

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

Płk prof. dr hab. Zbigniew ŚCIBIOREK
Płk prof. dr hab. Jerzy ZIELIŃSKI
Płk dr hab. Waldemar KACZMAREK

OPERACJE OPÓŹNIAJĄCE NA TLE INNYCH RODZAJÓW OPERACJI

~~Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/4419
05-004419-002-0~~

WARSZAWA

68954

X ✓ +

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

Płk prof. dr hab. Zbigniew Ścibiorek
Płk prof. dr hab. Jerzy Zieliński
Płk dr hab. Waldemar Kaczmarek

**OPERACJE OPÓZNIAJĄCE NA TLE INNYCH
RODZAJÓW OPERACJI**

Warszawa 2000

Recenzent:
Prof. dr hab. Eugeniusz ZABŁOCKI

Redakcja techniczna:
Ppłk dr Zbigniew MAZUREK
Wanda RAWICZ

Spis treści

1. Założenia wstępne	5
2. Klasyfikacja i ogólna charakterystyka działań operacyjnych	9
2.1. Rodzaje i charakterystyka operacji	11
2.2. Wojska lądowe w operacjach na obszarze kraju.....	19
3. Operacje opóźniające	23
3.1. Geneza operacji opóźniających	23
3.2. Istota operacji opóźniających	43
3.3. Prowadzenie operacji opóźniających	75
4. Operacje opóźniające na obszarze kraju	85
4.1. Uwarunkowania prowadzenia operacji opóźniających	85
4.2. Charakter możliwych zagrożeń militarnych	87
4.3. Operacja opóźniająca w kontekście agresji zaskoczenia	90
4.4. Specyfika operacji opóźniającej na obszarze kraju.....	95
Zakończenia	99
Wykaz literatury	101

Handwritten Title

Handwritten text block 1, containing several lines of cursive script.

Handwritten text block 2, continuing the cursive script.

Handwritten text block 3, continuing the cursive script.

Handwritten text block 4, continuing the cursive script.

1. Założenia wstępne

W polskiej myśli obronnej ostatnich lat, po okresie fascynacji natarciem i pobeżnego zajmowania się problematyką obrony, nastąpił wzrost zainteresowania jej możliwymi formami oraz działaniami opóźniającymi.

Wraz z powszechnym akceptowaniem obrony manewrowej obserwujemy potrzebę szczegółowego rozpatrzenia kwestii związanych z organizacją i prowadzeniem działań i operacji opóźniających w ewentualnych zmaganiach na obszarze kraju. Niezbędne jest też sprecyzowanie sposobu realizacji zadań przez poszczególne rodzaje sił zbrojnych i wojsk podczas tego typu operacji, postrzeganej jako operacja połączona.

Dotychczasowe wysiłki praktyków i teoretyków wojskowych zaowocowały opublikowaniem szeregu artykułów w czasopismach fachowych. Ukazał się też skrypt i monografia traktująca o działaniach opóźniających. Jednak brak jest jak dotąd naukowego opracowania dotyczącego operacji opóźniającej, jako jednej z możliwych operacji początkowego okresu wojny, zwłaszcza w odniesieniu do państwa położonego na granicy Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Istnieje więc konieczność przeprowadzenia badań i naukowego opracowania tej problematyki. Konieczność taka wynika nie tylko z braku naukowej ekspertyzy. Jest ona również pochodną wzrastającej rangi działań opóźniających na przyszłym polu walki i angażowania do ich prowadzenia wojsk operacyjnych, jak i obrony terytorialnej.

Po dokonaniu szczegółowej analizy opublikowanych prac jest podstawa do wyciągnięcia wniosku, iż wiele aspektów czysto teoretycznych było już niejednokrotnie podnoszonych. Daje się odczuć jednak to, że niektóre kwestie są pominięte lub nie dowiązane do obszaru kraju. W dotychczasowych publikacjach kwestii dotyczących spraw operacyjnych problematyka jest na ogół traktowana pobeżnie. Dlatego niniejsza praca zmierza do wypełnienia istniejących luk i opracowania zwartego materiału naukowego. Potrzeba ta wynika głównie z tego, iż wśród wielu rozważań nad wizją przyszłego konfliktu zbrojnego najwięcej kontrowersyjnych opinii wywołują działania związane z ruchem wojsk do tyłu, zwłaszcza wykonywanych na obszarze kraju. Nie ma też zgodności co do obrazu ewentualnego początkowego okresu działań wojennych, którego przebieg może

zrodzić potrzebę prowadzenia operacji opóźniających, przez siły zbrojne państwa będącego ofiarą agresji.

W kontekście przybliżonych refleksji zasadność podjęcia badań nad wyżej przedstawionymi zagadnieniami wydaje się być oczywista. To obszar sztuki wojennej, który – jak dotychczas – nie cieszył się zbyt dużym zainteresowaniem teoretyków i praktyków.

Powszechnie przyjmuje się, iż operacje opóźniające **początkowego okresu wojny** obejmują działania prowadzone od pierwszego zbrojnego starcia do chwili zaangażowania w konflikt zasadniczych sił. Potrzeba wyróżniania tego rodzaju operacji wynika z wielu powodów, które rzutują na specyfikę początkowych godzin i dni wojny oraz działalność sił zbrojnych, zarówno w początkowym etapie starcia z agresorem, jak i później. Obecnie trzeba jednak dostrzegać wykształcenie się całkowicie odmiennych możliwości potencjalnego przeciwnika i ewentualnych implikacji, jakie może wyrzucić jego oddziaływanie na sytuację w państwie i jego siłach zbrojnych. W konsekwencji poprawnie opracowane plany mogą okazać się mało użyteczne, nie będą sprzyjały powstrzymaniu agresora i przejęciu inicjatywy, co niejednokrotnie obserwowaliśmy w przeszłości.

Obecnie trudno jest określić warunki, w jakich może dojść do wojny. Podobnie jest ze sposobem rozpoczęcia konfliktu zbrojnego i jego prawdopodobnym przebiegiem. Śmiało jednak można postawić tezę, że czasy kiedy działania wojenne rozpoczynały się w zasadzie według ustalonego schematu należą do bezpowrotnej przeszłości. Druga połowa naszego wieku dostarcza nam wielu przykładów szybkiego przechodzenia ze stanu pokojowego do wojennego i na ogół są one niepowtarzalne. Każdorazowo obfitowały w zjawiska nowe, a dla strony będącej obiektem agresji kryły wiele niewiadomych. Zachodzi więc potrzeba nie tylko analizowania okoliczności (uwarunkowań) prowadzenia operacji opóźniających. Niezbędne jest także dokonywanie uzasadnionej rewizji dotychczasowych poglądów i założeń oraz śmiałych poszukiwań odważnych rozwiązań teoretycznych i praktycznych. Trzeba przy tym nieustannie pamiętać, że każda wojna rozpoczyna się i toczy w określonych uwarunkowaniach i żaden z dotychczasowych konfliktów zbrojnych nie był podobny do poprzedniego. Każdorazowo też inne będą uwarunkowania organizowania i prowadzenia operacji opóźniającej na obszarze kraju.

Potrzeba podjęcia sygnalizowanych badań wynika nie tylko z przytoczonych powodów. To także swego rodzaju konsekwencja przeobrażeń ostatnich lat, zwłaszcza wstąpienia Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Nowe uwarunkowania założeń systemu obronnego kraju oraz fakt, iż staliśmy się najbardziej na wschód wysuniętym państwem NATO, nie pozostały bez wpływu na charakter początkowego okresu ewentualnej wojny na kontynencie europejskim. Jako państwo mające bezpośrednią styczność z państwami nie należącymi do Sojuszu, musimy postrzegać ten okres konfliktu zbrojnego jako szczególnie istotny nie tylko dla operacji opóźniających, ale również na przebieg działań wojennych, w tym również rzutującym na możliwość wsparcia naszych poczynań przez siły koalicyjne.

Jest więc oczywistym, że nowe uwarunkowania polityczno-militarne będą wymagały istotnych przekształceń w obszarze poglądów na początkowy okres wojny oraz zadań realizowanych w tym czasie przez poszczególne rodzaje sił zbrojnych. Pojawia się wiele istotnych pytań, które wymagają pilnego rozwiązania. Zwłaszcza należą do nich:

- Jakie będą uwarunkowania operacji opóźniających organizowanych i prowadzonych na obszarze kraju?
- Jaki będzie charakter działań zbrojnych początkowego okresu wojny?
- Jaka będzie specyfika operacji opóźniającej początkowego okresu ewentualnego konfliktu zbrojnego?

Poszukiwanie odpowiedzi na tak wiele złożonych pytań jest zadaniem wyjątkowo trudnym, wymagającym wielu dogłębnych analiz. Nieodzowne też będzie tworzenie wielu hipotez nie zawsze możliwych do sprawdzenia na bazie posiadanych informacji. Z tych też względów nie należy oczekiwać, iż w niniejszym opracowaniu znajdzie się pełne rozwiązanie przedstawionych problemów. Nie na wszystkie pytania zostanie udzielona wyczerpująca odpowiedź. Każde z nich zasługuje bowiem na oddzielne opracowanie o znacznie większej objętości. Jednakże na początku badań nad operacjami opóźniającymi, organizowanymi i prowadzonymi na obszarze kraju, niezbędne jest ogólne spojrzenie na charakter i ewentualne skutki początkowego okresu wojny. I wtedy możliwe będzie dokonanie wstępnej identyfikacji problemów cząstkowych w kontekście całości tematu naukowo-badawczego pt. *Operacje opóźniające*.

W tej sytuacji **wysiłek prac badawczych został skupiony** na identyfikacji głównych problemów operacji opóźniającej początkowego okresu wojny w nowych uwarunkowaniach polityczno-militarnych oraz wskazanie ewentualnych skutków tego etapu konfliktu zbrojnego na sytuację w głębi kraju. Dlatego też wyniki analiz, ocen i prognozy zawarte w pracy mają w wielu przypadkach jedynie postać hipotez i wniosków. Będą one przedmiotem szczegółowego zainteresowania w kolejnych etapach prac w ramach podjętego tematu. Staną się także obszarem innych form działalności naukowo-badawczej Wydziału Wojsk Lądowych.

Treść opracowania obejmuje ogólne wnioski z oceny aktualnych uwarunkowań polityczno-militarnych i ich wpływu na charakter początkowego okresu wojny oraz organizowanie i prowadzenie operacji opóźniających. Rozważania te pozwoliły ukierunkować prace koncepcyjne na założenia tego rodzaju operacji oraz sposobów minimalizacji skutków użycia wojsk raketowych, lotnictwa i formacji aeromobilnych potencjalnego przeciwnika. Pozwoliły między innymi uwiarygodnić tezę, że operacje opóźniające początkowego okresu wojny powinny się charakteryzować dużą elastycznością, a zaangażowane siły i środki mają sprzyjać umiejętnemu balansowaniu punktem ciężkości prowadzonych zmagani zbrojnych. Wyniki badań ukazały także ewentualne konsekwencje początkowego okresu wojny na jej dalszy przebieg.

Podczas procesu badawczego bazowano na wynikach uzyskanych w toku badania opinii, głównie nauczycieli akademickich. Cennego materiału dostarczyły też wnioski z doświadczeń wojennych oraz praktyki szkoleniowej ostatnich lat. W wielu jednak wypadkach dla sporządzenia zwartego opracowania korzystano z treści wcześniej wydanych prac i publikacji. W szerokim zakresie wykorzystano też opracowania sojusznicze.

Przedstawione wyniki mają charakter ogólny. Niejednokrotnie nie dotyczą kwestii bezpośrednio związanych z naszym państwem i jego siłami zbrojnymi. Sądzić należy jednak, iż zaprezentowane wyniki badań umiejscowione w konkretnej sytuacji operacyjno-strategicznej pozwolą na ich poprawną interpretację, stosownie do specyfiki działań zbrojnych i miejsca ich prowadzenia. Staną się kanwą do opracowania zwartego materiału teoretycznego pomocnego w realizacji zadań dydaktycznych, jak i szkoleniowych Dowództwa Wojsk Lądowych.

2. Klasyfikacja i ogólna charakterystyka działań operacyjnych

Przynależność Polski do NATO i wynikający stąd udział naszych Sił Zbrojnych we wspólnych przedsięwzięciach militarnych organizowanych w ramach Sojuszu wymagają osiągnięcia przez nasze siły zbrojne interoperacyjności z wojskami innych państw. Jednym z zasadniczych warunków jej osiągnięcia jest powszechna znajomość zasad funkcjonowania i prowadzenia działań przez wojska Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz posługiwanie się tymi samymi lub tak samo rozumianymi pojęciami.

W polskiej sztuce wojennej najogólniejszą kategorią jest **wojna**. Współcześnie pod tym pojęciem rozumiemy nie tylko działania sił zbrojnych, ale różnorodne przedsięwzięcia dyplomatyczne, polityczne, ekonomiczne, gospodarcze i inne, które zmierzają do wymuszenia na przeciwniku zachowań zgodnych z założonymi celami. Oczywiście, istotną rolę w osiąganiu celów wojny spełniają w dalszym ciągu *zbrojne działania wojenne, rozumiane jako wszelkie działania sił zbrojnych danego państwa w czasie wojny*.

Kolejną kategorią to **kampania**, rozumiana, jako działania operacyjne składające się z jednej lub kilku bitew, ukierunkowane na osiągnięcie celu strategicznego. Kampania prowadzona jest przez jednolite dowództwo operacyjne i obejmuje wspólne działania różnych rodzajów sił zbrojnych, najczęściej we współdziałaniu z siłami zbrojnymi sojusznicznych państw.

Natomiast w sztuce operacyjnej najogólniejszą kategorią są **działania operacyjne**, rozumiane jako wszelkie działania związków operacyjnych, a niekiedy taktycznych w czasie wojny. Obejmują operacje, a w ich ramach bitwy, przegrupowanie i pogotowie operacyjne. Prowadzą je związki operacyjne a niekiedy związki taktyczne.

Przyjęcie takiego podziału umożliwia zdefiniowanie podstawowej kategorii operacyjnej jaką są **działania operacyjne**. Należy je rozumieć jako wszelkie działania zgrupowań wojsk zapewniające osiągnięcie celu strategicznego w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Tym samym w pojęciu działań operacyjnych zawierają się operacje realizowane w trakcie wojny i wojskowe operacje pokojowe, a więc nie tylko

operacje prowadzone w czasie wojny, ale także działania realizowane w czasie pokoju (operacje pokojowe) i operacje podejmowane w stanie innym niż wojna. Także w tym pojęciu zawarte są działania związane z podnoszeniem i utrzymaniem gotowości bojowej, znane dotychczas jako **pogotowie operacyjne**, a także **przegrupowanie operacyjne**.

W takim rozumieniu działania operacyjne stanowią ogniwo pośrednie pomiędzy działaniami strategicznymi a taktycznymi, bowiem dowódca operacyjny planując operację stwarza dowódcom taktycznym warunki do wykonania zadań zgodnie z ich możliwościami bojowymi. W tym więc rozumieniu dowódca operacyjny nie kieruje bezpośrednio walką, natomiast jego głównym zadaniem jest koordynacja czasowa i przestrzenna działań związków taktycznych i oddziałów. Czyni to przez wypracowanie koncepcji operacji i określenie zadań taktycznych, których wykonanie umożliwia osiągnięcie celu operacyjnego.

Działania na szczeblu operacyjnym łączą taktykę i strategię poprzez ustalenie celów operacyjnych, kolejności zdarzeń w osiąganiu tych celów operacyjnych, prowadzenie działań i wykorzystanie zasobów umożliwiających prowadzenie tych działań. Działania te mają szerszy zakres czasu i przestrzeni niż taktyka. Wymagają zabezpieczenia logistycznego i administracyjnego związków taktycznych oraz zapewnienia środków, dzięki którym pomysłowość taktyczna jest wykorzystywana z myślą o osiągnięciu celów operacyjnych

Warto również podkreślić, że dowódca na szczeblu operacyjnym ma szeroki zakres swobody w zakresie podejmowania decyzji, planowania harmonizowania wszelkiej działalności w jego strefie odpowiedzialności. Jest ona mu niezbędna w celu uzyskania przewagi i utrzymania inicjatywy w dążeniu do celów strategicznych. Działalność szczebla operacyjnego musi przyczyniać się bezpośrednio do osiągania określonych celów strategicznych. Z kolei działalność taktyczna nie może przebiegać rozmyślnie obok tego kontekstu. Dowódca na szczeblu operacyjnym powinien dowodzić siłami lądowymi, powietrznymi i morskimi. W związku z tym musi zapewnić środki, aby osiągnąć skupienie głównego wysiłku na określonym obiekcie. Jeśli, w rzeczywistości, dowódca szczebla operacyjnego nie posiada w swej dyspozycji środków lotniczych, to będzie on musiał koordynować działania z odpowiednim dowódcą lotnictwa w celu wykonania zadań szczebla operacyjnego.

2.1. Rodzaje i charakterystyka operacji

Podstawową kategorią działań operacyjnych jest **operacja**, rozumiana jako *starcie zbrojne z przeciwnikiem w skali operacyjnej*. Składa się na nią zespół bitew oraz działań taktycznych, powiązanych ze sobą przez wspólny cel, miejsce i czas. Jest zasadniczą częścią składową działań operacyjnych, a pochodzi od łac. *operatio*, co oznacza - działanie. W znaczeniu ogólnym - szereg działań np.: matematycznych, wojskowych.¹ Często określa się je jako działania przeprowadzane według określonych reguł dla osiągnięcia zamierzonego celu.²

W zależności od celu i przyjętych środków oraz form i sposobów osiągnięcia celów, można wyodrębnić operacje o charakterze militarnym rozumiane jako walka zbrojna i niemilitarne, jako walka niezbrojna. W znaczeniu wojskowym operacja jako pojęcie operacyjne, to starcie zbrojne z przeciwnikiem w skali operacyjnej. Stanowi zespół walk i bitew oraz działań operacyjnych niższego szczebla, powiązanych ze sobą przez wspólny cel, miejsce i czas.

Biorąc za punkt wyjścia *środowisko* operacje mogą być: lądowe, powietrzne i morskie oraz ich kombinacja na przykład: lądowo-powietrzne. O charakterze operacji przesądza większość sił i środków danego rodzaju sił zbrojnych uczestniczących w operacji. Z kolei, biorąc pod uwagę *cele* operacji i sposoby ich osiągania, można wyodrębnić operacje obronne i operacje zaczepne

Przejdźmy zatem do charakterystyki operacji **według środowiska** w którym jest prowadzona. I tak, *operacja lądowa* uważana jest jako najwyższa forma integracji działań bojowych wszystkich rodzajów sił zbrojnych w systemie obrony lądowej, mających na celu odparcie przeciwstawnego zgrupowania przeciwnika i utrzymanie obszaru kraju. Z kolei *operacja powietrzna*, to zespół działań bojowych różnego rodzaju lotnictwa w celu wykonania określonych zadań operacyjnych lub strategicznych. Natomiast *operacja morska*, stanowi zespół działań bojowych na morzu, prowadzonych przez związki taktyczne i operacyjne marynarki wojennej we współdziałaniu z jednostkami innych rodzajów sił zbrojnych dla osiągnięcia celu operacyjnego lub strategicznego.

---

¹ Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych, Warszawa 1975, s. 537.

² Słownik współczesnego języka polskiego, Warszawa 1996; Borzęcki K., Leksykon, Warszawa 1994, s. 145.

Należy także wskazać na jeszcze inny podział operacji. Otóż współcześnie przyjmuje się, że charakter współczesnych działań wojennych wymaga zespołowego działania wszystkich komponentów sił zbrojnych dla osiągnięcia wspólnego celu. W związku z tym należy prowadzić **operacje połączone**, które definiuje się je jako działania, w których biorą udział elementy co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych. Jeżeli natomiast operacje są prowadzone przez siły dwóch lub więcej państw, wówczas noszą one miano **operacji sojuszniczej**, a w sytuacji gdy biorą udział elementy co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych z co najmniej dwóch państw, są to **sojusznicze operacje połączone**. Każda operacja prowadzona przez NATO realizowana jest w formie operacji połączonej. Może ona przybierać – w ramach obrony strategicznej - formę operacji defensywnej, ofensywnej lub odwrotu. Ponieważ cele operacyjne mogą być osiągnięte wyłącznie wspólnym wysiłkiem wszystkich uczestniczących sił, zatem należy zgodzić się, że operacje będą miały charakter *operacji połączonych*

Biorąc z kolei pod uwagę **kryterium celu** możemy uznać, że podstawowymi rodzajami operacji są operacje opóźniające, *operacje obronne i operacje zaczepne*. Ponadto mogą być prowadzone *operacje pokojowe*.

Operacja opóźniająca to szereg skoordynowanych czasowo i przestrzennie starć zbrojnych z przeciwnikiem na lądzie i w powietrzu prowadzonych w różnym czasie i miejscu, w formie działań obronnych i zaczepnych. Istota operacji opóźniającej polega na dążeniu do pozbawienia przeciwnika przewagi ogólnej (osłabienie jego zgrupowań uderzeniowych) poprzez uchylanie się od rozstrzygającej bitwy, kosztem czasowej utraty określonego obszaru. Celem operacji opóźniającej jest przejęcie inicjatywy strategicznej poprzez zyskanie czasu na rozwinięcie sił głównych (operacyjnych zgrupowań narodowych i sojuszniczych) do operacji obronnej lub stworzenia warunków przygotowania i wykonania przeciwuderzenia strategicznego. Operacje opóźniające prowadzone będą zwykle przez siły reagowania (natychmiastowego i szybkiego) i inne siły, wydzielone ze składu wojsk operacyjnych i sił obrony terytorialnej.

Z kolei **operacja obronna** rozumiana jako zespół walk i bitew oraz działań operacyjnych niższego szczebla, prowadzonych przez wojska na lądzie i w powietrzu, przy równoczesnym umiejętnym wykorzystaniu odpowiednio przygotowanego terenu w celu załamania zgrupowań uderzeniowych przeciwnika i utrzymaniu bronionego obszaru, zyskania na czasie i stworzenia warunków użycia

głównej części sił zbrojnych. Tak więc istotna różnica między operacją opóźniającą a obroną sprowadza się do celu jej prowadzenia, a z tym z kolei związany inny jest sposób użycia sił i środków w operacji.

W zależności od wielu czynników, w tym głównie od stopnia uzyskania zaskoczenia przez przeciwnika, operacja obronna może być prowadzona w formie *pozycyjnej (stała) lub manewrowej (ruchowa)*. W tym miejscu należy podkreślić, że istota różnicy między nimi wyraża się głównie w odmiennej koncepcji jej przeprowadzenia, a w związku z tym, innym sposobem rozmieszczenia wojsk. Tak więc, *operacja obronna pozycyjna (stała)* jest rodzajem operacji, której istotą jest powiązany z systemem rażenia i zapór inżynierskich, zorganizowany opór wojsk w celu załamania natarcia przeciwnika w ramach głównego obszaru obrony. W tej strefie planuje się także wykonanie przeciwuderzenia operacyjnego w wypadku włamania się przeciwnika. Walka obronna przebiegać będzie w dwóch etapach:

- walka o utrzymanie przedniej linii obrony i pasów obrony związków taktycznych;
- przeciwuderzenie w celu odtworzenia pierwotnego położenia (w części lub w całości).

Z kolei *operacja obronna manewrowa (ruchowa)*, jest takim rodzajem operacji, której istotą jest powiązany z systemem rażenia i zapór inżynierskich zorganizowany opór wojsk w celu załamania natarcia przeciwnika w ramach obszaru odpowiedzialności obronnej szczebla operacyjnego. Walka obronna w tej operacji przebiegać będzie w trzech etapach:

- walka na obszarze sił osłony w celu opóźniania podejścia i rozwijania się przeciwnika, rozpoznania kierunku jego głównego uderzenia i zyskania na czasie w celu organizacji obrony na rubieży operacyjnej;
- walka na głównym obszarze obrony w celu ostatecznego załamania natarcia przeciwnika;
- wykonanie przeciwuderzenia w wypadku włamania się przeciwnika.

Konsekwencją wyboru rodzaju operacji powinno być odpowiednie ugrupowanie operacyjne, czyli rozmieszczenie wojsk w terenie. I tak, w operacji pozycyjnej gros sił należy rozmieścić w pierwszym rzucie (w ramach głównego

obszaru obrony), natomiast w operacji manewrowej – w odwodzie (na obszarze tyłowym).

Ważne miejsce w osiągnięciu celu kampanii zajmuje **operacja zaczepna**. Jest to rodzaj operacji prowadzonej w formie zwrotów zaczepnych w celu rozbicia wojsk przeciwnika i opanowania (odzyskania) zajmowanego przez niego terenu (ważnych rejonów, rubieży).

W zależności od celu operacje zaczepne mogą być prowadzone w formie: **przeciwuderzenia i przeciwnatarcia**. Przeciwuderzenie, jest formą operacji zaczepnej, prowadzonej w kampanii obronnej, a celem jej jest rozbicie przeciwnika i odzyskanie części lub całości pierwotnie zajmowanego terytorium /obszaru/, umożliwiające dalsze prowadzenie operacji obronnej, a w sprzyjających warunkach przejście do przeciwnatarcia. Z tego względu, że stanowi część operacji obronnej, wykonuje je część sił, podczas gdy większość prowadzi dalej kampanię (operację) obronną. W zależności od szczebla może być operacyjne i strategiczne.

Związek operacyjny wykonuje **przeciwuderzenie operacyjne**, rozumiane jako zespół walk i bitew jednego lub kilku odwodowych związków taktycznych, nacelowanych na pobicie rozwijającego natarcie lub broniącego się przeciwnika, który włamał się w głąb bronionego obszaru. Dla związków taktycznych je wykonujących stanowi natarcie; nie jest operacją zaczepną.

Natomiast **przeciwuderzenie strategiczne** jest rodzajem operacji zaczepnej, na którą składa się zespół walk i bitew oraz działań operacyjnych niższego szczebla prowadzonych w celu rozbicia głównego zgrupowania uderzeniowego przeciwnika, przejęcia inicjatywy strategicznej i odzyskania części lub całości utraconego terytorium. Warto także dodać, że przeciwuderzenie strategiczne stanowi element obrony strategicznej, a wykonuje je odwód strategiczny sił zbrojnych, którym na ogół jest co najmniej związek operacyjny.

Z kolei **przeciwnatarcie** jest w swej istocie przejściem z obrony do natarcia i stanowi rodzaj operacji zaczepnej prowadzonej przez większość sił zbrojnych w celu rozbicia głównego zgrupowania przeciwnika, przejęcia inicjatywy strategicznej i odzyskania całości utraconego terytorium. W sojuszniczym układzie, ta forma działań będzie miała miejsce w sytuacji, gdy załamane zostanie natarcie przeciwnika, a do przeciwnatarcia przejdą związki operacyjne wojsk sojuszniczych. Przeciwnatarcie prowadzone jest przez większość sił zbrojnych, zarówno przez te, które były w głębi, jak i te, które prowadziły dotychczas obronę.

W ostatnim czasie ważne miejsce w działaniach operacyjnych wojsk stanowią **operacje pokojowe**. Wynikają one z Karty Narodów Zjednoczonych, tym nie mniej jednak wciąż brakuje precyzyjnego pojęcia tej działalności. Natomiast utrwalone w praktyce pojęcie "utrzymania pokoju" (ang. *peacekeeping*) wynikało raczej z ograniczonych w okresie zimnej wojny możliwości współpracy stałych członków Rady Bezpieczeństwa, niż z intencji autorów Karty. Obecnie, przyjmując za punkt wyjścia kryterium użytych sił i środków, możemy wyróżnić następujące formy operacji pokojowych:

- tradycyjne operacje pokojowe, w której biorą udział nie uzbrojone lub lekko uzbrojone kontyngenty, które obserwują, nadzorują i weryfikują przestrzeganie porozumień o zawieszeniu ognia, wycofaniu jednostek, utworzenie stref buforowych;
- rozszerzone operacje pokojowe, w której operacja "tradycyjna", uzupełniona jest takimi działaniami, jak obserwowanie lub organizacja wyborów, ochrona praw człowieka oraz pomoc lub wykonywanie funkcji administracji cywilnej w okresie przejściowym do niepodległości lub demokracji.

Stosunkowo niedawno do słownictwa wojskowego wprowadzone zostało nowe pojęcie jakim jest **pogotowie operacyjne**. Obejmuje ono różnorodne działania mające na celu podwyższanie, utrzymywanie i odtwarzanie zdolności oraz gotowości bojowej. W okresie poprzedzającym konflikt zbrojny może obejmować: utrzymywanie gotowości bojowej w miejscu stałej dyslokacji; osiąganie wyższych stanów gotowości bojowej i rozwijanie mobilizacyjne. W czasie działań wojennych może to być pobyt w rejonach ześrodkowania (wyjściowych, odtwarzania zdolności bojowej itp.) lub osłona operacyjna na kierunkach biernych.³

Kolejną kategorią działań operacyjnych jest **przegrupowanie operacyjne**. Jest to zmiana ugrupowania lub obszaru rozmieszczenia związku operacyjnego. Szczególnym rodzajem przegrupowania jest rozwinięcie operacyjne, tj. przyjęcie ugrupowania do pierwszej operacji.⁴

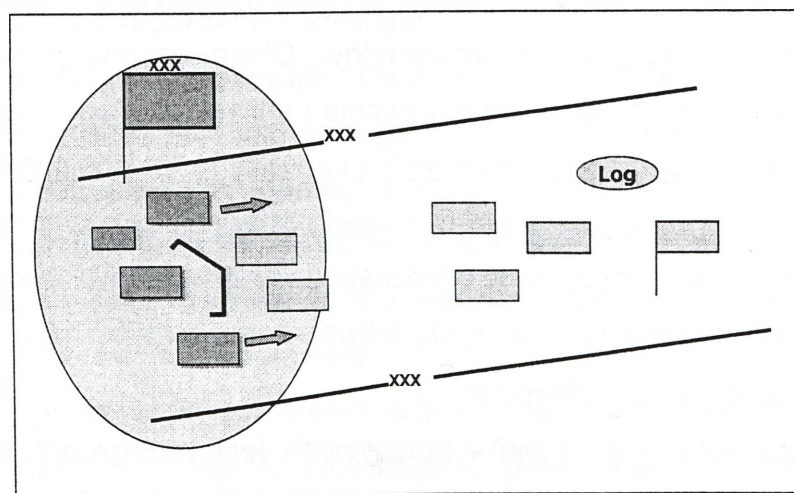
---

³ Koziej S., *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993, s. 18.

⁴ Tamże, s. 18.

W ramach operacji, zarówno opóźniającej, obronnej i zaczepnej, prowadzone są sekwencyjne działania bojowe, których cele ukierunkowane są na osiągnięcie ogólnego celu operacji. Są to **działania bezpośrednie**, **działania w głębi** i **działania tyłowe**. A oto krótka ich charakterystyka⁵.

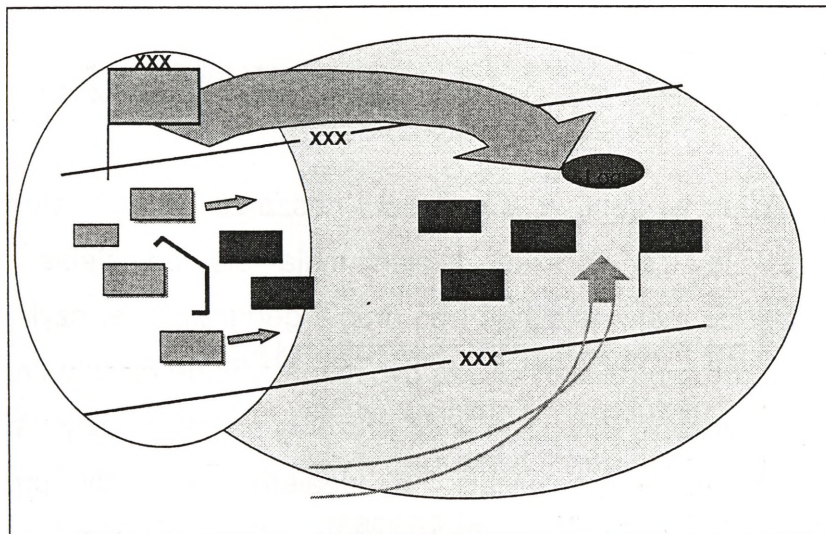
Działania bezpośrednie (rys. 2.1.) należy rozumieć jako działania wojsk bezpośrednio walczących z przeciwnikiem. Składają się na nie wszelkie przedsięwzięcia realizowane przez rodzaje wojsk, a ich prowadzenie ma na celu zapewnienie swobody działania. Cały ciężar walki w tych działaniach ponoszą wojska pancerne zmechanizowane, które prowadzi walkę zgodnie z zasadami walki broni połączonych. Istotne jest to, że od wyniku działań bezpośrednich zależy sukces lub niepowodzenie całej operacji. Z tego też powodu należy skupiać główny wysiłek na wybranych kierunkach lub obszarach, osłaniać obszary mniej zagrożone i dążyć do zapewnienia swobody operacyjnej. Działania bezpośrednie jednego szczebla obejmują zwykle działania bezpośrednie, działania głębokie i tyłowe niższego szczebla.

Rys. 2.1. Działania bezpośrednie (schemat ideowy)

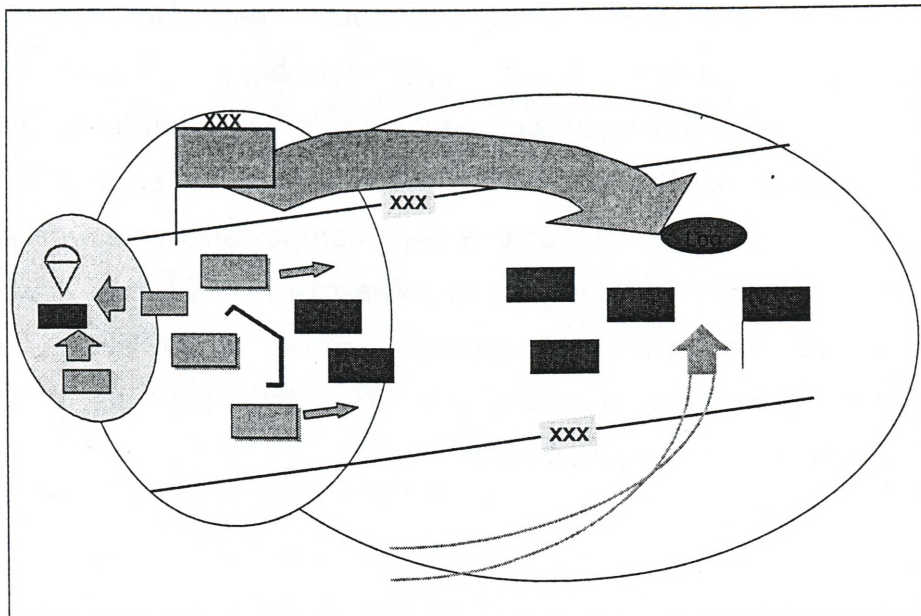
⁵ Opracowano na podstawie: Wiatr M., *Sztuka operacyjna państw NATO*, Warszawa 1998.

Drugim rodzajem operacji, są **działania głębokie** (rys. 2.2.), które prowadzone są na własnym obszarze odpowiedzialności w głębi ugrupowania przeciwnika w celu dezorganizacji jego działań, pozbawienia go swobody operacyjnej, rozbicia określonych sił lub opóźnienia ich manewru oraz pozyskania pełnego obrazu przeciwnika. Operacje w głębi ugrupowania przeciwnika wywierają wpływ operacje bezpośrednie. Dotyczy to zwłaszcza tych szczebli dowodzenia, na których prowadzi się połączone operacje lądowe i powietrzne. Zgodnie z obowiązującymi poglądami operacja jest „głęboka”, gdy sięga do obszaru odpowiedzialności szczebla nadrzędnego.

Rys. 2.2. Działania głębokie (schemat ideowy)

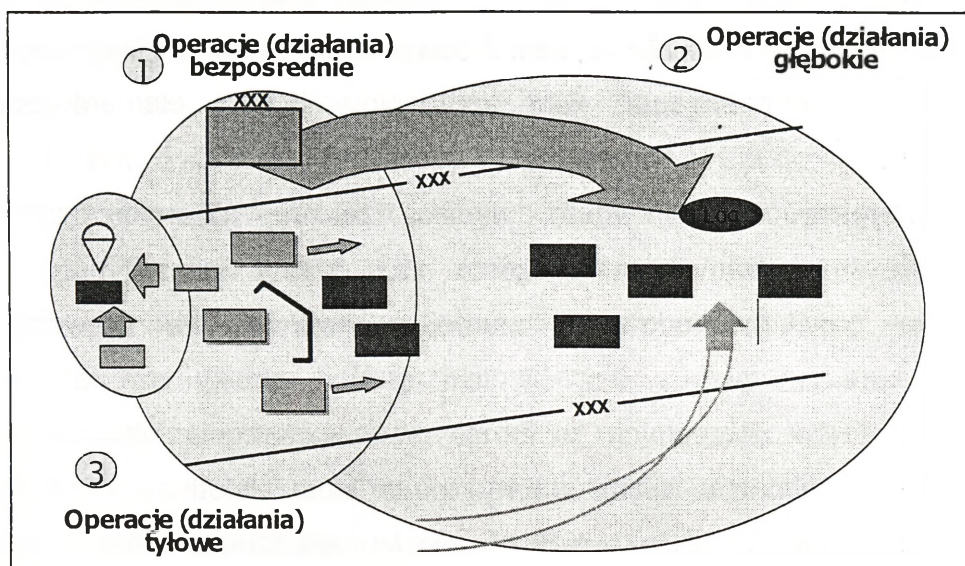
Z kolei **działania tyłowe** (rys. 2.3.) prowadzone są przez wojska znajdujące się poza obszarem działań bezpośrednich, a więc na obszarze własnych tyłów. Służą one ich ochronie oraz zapewnieniu swobody operacyjnej własnym wojskom. Jednym z zadań realizowanych podczas operacji tyłowych jest przeciwdziałanie głębokim operacjom przeciwnika.

Rys. 2.3. Działania tyłowe (schemat ideowy)

Pojęcia działań w głębi, w styczności i obszarze tyłowym stosowane są do zdefiniowania jak te trzy rodzaje działań mają się do siebie, po pierwsze funkcjonalnie, czyli co mają osiągnąć i po drugie geograficznie, czyli gdzie mają to osiągnąć. Te trzy rodzaje działań muszą być rozpatrywane łącznie i rozumiane jako całość na każdym szczeblu dowodzenia od szczebla brygady wzwyż. Wymagają one ciągłej i pieczołowitej synchronizacji, a ideałem jest, gdy prowadzone są jednocześnie, ponieważ każde z nich będzie wpływać na pozostałe.

Działania w głębi, w styczności i w obszarze tyłowym wymagają także integracji pomiędzy szczeblami dowodzenia z powodu zróżnicowania skali i natężenia działań prowadzonych przez jednostki o różnej wielkości i możliwościach (rys.1.4). Podczas gdy wykrycie przeciwnika jest wspólną funkcją wszystkich operacji, to już zablokowanie i atakowanie go może być osiągnięte albo przez działania w głębi albo w styczności, zgodnie z ogólnym zamiarem walki. W celu zapewnienia koncentracji sił, przez cały czas określony będzie główny wysiłek operacji.

Rys. 2.4. Integracja działań w operacji (schemat ideowy)

2.2. Wojska lądowe w operacjach na obszarze kraju

W operacjach realizowanych w wymiarze narodowym komponent lądowy składać się może z wojsk operacyjnych oraz wojsk obrony terytorialnej. Prowadzone dociekania wskazują, że wojska operacyjne będą stanowiły trzon wojsk lądowych. Ich struktury organizacyjne obejmujące związki operacyjne i taktyczne oraz oddziały (pododdziały) przeznaczone są do realizacji głównych zadań militarnych na obszarze kraju, a ich wydzielona część także poza jego granicami, w ramach struktur międzynarodowych.

Wojska operacyjne w celu pomyślnego wykonania przewidywanych zadań powinny zatem charakteryzować się mobilnością, samodzielnością oraz zdolnością do prowadzenia autonomicznych działań. Z charakterystyki współczesnych działań operacyjnych wynika, że powinny być także przygotowane do współdziałania z siłami obrony terytorialnej i innymi rodzajami sił zbrojnych (siłami powietrznymi, marynarką wojenną) w ramach operacji połączonych. Przynależność naszego państwa do NATO determinuje również potrzebę współdziałania z wojskami państw

sojuszniczych. Będzie to możliwe do osiągnięcia przede wszystkim poprzez zgodność struktur systemów i procedur dowodzenia oraz stosowanie jednolitych zasad (sposobów) prowadzenia działań. Z powyższych konstatacji wynika, że wojska operacyjne należy postrzegać jako szczególnie istotny element podsystemu militarnego.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że do głównych zadań wojsk operacyjnych, realizowanych na obszarze kraju trzeba zaliczyć przygotowanie i prowadzenie powietrzno-lądowych operacji obronnych, na prawdopodobnych kierunkach uderzeń przeciwnika. W ich ramach należy również dostrzegać wykonanie zwrotów zaczepnych (w formie przeciwuderzenia lub przeciwnatarcia) oraz udzielanie wsparcia siłom obrony terytorialnej. Istotnym zadaniem wojsk operacyjnych może być także przygotowanie i prowadzenie operacji zaczepnych, szczególnie w warunkach dążenia do odzyskania utraconego terytorium. Natomiast główne zadania realizowane poza granicami kraju mogą polegać na ich udziale w operacjach militarnych, prowadzonych przez wojska sojusznicze oraz uczestnictwie w operacjach pokojowych, organizowanych pod egidą organizacji międzynarodowych

Tak zdefiniowane zadania wymagają od wojsk operacyjnych dobrego przygotowania, profesjonalizmu oraz wysokiego stopnia rozwinięcia w czasie pokoju. Powyższe konstatacje wskazują, że w strukturze wojsk operacyjnych powinny występować trzy podstawowe grupy jednostek:

- ◆ ogólnowojskowe związki operacyjne i taktyczne oraz oddziały;
- ◆ specjalistyczne związki taktyczne i oddziały;
- ◆ związki taktyczne i oddziały wsparcia i zabezpieczenia działań⁶.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że wymienione grupy wojsk nie będą z reguły występowały samodzielnie. Zwykle specjalistyczne związki taktyczne (oddziały) oraz związki taktycznych (oddziały) wsparcia i zabezpieczenia będą stanowić element ogólnowojskowych związków wyższego rzędu. Wprawdzie część z nich, a szczególnie te, które zaliczone zostały do tzw. jednostek centralnego podporządkowania mogą pozostawać w bezpośredniej dyspozycji dowódcy wojsk lądowych, lecz większość z nich w czasie działań zbrojnych będzie wspierać ogólnowojskowe związki operacyjne lub taktyczne, wchodzące w skład lądowego komponentu połączonych sił.

Ogólnowojskowe związki operacyjne i taktyczne przeznaczone będą do realizacji zadań głównych, zarówno na obszarze kraju, jak i poza jego granicami. Kolejną grupę będą stanowiły specjalistyczne związki taktyczne (oddziały). Będą one wykorzystywane do wykonania określonych zadań we współdziałaniu z ogólnowojskowymi związkami operacyjnymi (taktycznymi) lub do ich wzmocnienia (wsparcia). Potencjalne możliwości tych wojsk powinny być zatem ukierunkowane na wykonanie specyficznych zadań lub zadań typowych, ale realizowanych w specyficznych warunkach. Jak już wcześniej stwierdzono będą one wchodziły w skład związków operacyjnych i taktycznych. Jedynie wybrane brygady (BKPow, BDSz) mogą niekiedy pozostawać poza strukturą związku operacyjnego jako element Sił Reagowania. Sytuacja taka może mieć miejsce w trakcie tzw. operacji obronnych początkowego okresu wojny. Trzecią grupę stanowią będą związki taktyczne i oddziały wsparcia i zabezpieczenia działań. W większości będą one występowały w składzie ogólnowojskowych związków operacyjnych i taktycznych. Ich zadanie w operacjach będzie wynikało z posiadanego uzbrojenia i wyposażenia.

Współczesne poglądy teoretyków i praktyków sztuki wojennej wskazują, że także wojska obrony terytorialnej mają do spełnienia wyjątkowo ważną rolę. Powinny być one zdolne do podjęcia zadań o charakterze zbrojnym i niezbrojnym, ale z reguły w rejonach ich pokojowej dyslokacji (integralnie powiązanych z rejonami odpowiedzialności). Ponadto w czasie pokoju i kryzysów siły te powinny być przygotowane do udziału w akcjach ratowniczych, głównie na obszarze własnego województwa.

Z prowadzonych analiz operacyjnych wynika, że wojska OT mogą realizować zadania militarne polegające na przygotowaniu i prowadzenie obrony (na kierunkach drugorzędnych i potencjalnie małej aktywności przeciwnika), szczególnie w miastach i w rejonach o wysokim stopniu zurbanizowania. Ponadto mogą zabezpieczać manewr wojsk operacyjnych oraz realizować kompleks zagadnień związanych z zabezpieczeniem materiałowym, technicznym i medycznym na ich korzyść. W ramach przewidywanych zadań wojska OT mogą ochraniać ważne objekty wojskowe, a w sytuacjach szczególnych prowadzić działania nieregularne na obszarach czasowo zajętych przez przeciwnika.

---

⁶ *Wojska lądowe w nowych uwarunkowaniach polityczno-militarnych Europy. Perspektywiczny model wojsk lądowych (Tezy do seminarium), AON Warszawa 1999, s. 29.*

Wojska obrony terytorialnej powinny zatem składać się z jednostek mobilnych i stacjonarnych. Natomiast ze względu na specyfikę realizowanych zadań, w strukturach tych sił powinny wystąpić następujące rodzaje oddziałów (pododdziałów):

- ◆ oddziały (pododdziały) przeznaczone do działań zbrojnych (obrony) w rejonach odpowiedzialności;
- ◆ pododdziały przeznaczone do obrony i ochrony obiektów wojskowych i cywilnych o znaczeniu obronnym;
- ◆ oddziały i pododdziały specjalistyczne (inżynieryjne, logistyczne, przeciwchemiczne, itp.).

Oddziały (pododdziały) przeznaczone do prowadzenia działań obronnych w wyznaczonych rejonach odpowiedzialności powinny posiadać lokalne możliwości manewrowe, niezbędne w celu rozwinięcia i zorganizowania obrony na wyznaczonych rubieżach (w rejonach). Działania pododdziałów przeznaczonych do obrony i ochrony obiektów będą miały charakter stacjonarny (pozycyjny) i najczęściej nie będą wymagały manewru sił i środków. Znacznie większe zapotrzebowanie na środki transportu i maszyny wystąpi w oddziałach i pododdziałach specjalistycznych, a zwłaszcza w jednostkach inżynieryjnych (przeznaczonych do zabezpieczenia manewru wojsk w określonych obszarach) oraz logistycznych. Jednakże i w tym przypadku źródłem pozyskania większości środków transportu, maszyn i urządzeń będzie gospodarka narodowa.

3. Operacje opóźniające

3.1. Geneza operacji opóźniających

Potrzeba podjęcia badań nad problematyką operacji opóźniających, pojawiła się w teorii sztuki operacyjnej wraz z przyjęciem przez Rząd RP założeń „Strategii bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej”. We wspomnianym dokumencie stwierdza się, iż najogólniejszym celem obrony narodowej Polski jest zapewnienie bezpiecznych warunków realizacji jej interesów narodowych oraz ich ochrona przed zewnętrznymi zagrożeniami kryzysowymi i wojennymi. Stosownie do istoty i charakteru wyzwań i zagrożeń strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej w swym wymiarze koncepcyjnym określa sposoby strategicznego wykorzystania potencjału państwa do przeciwstawiania się potencjalnym zagrożeniom w trzech możliwych stanach: w czasie pokoju, kryzysu i wojny. W związku z tym wyróżnia się trzy główne dziedziny (koncepcje) strategii obronności państwa: strategię prewencyjno-stabilizacyjną, kryzysową i wojenną (obronną).

Istotą strategii prewencyjno-stabilizacyjnej jest wczesne rozpoznanie wyzwań strategicznych oraz potencjalnych źródeł zagrożeń i podjęcie działań dla sprostania owym wyzwaniom oraz profilaktycznego likwidowania możliwości przerodzenia się potencjalnych zagrożeń w realny konflikt. Z kolei, w ramach strategii kryzysowej Polska jest zdecydowana wносить konieczny wkład do międzynarodowych wysiłków w reagowanie na zagrożenia kryzysowe, a zwłaszcza aktywnie uczestniczyć w opanowywaniu kryzysów w jej strategicznym otoczeniu, a także w reagowaniu na niemilitarne zagrożenia kryzysowe o transnarodowym charakterze. Natomiast z założeń strategii wojennej (obronnej) wynika, że Polska jako członek NATO może brać udział jedynie w wojnie sojuszniczej, zgodnie z zasadą, że każda agresja na członka NATO jest agresją na całe NATO. Z punktu widzenia polskiej strategii obronności można wyróżnić dwa jej rodzaje:

- odparcie bezpośredniej agresji na terytorium Polski;
- udział w odparciu agresji na NATO poza terytorium Polski.

Największe obciążenia i wysiłki Polska musiałaby ponosić w razie wojny obronnej na własnym terytorium. W tym wypadku zaangażowany byłby cały potencjał obronny państwa - militarny i pozamilitarny. Strategiczna myśl przewodnia działań obronnych państwa zakłada w takich warunkach skoordynowane wykorzystanie

narodowego potencjału obronnego z użyciem na terytorium Polski potencjału sojuszniczego NATO w celu rozbitcia agresora i takiego zniszczenia całego jego potencjału wojennego, aby uniemożliwić mu podjęcie w przyszłości ponownej próby agresji - przy jednoczesnym maksymalnym uchronieniu własnej ludności i majątku narodowego od strat i zniszczeń. Zbrojne działania wojenne na terytorium Polski - w zależności od ich skali - miałyby charakter jednej lub kilku sojusznicznych kampanii obronnych i zaczepnych, składających się z równoczesnych lub kolejnych operacji i bitew na lądzie, morzu i w powietrzu, sprzężonych z regularnymi i nieregularnymi działaniami narodowych sił obrony terytorialnej. W ramach tych działań zakłada się realizowanie zadań związanych z rozpoznaniem, zatrzymaniem i osłabieniem zgrupowania inwazyjnego przeciwnika. Ich celem powinno być dążenie do przejęcia inicjatywy strategicznej - poprzez przeprowadzenie operacji osłonowych i obronnych początkowego okresu wojny.

Z powyższych konstatacji wynika, że w teorii sztuki operacyjnej powinna pojawić się nowa kategoria – operacje osłonowe. Wydaje się jednak, że przyjęcie takiej kategorii nie jest najbardziej uzasadnione, z kilku co najmniej powodów. Po pierwsze, podział współczesnych operacji na obronne i zaczepne odpowiada w swej istocie stosowanemu w teorii taktyki podziałowi na podstawowe rodzaje walki: obronę (działania obronne) i natarcie (działania zaczepne). W myśl przyjętego podziału w taktyce do podstawowych rodzajów walki zalicza się także działania opóźniające. Zatem z logicznego punktu widzenia operacje będące przedmiotem dalszych rozważań powinny nosić nazwę „operacji opóźniających”.

Po drugie, celem wspomnianych operacji jest dążenie do uzyskania bardziej złożonych efektów niż wyłącznie osłona mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia sił głównych. W kategorii efektów należy postrzegać również dążenie do osłabienia (obniżenia) potencjału przeciwnika, kanalizowania ruchu jego wojsk w kierunku pożądanym przez obrońcę, wyprowadzenia wojsk spod uderzeń przeważających sił przeciwnika oraz – co bardzo istotne – zyskanie czasu, niezbędnego z punktu widzenia państwa, będącego ofiarą agresji. Szczególnie istotny wydaje się być czynnik czasu, jest on bowiem wyróżnikiem – obok planowej utraty określonego obszaru – wszelkich działań noszących miano opóźniających.

W tym miejscu warto odnieść się do etymologii pojęć związanych z działaniami osłonowymi oraz działaniami opóźniającymi. Działania osłonowe wywodzą się od słowa osłaniać (osłonić), który z punktu widzenia językowego oznacza „(...) zakrywać,

chronić, bronić (...)”.⁷ Z kolei w „Słowniku języka polskiego” pod tym pojęciem rozumie się „(...) okrywanie, zakrywanie czymś, zabezpieczanie od czegoś (...)”.⁸ Można zatem skonstatować, że z punktu widzenia poprawności językowej działania (operacje) osłonowe kojarzą się raczej z działaniami o charakterze biernym, związanymi zwykle z wyczekiwaniem na działania przeciwnika i ewentualną reakcją na nie. Natomiast działania opóźniające wywodzą się od słowa opóźnić (opóźniać), postrzeganego jako „(...) zmniejszenie szybkości przebiegu, rozwoju czegoś, podzielać hamująco na coś, odwlec wykonanie czegoś, przetrzymać coś (...)”.⁹ W tym wypadku można skonstatować, iż jest to określenie bardziej adekwatne do zakładanego celu działań prowadzonych przez wojska, w ramach rozpatrywanego typu operacji.

Pojęcie działań (ale nie operacji) opóźniających i osłonowych występowało wśród kategorii sztuki wojennej już od dawna. Otóż działania opóźniające postrzegane były jako szereg walk, bitew i szeroko stosowany manewr, zmuszający główne siły nieprzyjaciela prowadzącego natarcie do rozwinięcia się przed rubieżami opóźniania (doraźnie zorganizowanymi pozycjami obrony). Cele działań opóźniających postrzegany był jako uniemożliwienie nieprzyjacielowi rozbicia głównych sił będących w obronie lub odwrocie, zadanie mu maksymalnych strat, wyczerpanie i zyskanie czasu na wycofanie własnych sił, przygotowanie oporu w głębi i stworzenie warunków przejścia do przeciwnatarcia, a niekiedy na danym kierunku tylko do obrony. Działania opóźniające określano jako najbardziej aktywną formę odwrotu. Stosując je, wojska będące w odwrocie nie unikają walki z nieprzyjacielem, a narzucają ją w niedogodnych dla niego warunkach; uchylają się jedynie od decydującego starcia z nim, odchodząc stopniowo, w sposób zorganizowany na kolejne rubieże opóźniania. Unika się dzięki temu poważniejszych strat od uderzeń, zwłaszcza bronią jądrową nieprzyjaciela, a stwarza natomiast możliwość skupienia nacierającego zgrupowania nieprzyjaciela, czyniąc je opłacalnym obiektem do uderzeń ogniowych. W działaniach opóźniających maksymalnie wykorzystuje się dogodne pod względem obronnym warunki terenowe. Dużą rolę odgrywa w nich umiejętne, celowe i skuteczne stosowanie zapór

⁷ *Słownik Poprawnej polszczyzny PWN, Warszawa 1977, s. 473.*

⁸ *Słownik języka polskiego PWN. Tom 2, Warszawa 1979, s. 551.*

⁹ *Tamże, s. 532.*

inżynieryjnych, użycie lotnictwa i śmigłowców szturmowych oraz prowadzenie walki w eterze.

Natomiast działania osłonowe postrzegane były jako działania prowadzone przez wydzielone na określony czas siły i środki w celu powstrzymania natarcia nieprzyjaciela i umożliwienia głównemu zgrupowaniu wojsk wykonania ustalonych zadań. Zależnie od wielkości osłanianych wojsk (oddziałów, związków) działania osłonowe mogły być prowadzone na skalę taktyczną, operacyjną lub strategiczną. Ze względu na charakter zadań, działania osłonowe prowadzi się siłami i środkami wojsk lądowych, zwłaszcza zmechanizowanych i pancernych, wojsk raketowych i artylerii, obrony przeciwlotniczej, a także wojsk lotniczych, wojsk obrony powietrznej kraju i marynarki wojennej.¹⁰ Należy zatem dostrzec, że działania osłonowe, które są oczywiście działaniami o charakterze defensywnym, mogą być prowadzone również w toku działań zaczepnych, np. w formie osłony skrzydeł głównego zgrupowania uderzeniowego. Nie są one jednocześnie integralnie związane z ruchem (manewrem) wojsk do tyłu (odfrontowym), który z kolei jest jednym z wyróżników działań opóźniających.

Należy sądzić, że przywołane argumenty dość jednoznacznie wskazują, iż z punktu widzenia teorii sztuki operacyjnej zasadne jest rozpatrywanie operacji opóźniających. Otwarty natomiast pozostaje problem takiego zdefiniowania operacji opóźniającej, by treść definicji oddawała najpełniej jej cele oraz zadania realizowane przez wojska w jej ramach.

Rozważania, których celem jest próba zdefiniowania operacji opóźniających należy rozpocząć od określenia, co powinniśmy rozumieć pod pojęciem działań operacyjnych. Do niedawna działania operacyjne postrzegane były jako całość walk i bitew prowadzonych według określonego zamiaru dowódcy przez związki operacyjne lub kilka związków taktycznych doprowadzających do osiągnięcia celu operacji (bitwy). W pojęciu działań operacyjnych nie określano charakteru prowadzonych działań, lecz wskazywano umownie, że dotyczą one szczebla operacyjnego.¹¹ Podobnie postrzegane były one w innych wydawnictwach o charakterze leksykalnym. Współcześnie są one definiowane jako wszelkie działania zgrupowań różnych rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk podejmowane dla

¹⁰ *Leksykon wiedzy wojskowej, Warszawa 1979, s. 103.*

¹¹ *Tamże, s. 103.*

osiągnięcia celu strategicznego podczas pokoju, kryzysu i wojny. Do działań operacyjnych zalicza się operacje realizowane w trakcie wojny i wojskowe operacje pokojowe oraz pogotowie i przegrupowanie operacyjne.¹² Podobne poglądy prezentowane są w pracach wielu współczesnych teoretyków sztuki wojennej. Definicja powyższa może jednak budzić pewne wątpliwości. Jeśli bowiem przyjmiemy, iż operacja (jako podstawowa kategoria działań operacyjnych) to całokształt działań bojowych i manewrów zgrupowań wojsk, to tym samym możemy uznać, iż przegrupowanie i pogotowie operacyjne jest jej częścią. W tym miejscu można skłonić się do poglądów Bogdana Szulca, który twierdzi, że „(...) gdybyśmy dziś chcieli określić stany wojsk w walce zbrojnej, to możemy je ująć w trzech sferach. W walce zbrojnej (wojnie) wojska są w stanie starcia (walki bezpośredniej), przemieszczania (przegrupowania) lub przygotowania (odpoczynek, uzupełnianie, szkolenie. Innych stanów – jak się wydaje – nie jesteśmy w stanie wyodrębnić.”¹³ Wychodząc z powyższego możemy uznać, iż działania operacyjne powinny obejmować swym zasięgiem operacje militarne (prowadzone w czasie wojny) oraz – głównie ze względu na ich cel – operacje wsparcia pokoju. W tym miejscu należy poświęcić zdań kilka uzasadnieniu takiego właśnie określenia wojskowych operacji pokojowych.

Współcześnie bardzo wielką uwagę przykładą się do rozlicznych przedsięwzięć, których celem jest utrzymanie pokoju w skali globalnej. Nie bez powodów sądzi się, że nawet najmniejszy konflikt, określany jako lokalny (przygraniczny, o małej intensywności, itp.) może stać się zaczątkiem konfliktu postrzeganego w skali szerszej, nawet globalnej. Między innymi dlatego, w dokumentach sygnowanych przez ONZ przewiduje się wiele instrumentów przeznaczonych do kontrolowania oraz rozwiązywania konfliktów między państwami i wewnątrz państw. Do najważniejszych z pośród nich zalicza się:

- dyplomację prewencyjną, obejmującą działania podejmowane w celu zapobieżenia powstaniu sporów, zapobiegania eskalacji istniejących sporów i ich przerodzenia się w konflikt oraz ograniczaniu konfliktu, jeśli ma on miejsce;

¹² Regulamin działań wojsk lądowych, *op. cit.*, s. 256.

¹³ Szulc B., *Dylematy epistemologiczne i metodologiczne teorii sztuki wojennej*, w: *Sztuka wojenna. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, Toruń 2000, s. 50.

- tworzenie pokoju, polegające na doprowadzeniu wrogich stron do zgody zwykle w oparciu o środki pokojowe, przewidziane w Rozdziale VI Karty NZ¹⁴;
- utrzymanie pokoju, polegające na wprowadzeniu i zaangażowaniu personelu wojskowego (policyjnego, cywilnego) ONZ na obszarze konfliktu;
- budowanie pokoju, polegające na odbudowie struktur politycznych i administracyjnych, które będą skłonne i zdolne umacniać pokój oraz zapobiegać odnowieniu się konfliktu;
- rozbrojenie;
- sankcje, polegające na zerwaniu lub ograniczeniu stosunków gospodarczych, dyplomatycznych, komunikacyjnych oraz związanych z wymianą informacji;
- wymuszanie pokoju, polegające na użyciu Sił Zbrojnych państw członków ONZ w formie demonstracji, blokad lub innych operacji o charakterze militarnym.

Przyjmuje się, że pierwsze cztery z wymienionych instrumentów mogą być stosowane jedynie za zgodą stron konfliktu. Natomiast sankcje i wymuszanie pokoju są środkami przymusowymi, nie wymagają zatem zgody zwaśnionych stron. Z kolei rozbrojenie może nastąpić w wyniku uzgodnienia lub w kontekście przymusowej akcji na mocy postanowień Rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych.¹⁵

Biorąc powyższe pod uwagę należy skonstatować, że jednym z istotnych elementów współczesnych działań operacyjnych są operacje wsparcia pokoju. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na to, że w obowiązujących dokumentach normatywnych nie stosuje się w odniesieniu do nich jednolitej terminologii. Np. w „Regulaminie działań wojsk lądowych” są one definiowane jako wojskowe operacje pokojowe (s. 11) lub jako działania na rzecz wsparcia pokoju (s. 247).¹⁶ Niekiedy definiowane są jako działania pokojowe,¹⁷ operacje pokojowe¹⁸ lub misje pokojowe. Wychodząc z założenia, że należy dążyć do ujednoczenia pojęć obowiązujących w naszych Siłach Zbrojnych z tymi, które funkcjonują w innych armiach Sojuszu Północnoatlantyckiego, w dalszych rozważaniach stosować będziemy termin

¹⁴ W Rozdziale VI Karty Narodów Zjednoczonych przewiduje się wiele różnych sposobów pokojowego rozstrzygnięcia sporów. Zalicza się do nich, między innymi rokowania, arbitraż, pośrednictwo, postępowanie sądowe, powoływanie i kierowanie do rejonu konfliktu misji dobrej woli, misji obserwacyjnych lub oddziałów pokojowych.

¹⁵ Por.: Boutros-Ghali B., *Program dla pokoju*, Warszawa 1995.

¹⁶ Por.: *Regulamin działań wojsk lądowych*, Rozdział 20 „Działania na rzecz wsparcia pokoju”, Warszawa 1999.

¹⁷ Por.: Huzarski M., *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, Toruń 1999, s. 25.

„Operacje wsparcia pokoju” (*ang. Peace Support Operations - PSO*). Takie określenie zastosowano, między innymi, w wielu dokumentach sygnowanych przez NATO.¹⁹

Pod pojęciem operacji wsparcia pokoju należy rozumieć różnego rodzaju działania militarne i niemilitarne, prowadzone pod auspicjami i zgodnie z mandatem²⁰ Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz innych organizacji międzynarodowych (np. Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Unii Europejskiej, itp.). Zwykle angażuje się w nich wydzielone, zwykle wielonarodowe kontyngenty sił zbrojnych oraz różnego rodzaju organizacje i agendy rządowe oraz pozarządowe.

Operacje wsparcia pokoju (PSO) są przygotowywane i prowadzone w celu osiągnięcia określonych rozwiązań politycznych. Ich rodzaj oraz zakres uzależnione są od charakteru konfliktu (międzynarodowy, wewnętrzny), sił uczestniczących w konflikcie (regularne siły zbrojne, organizacje paramilitarne, zorganizowane grupy przestępcze) oraz politycznej woli uczestników konfliktu co do jego rozwiązania. Zatem działania społeczności międzynarodowej, podejmowane w celu rozwiązania lub przynajmniej ograniczenia zasięgu konfliktu obejmują z reguły cały, złożony konglomerat działań dyplomatycznych, politycznych, wojskowych i humanitarnych. Powinny być one postrzegane jako swoisty system, którego skuteczność oceniana jest przez pryzmat zdolności do zapobiegania, ograniczania oraz wygaszania powstałych ognisk zapalnych.

Operacje wsparcia pokoju, w których angażowane są wydzielone komponenty sił zbrojnych mogą być prowadzone w różnej formie. Zwykle obejmują one operacje utrzymania lub wymuszania pokoju oraz zapobieganie konfliktom, operacje tworzenia lub budowanie pokoju oraz operacje humanitarne. Przedstawiony podział operacji zawarto w cytowanym wcześniej dokumencie, sygnowanym przez NATO.²¹ Nieco inny podział przyjmują określone państwa w dokumentach o charakterze narodowym. Np. Amerykanie dzielą operacje pokojowe na działania na rzecz wsparcia dyplomacji (*ang. Support to Diplomacy*), operacje utrzymania pokoju (*ang.*

---

¹⁸ Por.: *Fm 100-23 Peace Operations, Headquarters Department of the Army, December 1994.*

¹⁹ Por.: *Bi-MNC Directive for NATO Doctrine for Peace Support Operations, NATO, 1998.*

²⁰ Pod pojęciem mandatu zwykle rozumie się określenie podstaw prawnych operacji (legalizację), jej charakter, ograniczenia i zastrzeżenia, cele strategiczne oraz pożądany stan po zakończeniu operacji.

²¹ *Bi-MNC Directive for NATO Doctrine for ..., op. cit.*

Peacekeeping) oraz operacje wymuszania pokoju (*ang. Peace Enforcement*).²² Z kolei w naszym kraju do niedawna przyjmowano następujący podział: mediacje i obserwacje (bez użycia siły), obecność wojskowa (użycie siły w samoobronie), wzmocniona obecność wojskowa (użycie siły w celu wymuszenia przestrzegania porozumień, prawa i porządku) oraz interwencja zbrojna.²³ Należy jednak zaznaczyć, że niezależnie od przyjętego podziału wszystkie one w swej istocie polegają na zastosowaniu odpowiednich sił i środków w celu utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego ładu i bezpieczeństwa. Osiąga się to zwykle poprzez zmianę sytuacji stanowiącej groźbę dla pokoju lub zainicjowanie działań w związku z pojawiającą się, realną groźbą naruszenia pokoju.²⁴ Z wojskowego punktu widzenia istota operacji wsparcia pokoju polega zatem na dążeniach do utrzymania międzynarodowego pokoju poprzez tworzenie i funkcjonowanie sił o charakterze prewencyjnym²⁵ czynieniu wysiłków dla ograniczania, rozwiązywania, monitorowania i wygaszania konfliktów międzynarodowych lub wewnętrznych oraz wspieraniu inicjatyw związanych z budową nowego, bezpiecznego życia po ich zakończeniu.

Natomiast operacje militarne powinny obejmować trzy kategorie – operacje obronne (defensywne), zaczepne (ofensywne) oraz – w szczególnych wypadkach – opóźniające. Wymienione operacje obronne dzielą się na operacje o charakterze manewrowym lub pozycyjnym. Z kolei operacje zaczepne zwykle będą dzieliły się na przeciwuderzenia i przeciwnatarcia, postrzegane jako zwroty zaczepne realizowane w ramach defensywy strategicznej. Niekiedy będą definiowane jako kolejne operacje zaczepne, stanowiące rozwinięcie powodzenia uzyskanego w toku przeciwnatarcia. Powyższy podział wynika z zastosowania kryterium **sposobu** osiągnięcia celu operacji. Natomiast biorąc pod uwagę kryterium **terminu** (okresu wojny) realizowania operacji, możemy wyróżnić dodatkowo operacje początkowego okresu wojny. Istotę powyższych rozważań ilustruje rysunek 3.1.

---

²² *Fm 100-23 Peace Operations...*, op. cit., s.2.

²³ Por.: Gągor F., Paszkowski K., *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Warszawa 1998.

²⁴ *Regulamin działań wojsk lądowych*, Warszawa 1999, s.249.

²⁵ Do takiej kategorii można z powodzeniem zaliczyć funkcjonujące w strukturze wojskowej NATO Siły Reagowania, a szczególnie Korpus Sił Szybkiego Reagowania. We wspomnianych kategoriach mieszczą się również tworzone pod auspicjami Unii Europejskiej siły wojskowe w ramach Europejskiej Inicjatywy Bezpieczeństwa i Obrony (*ang. European Security Defence Identity – ESDI*).

Biorąc pod uwagę potrzebę integracji działań w ramach każdej z wymienionych operacji, powinny być one postrzegane jako operacje połączone. Ponadto, w ramach operacji militarnych prowadzone będą działania pośrednie, które łączyć będą ze sobą poszczególne bitwy (walki). Pod tym pojęciem możemy zatem rozumieć wszelkie działania wojsk, inne aniżeli typowe działania o charakterze obronnym czy zaczepnym.

Rys. 3.1. Podział działań operacyjnych i miejsce w nich operacji opóźniających

Pojęcie operacji opóźniającej powinno niewątpliwie odnosić się również do innych kategorii sztuki operacyjnej, a szczególnie do samego pojęcia operacji. Operacja we współczesnym znaczeniu tej kategorii sztuki wojennej skryształizowała

się ostatecznie podczas pierwszej wojny światowej. Gwałtowny rozwój liczebności sił zbrojnych²⁶ oraz zasięgu ognia ich broni doprowadził w efekcie do ogromnego powiększenia obszaru prowadzonych zmagania.²⁷ Działania wojenne prowadzone były na frontach, których szerokość wahała się od 600 km (front zachodnioeuropejski) do 1400 km (front wschodnioeuropejski). Ponieważ w takich warunkach tendencje do skupiania większości sił na jednym polu bitwy były nierealne, pierwsza wojna światowa charakteryzowała się szeregiem oddzielnych operacji i bitew. W zależności od sytuacji rozgrywane były one jednocześnie lub kolejno, jednak zwykle dzieliła je przestrzeń sięgająca kilkuset kilometrów.

Swój niebagatelny wpływ na zjawisko operacji wywarła również druga wojna światowa. W jej toku pojawiły się nowe, dotychczas nie spotykane rodzaje wojsk, natomiast wcześniej istniejące wyraźnie powiększyły posiadane możliwości bojowe. Wpłynęło to na charakter wojny, która w przeciwieństwie do pozycyjnej pierwszej wojny światowej uzyskała wybitnie manewrowy charakter. Operacje planowane w jej toku cechowały się dużym rozmachem, rozwijane były w szybkim tempie i na znaczną głębokość. Powstanie bądź wyodrębnienie nowych rodzajów sił zbrojnych stworzyło przesłanki do pojawienia się nowych kategorii w sztuce operacyjnej. Pojawiły się np. pojęcia operacji (bitew) powietrznych czy też powietrzno-desantowych²⁸. Można zatem skonstatować, iż druga wojna światowa stanowiła swoiste wyzwanie dla sztuki operacyjnej, bowiem wiele z zastosowanych rozwiązań wyprzedziło wcześniejsze, teoretyczne założenia. Powstała pilna potrzeba rozwoju najmłodszej dziedziny sztuki wojennej i w ten sposób sztuka operacyjna uzyskała szerokie pole do swojego rozwoju.

Należy zaznaczyć, że sam termin „operacja” budził liczne kontrowersje w naszej powojennej sztuce wojennej. Ilustracja wspomnianego zjawiska mogą być liczne definicje, formułowane przez jej teoretyków. Np. Franciszek Skibiński, którego poglądy na sztukę wojenną zdominowane były teoriami zachodnimi (z okresu drugiej wojny światowej) uważał, że operacja jest bezpośrednim (niekiedy pośrednim)

---

²⁶ *Współcześnie przyjmuje się, że w pierwszej wojnie światowej wzięło udział ponad 30 państw, w których zmobilizowano do sił zbrojnych ponad 70 milionów ludzi. Por.: Mała Encyklopedia Wojskowa, Tom 2, Warszawa 1970, s. 614.*

²⁷ *Por.: Broch J., Sztuka operacyjna jako część składowa sztuki wojennej, Warszawa 1976, s.37.*

²⁸ *Do najbardziej charakterystycznych w tym kontekście należy zaliczyć operację powietrzną zwaną „Bitwa o Anglię” prowadzoną w 1940 roku oraz operację powietrznodesantową „Market Garden”, przeprowadzoną przez sprzymierzonych w 1944 roku.*

składnikiem bitwy (manewru strategicznego). Postrzegał operację jako kombinację serii samodzielnych manewrów i walk przeprowadzonych przez wielkie zgrupowania wojsk (zwykle armie lub grupy armii), mających na celu wykorzystanie sytuacji w stosunku do nieprzyjaciela, w ramach roli przypadającej danemu zgrupowaniu w bitwie (manewrze strategicznym).²⁹

Zdecydowanie inaczej operację postrzegał Bolesław Chocha, który twierdził, iż „operację traktujemy generalnie rzecz, biorąc jako zespół walk, bitew (choć są zdania wręcz odmienne, np.: że bitwa składa się z kilku operacji), manewrów i uderzeń ogniowych, połączonych wspólną myślą przewodnią i realizowanych pod jednym kierownictwem”.³⁰ Z kolei Kazimierz Nożko definiował operację jako całościowy zespół czynności organizacyjno-wykonawczych, uderzeń ogniowych, walk i bitew oraz manewrów wykonywanych samodzielnie, a najczęściej wspólnym wysiłkiem związków operacyjnych różnych rodzajów wojsk i sił zbrojnych, rozdzielonych w czasie i przestrzeni, połączonych wspólną myślą przewodnią, mających doprowadzić do osiągnięcia konkretnego celu operacyjnego lub strategicznego.³¹ Podobną w swej istocie definicję operacji zawarto w wydanej w 1979 roku „Leksykonie wiedzy wojskowej”, w którym zapisano, iż operacja, to zespół walk, bitew, uderzeń ogniowych i manewrów toczonych lub wykonywanych na lądzie, w powietrzu i na morzu przez związki operacyjne różnych rodzajów wojsk i sił zbrojnych, połączonych wspólną myślą przewodnią, prowadzonych pod jednym kierownictwem dla doprowadzenia do osiągnięcia celu operacji lub celu strategicznego, co wymaga uzgodnionego wysiłku i ścisłego współdziałania sił zbrojnych i wojsk.³² Najbardziej zbliżoną do współczesnych poglądów, a jednocześnie bardzo lapidarną definicję operacji sformułował Stanisław Koziej, który stwierdził, że „operacja, to starcie zbrojne z przeciwnikiem w skali operacyjnej. Stanowi zespół bitew oraz działań operacyjnych i taktycznych (bojowych) niższego szczebla - wzajemnie sprzężonych co do celu, miejsca i czasu”.³³

Współcześnie operacja definiowana jako to zespół różnorodnych działań związków operacyjnych rodzajów sił zbrojnych lub specjalnie wydzielonych

²⁹ Skibiński F., *Rozważania o sztuce wojennej*, Warszawa 1990, s. 594.

³⁰ Chocha B., *Rozważania o sztuce operacyjnej*, Warszawa 1984.

³¹ Nożko K., *Zagadnienia współczesnej sztuki wojennej*, Warszawa 1973, s. 242.

³² Por.: *Leksykon wiedzy wojskowej*, Warszawa 1979, s. 278.

³³ Koziej S., *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993, s. 18.

zgrupowań dla osiągnięcia celu strategicznego (operacyjnego). Podkreśla się, że operacja obejmuje skoordynowane czasowo i przestrzennie działania realizowane przed starciem zbrojnym, bitwy (walki) oraz działania po bitwie (walce) w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Bitwy (walki) oraz działania wchodzące w skład operacji, mogą być skoordynowane czasowo i przestrzennie lub też prowadzone niezależnie od siebie.³⁴

W myśl przyjętej konwencji należy w tym miejscu odnieść się do kolejnych kategorii, a mianowicie operacji obronnych oraz zaczepnych. Umożliwi to bardziej precyzyjne zdefiniowanie operacji opóźniających.

Operacja obronna postrzegana była jako zespół walk i bitew o różnym charakterze, połączonych wspólnym zamiarem, prowadzonych przez wojska na lądzie i w powietrzu, przy równoczesnym umiejętnym wykorzystaniu sprzyjających warunków terenu odpowiednio przygotowanego pod względem inżynieryjnym w celu załamania działań zaczepnych przeważających sił nieprzyjaciela i utrzymania bronionego obszaru, zyskania na czasie i stworzenia warunków przejścia do działań zaczepnych wojskom prowadzącym obronę lub siłom działającym na innym kierunku. Przy przejściu do operacji obronnej podczas działań zaczepnych celem jej miało być utrzymanie ważnych z punktu widzenia operacyjnego lub strategicznego rejonów (obszarów), zyskanie czasu, zadanie maksymalnych strat nieprzyjacielowi, dokonanie niezbędnych przegrupowań, stworzenie sprzyjających warunków przejścia do operacji zaczepnej. Podstawą osiągnięcia celu operacji obronnej były uderzenia jądrowe, system ognia i szeroki manewr ogniem, siłami i środkami, stosowanie zapór inżynieryjnych, umiejętne wykorzystanie terenu oraz przeciwuderzenie i kontrataki nadające działaniom obronnym aktywny i zdecydowany charakter. Przy sprzyjających warunkach największe powodzenie upatrywano w wykonaniu kontrprzygotowania i uderzenia przed przedni skraj obrony.³⁵ Z pojęciem operacji obronnej wiązano często pojęcie obrony operacyjnej, którą postrzegano jako działania obronne prowadzone na skalę operacyjną, organizowane w warunkach uzyskania przez nieprzyjaciela przewagi na kierunku operacyjnym lub strategicznym. Obrona operacyjna mogła być zamierzona lub wymuszona oraz podejmowana w celu odparcia lub zatrzymania natarcia przeważających sił nieprzyjaciela,

---

³⁴ *Regulamin działań wojsk lądowych*, Warszawa 1999, s.269.

³⁵ *Leksykon wiedzy...*, *op.cit.* s.279.

wyczerpania jego sił i stworzenia warunków do przejścia do zdecydowanych działań zaczepnych głównymi siłami na danym kierunku strategicznym (operacyjnym) lub w teatrze działań wojennych. Mógł ją prowadzić jeden lub kilku związków operacyjnych.³⁶

Współcześnie operacja obronna definiowana jest jako starcie zbrojne z przeciwnikiem, prowadzone przez wojska na lądzie i w powietrzu, w różnym miejscu i czasie w celu załamania natarcia zgrupowań uderzeniowych przeciwnika i utrzymania bronionego obszaru. Celem operacji obronnej może być również uzyskanie czasu i stworzenie warunków do użycia głównej części sił zbrojnych. W zależności od sposobu osiągnięcia celu operacja obronna może mieć formę operacji pozycyjnej (stałej) lub manewrowej (ruchowej). Gdy celem operacji jest pozbawienie przeciwnika ogólnej przewagi przez uchylenie się od rozstrzygającej bitwy i przejście do obrony na rubieży w głębi, wówczas operacja taka przybiera charakter operacji opóźniającej.³⁷ A zatem tej operacji, której wymiar teoretyczny jest podstawowym celem niniejszych dociekań.

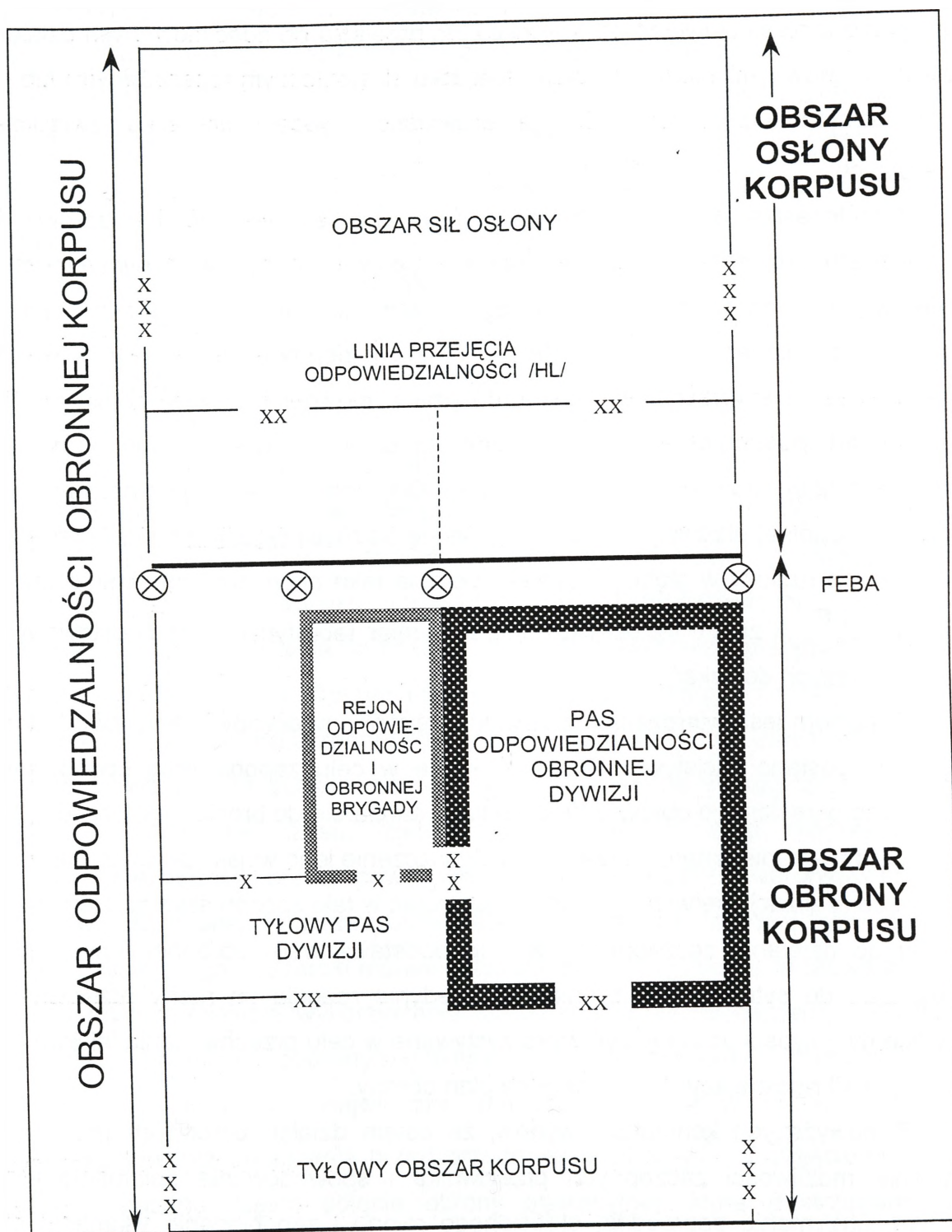
Truizmem jest twierdzenie, iż działania obronne podejmowane są zwykle gdy przeciwnik posiada inicjatywę. Prowadzi się je w celu zapobieżenia opanowaniu przez niego określonego obszaru (terenu) lub wdarcia się do bronionego obiektu. Ich celem jest załamanie natarcia przeciwnika, zniszczenie jego wojsk i powstrzymanie w ten sposób realizacji pierwotnego celu. Postępując w taki sposób stwarza się zwykle warunki do działania zaczepnego. Jest to podstawą walki obronnej i nie wolno dopuszczać do sytuacji, gdy broniący się jedynie reaguja na ruchy przeciwnika. Wszelkie możliwości powinny być wykorzystywane w celu przechwycenia inicjatywy i zmuszenia sił nacierających do reakcji na plan obrony.

Z powyższych konstatacji wynika, że celem działań obronnych może być obniżenie możliwości zaczepnych przeciwnika i spowodowanie załamania jego natarcia, utrzymanie poprzednio określonego rejonu i zapobieganie włamaniu się przeciwnika w rejon obrony oraz uzyskanie na czasie. W ten sposób uzyskuje się także warunki do koncentracji własnych wojsk w innym miejscu oraz zmuszenie przeciwnika do ześrodkowania, przez co staje się on bardziej podatny na oddziaływanie ogniowe.

---

³⁶ *Leksykon wiedzy ...*, op. cit. 251.

³⁷ *Por.: Regulamin działań wojsk lądowych*, Warszawa 1999.

Rys.3.2. Struktura obszaru odpowiedzialności obronnej Korpusu (wariant)³⁸

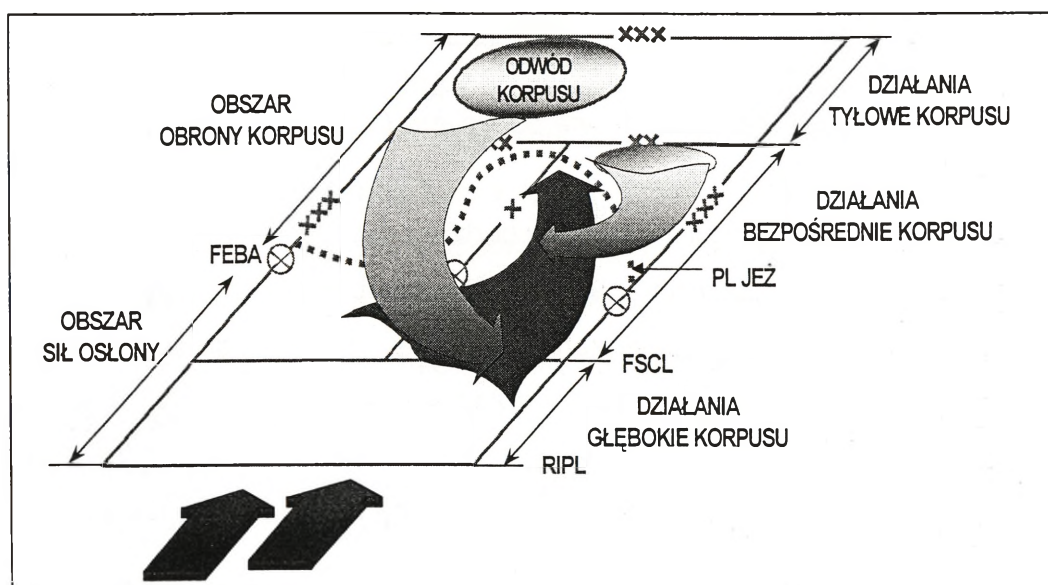
Głębokość obrony niezbędna jest do osiągnięcia swobody działania, do zapewnienia czasu na reakcję i do zwolnienia tempa natarcia przeciwnika. Jest ona osiągana poprzez wyznaczenie wystarczającej przestrzeni do rozwinięcia sił

³⁸ Por.: Doktryna taktyczna sił lądowych ATP-1(B).

ubezpieczenia oraz środków rażenia (ogniowego, elektronicznego, itd.) Powinna ona zapewnić również efektywne wykorzystanie terenu (wraz z jego rzeźbą i pokryciem) oraz umożliwić rozmieszczenie i przegrupowanie odwodów, elementów wsparcia ogniowego oraz urządzeń zabezpieczenia logistycznego.

Wprawdzie działania obronne przyjmować mogą szeroką gamę form, to jednak zasadniczo dzieli się je na dwie szerokie grupy – obronę manewrową i pozycyjną.

Obrona manewrowa (rys.3.3.) polega bardziej na dążeniu do niszczenia nacierających wojsk przeciwnika oraz na jego zwalczaniu, niż na utrzymywaniu lub odbijaniu utraconego terenu.

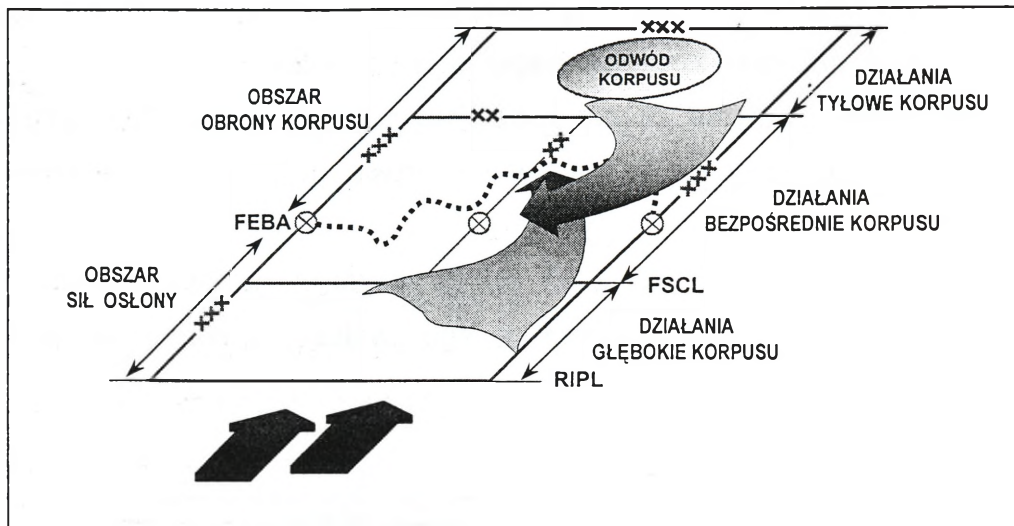

Rys.3.3. Obrona manewrowa (schemat ideowy)

W obronie manewrowej stosuje się połączenie działań zaczepnych, obronnych i opóźniających. Wymaga ona zastosowania szerokiego manewru wspartego ogniem i zaporami, w celu przejęcia inicjatywy. Na szczyblu dywizji pas obrony może w tych warunkach posiadać około 100 km głębokości. W rezultacie broniące się wojska muszą mieć mobilność równą lub większą niż wojska przeciwnika i posiadać zdolność do tworzenia dużych odwodów, którymi przeprowadzą decydujący zwrot zaczepny (przeciwuderzenie, kontratak).

Z kolei obrona pozycyjna (rys. 3.4.) skupia się na utrzymaniu terenu poprzez wchłonięcie przeciwnika w szereg wewnętrznych pozycji obronnych, z których może

on być w większej części niszczone ogniem.

Rys.3.4. Obrona pozycyjna (schemat ideowy)

W tym przypadku wysiłek skupiony będzie na utrzymywaniu terenu lub na jego odzyskaniu. W obronie pozycyjnej większość sił obronnych przeznaczonych jest do utrzymania terenu stosując połączone działania na pozycjach obronnych oraz niewielkich, manewrowych odwodów. W przeciwieństwie do obrony manewrowej, dla której ważna jest znaczna głębokość obrony, obrona pozycyjna może być prowadzona na mniejszej głębokości uzależnionej od zadania, możliwości wojsk i charakteru terenu.

Należy podkreślić, że w obu formach obrony stosowane są przenikające się nawzajem elementy statyczne i dynamiczne. Broniące się wojska mogą łączyć oba modele, stosując elementy statyczne do opóźniania, kanalizowania, powodowania strat i zatrzymania nacierającego, jak też elementy dynamiczne (przeciwuderzenia, kontrataki) w celu ostatecznego zniszczenia sił przeciwnika. Zrównoważenie pomiędzy tymi elementami zależeć będzie od otrzymanego zadania, zdolności do manewru, stosunku sił oraz charakteru pola walki. Dlatego podstawowymi różnicami pomiędzy tymi dwiema formami obrony jest to, że obrona manewrowa dąży do powstrzymania natarcia przeciwnika przez niszczenie, podczas gdy obrona pozycyjna dąży do pokonania go poprzez wyparcie. W kontekście rysunku 3.2. należy pamiętać, że w warunkach współczesnego pola walki oraz pozbawionego

liniowości frontu, powyższe linie nie zawsze będą nakreślone i występować mogą duże luki pomiędzy obszarami sąsiadujących korpusów czy dywizji.

Z kolei do niedawna operacja zaczepna definiowana była jako całokształt uzgodnionych i wzajemnie powiązanych co do celu, czasu i miejsca uderzeń ogniowych, uderzeń wojsk i manewru o charakterze zaczepnym wykonywanych na lądzie z udziałem lotnictwa, a na kierunku nadmorskim – marynarki wojennej. Określano, iż operacje zaczepne przygotowuje się i prowadzi w ramach strategicznej operacji na teatrze działań wojennych.³⁹ Z pojęciem operacji zaczepnej wiązano pojęcie operacji zaczepnej armii (postrzeganej jako całokształt przedsięwzięć organizacyjnych, planistycznych i wykonawczych, uderzeń ogniowych oraz zdecydowane uderzenia związków pancernych i zmechanizowanych wykonywane zgodnie z zamiarem dowódcy armii dla osiągnięcia celu operacji zaczepnej), a także pojęcie operacji zaczepnej frontu (grupy armii, grupy frontów).

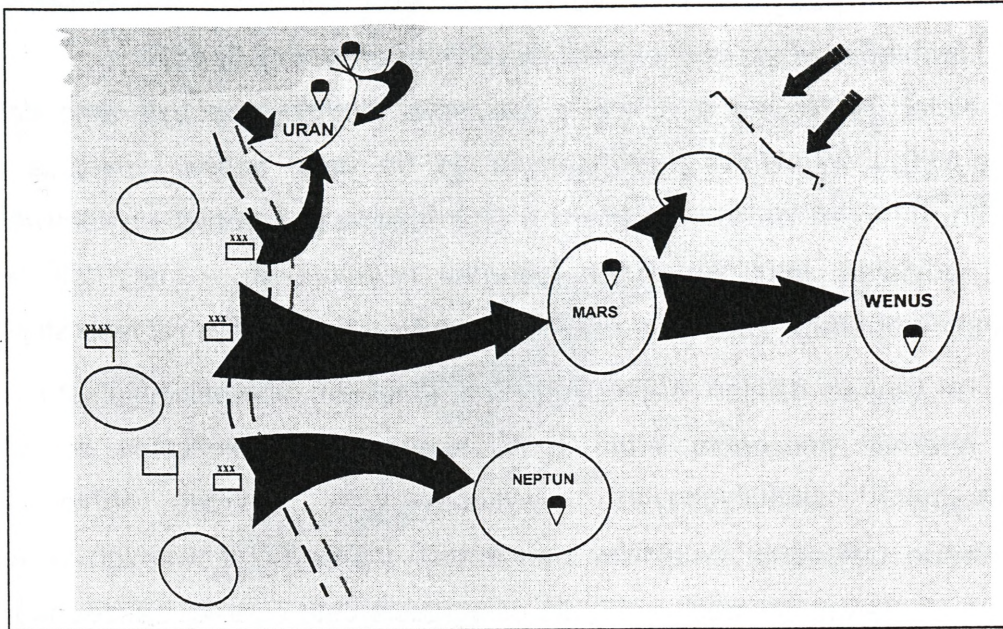
Współcześnie operacja zaczepna (rys. 3.5.) definiowana jest jako starcie zbrojne z przeciwnikiem prowadzone w celu rozbicia jego wojsk i opanowania zajmowanego przez niego obszaru. Operacje zaczepne mogą być prowadzone w ramach obrony strategicznej, na własnym terytorium lub w ramach sojuszniczych operacji połączonych NATO, w formie przeciwuderzenia lub przeciwnatarcia⁴⁰. Istotą operacji zaczepnej jest opanowanie bądź odzyskanie określonego obszaru poprzez rozbicie broniących się zgrupowań przeciwnika oraz stworzenie warunków do kontynuowania działań zaczepnych. Natomiast jej celem jest rozbicie przeciwstawnego zgrupowania wojsk przeciwnika oraz opanowanie (odzyskanie) ważnych rubieży. Operację zaczepną przygotowują i prowadzą związki operacyjne.

Związek operacyjny może przechodzić do operacji zaczepnej po przegrupowaniu wojsk z głębi lub z rejonów położonych w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem. Przegrupowania do operacji zaczepnych mogą być wykonywane w okresie kryzysu w ramach operacyjnego rozwijania, lub w toku działań wojennych (konfliktu). Operacja zaczepna związku operacyjnego może stanowić część strategicznej operacji obronnej lub może być prowadzona samodzielnie.

---

³⁹ *Leksykon wiedzy..., op. cit., s.280.*

⁴⁰ *Por.: Regulamin działań ..., op.cit.*

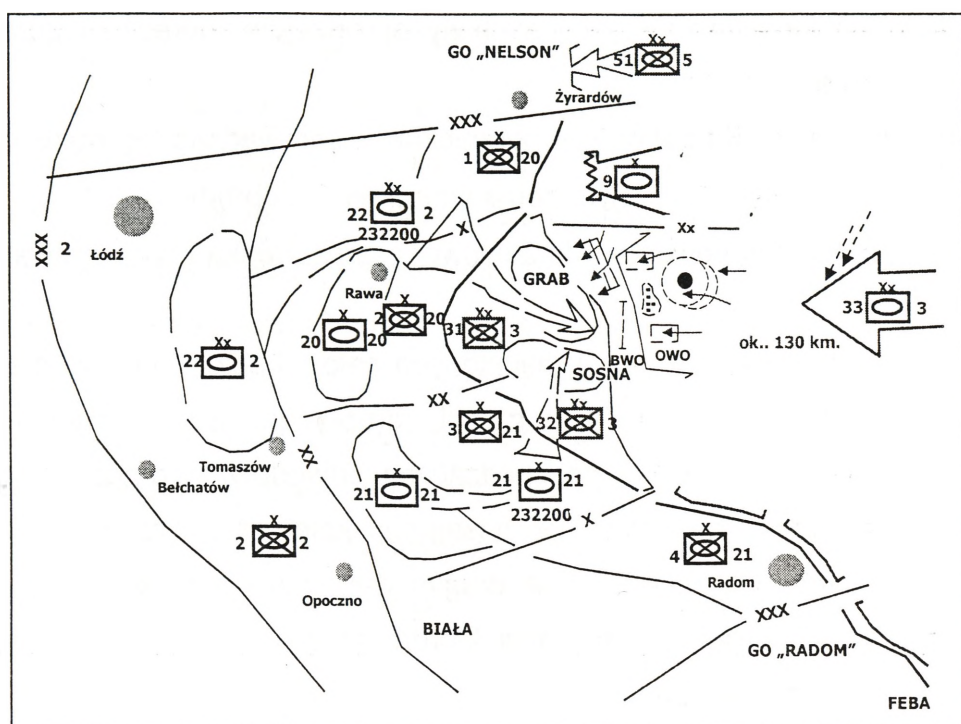

Rys.3.5. Operacja zaczepna (schemat ideowy)

W obronie strategicznej Polski operacje zaczepne mogą być prowadzone w postaci:

- przeciwuderzenia;
- przeciwnatarcia;
- kolejnej operacji zaczepnej (rozwinęcia powodzenia).

Przeciwuderzenie (rys. 3.6.) jest elementem obrony operacyjnej lub strategicznej i nie wychodzi z reguły poza uprzednio zorganizowaną strukturę obrony. Uczestniczy w nim jedynie część sił, a większość prowadzi nadal operację obronną (strategiczną operację obronną). Na zadania i sposób ich realizowania istotny wpływ ma przebieg operacji obronnej, w tym również szczebla nadrzędnego. Głębokość włamania przeciwnika w głąb ugrupowania obronnego, rzutuje w istotny sposób na decyzję o jego wykonaniu bądź też rezygnacji. Przeciwuderzenie może zakończyć się przejściem do obrony na wyznaczonej rubieży, a w korzystnych warunkach przekształcić się w przeciwnatarcie⁴¹.

Rys. 3.6. Przeciwuderzenie (wariant)

Przeciwnatarcie jako rodzaj operacji zaczepnej, może mieć miejsce wówczas, gdy większość sił dotychczas prowadzących operację obronną przejdzie do zwrotu zaczepnego, którego celem będzie rozbitcie przeciwnika i odzyskanie utraconego obszaru. Przeciwnatarcie może wykraczać poza ramy systemu prowadzonej do tej pory operacji obronnej. Osiągnięcie celów w przeciwnatarciu tworzy warunki do kolejnej operacji zaczepnej (rozwięcia powodzenia). Przeciwnatarcie związków operacyjnych może być prowadzone samodzielnie lub wspólnie z sąsiadami w ramach przeciwnatarcia szczebla nadrzędnego.

Kolejna operacja zaczepna (rozwięcie powodzenia) jest konsekwencją pomyślnego wykonania zadań w przeciwuderzeniu lub przeciwnatarciu. Może być prowadzona wówczas, gdy w wyniku dokonanego przełomu w poprzedzających ją operacjach, przeciwnik po utracie inicjatywy operacyjnej (strategicznej) będzie przechodził do obrony na kolejnych rubieżach terenowych. Uzyskana przewaga nad przeciwnikiem i przyjęta inicjatywa operacyjna (strategiczna) pozwalają realizować kolejne cele zmierzające do całkowitego rozbitcia jego zgrupowań i osiągnięcia celów

⁴¹ Por.: Zieliński J., *Zarys teorii sztuki operacyjnej Wojsk Lądowych Rzeczypospolitej Polskiej*, Toruń 1998, s. 121.

wojny (konfliktu). W każdym z wymienionych wyżej rodzajów operacji zaczepnej inny będzie **cel działania**.

W przeciwuderzeniu cel będzie ograniczony i sprowadzać się może do:

- zamknięcia wylotu i odtworzenia przedniej linii obrony;
- rozbicia sił zgrupowania uderzeniowego przeciwnika i wyhamowania jego natarcia.

Sposób realizacji każdego z wymienionych celów będzie inny. W pierwszym wypadku polegać będzie na odcięciu części zgrupowania przeciwnika w rejonie włamania, od jego sił głównych i podchodzących odwodów, poprzez odtworzenie obrony na jej głównym obszarze. W następnej kolejności przystępuje się do zniszczenia odciętych sił przeciwnika. W drugim wypadku chodzi o jak najszybsze okrążenie tych sił zgrupowania przeciwnika, które znalazły się w obszarze włamania i ich rozbicie wspólnie z sąsiadami.

W przeciwnatarciu, do którego przechodzi się po uprzednim powstrzymaniu operacji zaczepnej przeciwnika, **celem** jest rozbicie jego głównego zgrupowania uderzeniowego, a następnie rozwinięcie własnej operacji zaczepnej, zmierzającej do opanowania ważnych rubieży i obiektów znajdujących się często poza przednią linią dotychczasowej obrony oraz stworzenie dogodnych warunków do kolejnej operacji:

Celem kolejnej operacji zaczepnej może być rozbicie zgrupowań przeciwnika broniących się na kolejnych rubieżach obrony, aż do ostatecznego uniemożliwienia realizacji jego podstawowych celów. Kolejna operacja zaczepna występuje jako rozwinięcie powodzenia dotychczasowych działań zaczepnych.

Realizacja wymienionych rodzajów operacji zaczepnych odbywa się w określonych warunkach. Jednak nie zaistnieją one samoistnie, lecz będą zależeć od wielu czynników, spośród których najważniejszym są umiejętności dowódców i sztabów w swoistym sterowaniu działaniem przeciwnika.

We współczesnej teorii sztuki operacyjnej swoje miejsce uzyskała również koncepcja operacji połączonych, w ramach których ma miejsce pełna integracja biorących w niej udział rodzajów sił zbrojnych. Inaczej rzecz ujmując operacja połączona to operacja, w której biorą udział komponenty co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych pod jednolitym dowództwem. W operacji takiej ma miejsce pełne zespolenie biorących w niej udział komponentów. Jej istota wyraża się w synchronizacji wysiłków wojsk i środków walki podczas realizacji zadań operacyjnych, wykorzystaniu ich zróżnicowanych możliwości tak, aby w rezultacie

efektu synergiczności skutki połączonych działań były większe niż zwykła suma skutków działania rodzajów sił zbrojnych z osobna.⁴²

Z pojęciem operacji łączy się również określenie operacji początkowego okresu wojny. Pod pojęciem tym rozumie się operacje prowadzone w specyficznym okresie czasu, zwanego początkowy okres wojny. Definiowany jest ona jako operacje i bitwy toczone przez różne rodzaje wojsk i sił zbrojnych na lądzie, morzu i w powietrzu od momentu rozpoczęcia działań wojennych do chwili uzyskania bliższego celu strategicznego. Wyodrębniony z całokształtu działań wojennych początkowy okres wojny stanowi jej etap, charakteryzujący się specyficznymi właściwościami. Wyrażają się one w celach realizowanych przez przeciwstawne strony, jak też w charakterze i sposobach działań wojsk.⁴³

3.2. Istota operacji opóźniającej

Na podstawie dotychczasowych rozważań można skonstatować, iż operacja opóźniająca stanowi w swej istocie specyficzny rodzaj działań o charakterze defensywnych. Od typowych operacji obronnych odróżnia je to, że ich podstawowym celem jest zyskanie czasu, połączone z planową utratą terenu. Tym samym, należy sądzić, że operacje opóźniające powinny być są w swej istocie podobne do działań opóźniających, postrzeganych jako jeden z podstawowych rodzajów walki. Powyższa teza wymaga jednak głębszej analizy, której podstawą powinno być ustalenie jak działania opóźniające postrzegane są w teorii taktyki ogólnej.

W polskiej sztuce wojennej⁴⁴ działania opóźniające traktowane są jako jeden z podstawowych – obok obrony i natarcia – rodzaj walki. Obejmują one szereg kolejnych starć z przeciwnikiem, szeroki manewr i inne działania osłabiające potencjał przeciwnika, których podstawowym celem jest stworzenie warunków do zatrzymanie jego natarcia. Działania te prowadzi się z reguły na określonych obszarach, w wyznaczonych pasach(rejonach) lub na kierunkach. W celu osiągnięcia

---

⁴² Tamże, s. 106.

⁴³ *Leksykon wiedzy ...*, op.cit. s. 311.

⁴⁴ *Niniejsze rozważania oparto na podstawie założeń działań opóźniających, zawartych w „Regulaminie działań wojsk lądowych”, Warszawa 1999, s. i dalsze.*

synchronizacji i koordynacji działań opóźniających, wyznacza się na nich pozycje opóźniania (przednią, pośrednie, końcową).

Wychodząc z założenia, że działania opóźniające prowadzi się przeciwko przeważającym siłom przeciwnika, ich istotą jest unikanie przewlekłych walk poprzez stawianie nacierającym oporu na kolejnych pozycjach opóźniania zwykle w ograniczonym czasie. Powyższa teza zdeterminowana jest szczegółowymi celami działań opóźniających, do których zalicza się:

- zyskanie czasu, niezbędnego na rozwinięcie sił głównych;
- zadanie przeciwnikowi strat, obniżających jego potencjał bojowy;
- ustalenie głównego kierunku natarcia przeciwnika;
- skierowanie wysiłku przeciwnika na kierunki (obszary) pożądane z punktu widzenia broniących się wojsk;
- wyprowadzenie wojsk spod uderzeń przeważających sił przeciwnika.

O efektywności działań opóźniających decyduje stosowanie kombinacji rozpoznania, manewru oraz oddziaływania ogniowego. Natomiast o ich powodzeniu decyduje właściwe, adekwatne do istniejących warunków wykorzystanie terenu (obszaru) działań, czasu przeznaczanego na ich prowadzenie oraz sił, które są do nich zaangażowane (wydzielone).

Wymienione czynniki, wraz z łączącą je w jeden system informacją powinny zapewniać utrzymanie swobody działania, postrzeganej jako warunek sine qua non osiągnięcia zakładanych efektów. Szczególnie terminowa i wiarygodna informacja o zamiarach, możliwościach oraz słabych stronach przeciwnika, pozyskiwana środkami rozpoznania wszystkich szczebli dowodzenia będzie niezbędna przez cały czas trwania działań opóźniających. Wojska prowadzące działania opóźniające powinny wykorzystywać także środki walki elektronicznej do rozpoznania, zakłócania i mylenia podchodzącego przeciwnika. Można to osiągnąć stosując zakłócenia i pozorowanie, skierowane przeciwko elementom rozpoznania, systemom dowodzenia i kierowania ogniem. We wszystkich etapach działań opóźniających istotne znaczenie posiada prowadzenie walki elektronicznej. Do najważniejszych zadań z nią związanych zalicza się:

- rozpoznanie elektroniczne przeciwnika, a w tym jego systemu dowodzenia i kierowania ogniem;
- obezwładnienie zakłóceniami relacji łączności radiowej;

- prowadzenie dywersji;
- pozorowanie i maskowanie z wykorzystaniem aktywnych i pasywnych środków;
- obrona elektroniczna środków łączności.

Z kolei manewr w połączeniu z ogniowo-elektronicznym oddziaływaniem pozwala zadawać przeciwnikowi straty, a także przygotowuje i wspiera zwroty zaczepne. Siły opóźniające stosują manewr i ogień także w celu wyjścia z walki i przejścia na nowe pozycje. Pas (rejon) opóźniania powinien posiadać taką głębokość, która umożliwi zaplanowanie oraz prowadzenie działań na kilku pozycjach opóźniania. Ponieważ działania opóźniające mają na celu stopniowe oddawanie terenu bez wdawania się w przewlekłe walki, trzeba umiejętnie wykorzystać naturalne zasłony i ukrycia terenowe, a zarazem wszechstronnie maskować przewidywany manewr. Ponadto w pasie działań opóźniających będą znajdować się różnego rodzaju obiekty terenowe, które posiadają określone znaczenie dla obydwu stron. Dlatego, aby uniemożliwić przeciwnikowi wykorzystanie, np. przepraw przez przeszkody wodne lub ciaśnin terenowych, a jednocześnie zapewnić sobie swobodę ruchu, należy dążyć do utrzymania tego typu obiektów.

Truizmem jest twierdzenie, że wojska prowadzące działania opóźniające powinny efektywnie wykorzystywać teren, zmuszając w ten sposób przeciwnika do prowadzenia wyczerpujących działań w celu jego opanowania. To właśnie teren powinien rekompensować skromność sił opóźniających, a ponadto stawiać nacierającego przeciwnika w możliwie niekorzystnym położeniu. Przeszkody terenowe w połączeniu z rażeniem przeciwnika staną się dogodnymi miejscami do podjęcia walki ze znacznie silniejszym jego zgrupowaniem. Natomiast do podstawowych wyznaczników czasowych w działaniach opóźniających zalicza się z reguły czas niezbędny na przygotowanie pozycji opóźniania oraz nakazany czas opóźniania.

Bardzo istotne znaczenie podczas prowadzenia działań opóźniających ma właściwe użycie posiadanych sił i środków walki. Można spojrzeć na powyższe zagadnienie przez pryzmat podstawowych rodzajów wojsk lądowych, zaliczanych do tzw. komponentu operacyjnego i obrony terytorialnej.

Zasadniczą rolę w działaniach opóźniających odgrywają wojska zmechanizowane i pancerne, które z reguły wykonują podstawowe, najważniejsze zadania. Ich siła ognia pozwala skutecznie oddziaływać na przeciwnika, a duże możliwości manewrowe pozwalają im szybko przemieszczać się pomiędzy kolejnymi pozycjami opóźniania.

W działaniach opóźniających mogą być szeroko wykorzystane wojska aeromobilne. Są one w stanie prowadzić działania rajdowe lub wzmacniać inne siły, poprzez szybkie ześrodkowanie wysiłku w kluczowych miejscach (obszarach, rejonach). Mogą także szybko rozśrodkowywać się w celu zmniejszenia skutków uderzeń przeciwnika oraz spełniać rolę sił odwodowych. Śmigłowce wchodzące w skład Lotnictwa Wojsk Lądowych mogą skutecznie wspierać inne siły. Ich ważna rola wyraża się poprzez:

- zwiększenie operatywności dowodzenia i łączności;
- prowadzenie rozpoznania;
- przerzut sił i środków;
- stawianie narzutowych zapór minowych;
- zaopatrywanie wojsk oraz ewakuację rannych i chorych.

Wojska raketowe i artyleria, wykorzystując maksymalny zasięg ognia, zwalczają przeciwnika ogniem ześrodkowanym i za pomocą zdalnie ustawianych pól minowych na podejściach do pozycji opóźniania. Mogą także w inny sposób wspierać wojska prowadzące działania opóźniające. Ich podstawowa funkcja wyraża się głównie poprzez:

- wzbranianie i dezorganizowanie podejścia wojsk przeciwnika do bronionych pozycji;
- obezwładnianie oraz oślepienie elementów rozpoznawczych i ubezpieczeń bojowych przeciwnika;
- zmuszenie przeciwnika do rozwinięcia sił głównych;
- kanalizowanie i spowalnianie manewru przeciwnika;
- wsparcie wojsk odpierających atak czołowych pododdziałów przeciwnika;
- osłonę wycofanie wojsk na kolejne pozycje opóźniania;
- osłonę luki i otwartych skrzydeł.

Zwykle do wsparcia działań opóźniających angażuje się artylerię samobieżną (lufową i raketową) do ognia pośredniego oraz zestawy przeciwpancernych pocisków kierowanych. Odpowiednio do celu i sposobu działania wspieranych wojsk, pierwszy okres wsparcia postrzegany jest jako ogniowe wzbronienie podejścia i rozwinięcia wojsk przeciwnika, a jego celem jest dezorganizacja podejścia oraz zmuszenie przeciwnika do rozwinięcia sił głównych. Drugi okres wsparcia ogniowego uzależniony będzie od przebiegu walki oraz oceny stopnia osiągnięcia zakładanego celu. Na przykład, w przypadku podjęcia przez przeciwnika próby pokonania obrony wojsk na pozycji opóźniania częścią sił, drugim okresem wsparcia będzie ogniowe odparcie ataku. Po wprowadzeniu przez przeciwnika sił głównych, kolejnym okresem wsparcia ogniowego będzie ogniowa osłona własnych wojsk, wycofujących się na kolejną pozycję opóźniania.

W toku walki na kolejnych pozycjach opóźniania artyleria powinna zapewnić ciągłość wsparcia ogniowego, wykonując zadania wzbraniania ataku oraz osłony wojsk podczas ich wycofania. Ważnym zadaniem artylerii jest osłona otwartych skrzydeł.

Wojska obrony przeciwlotniczej prowadzą osłonę na kierunkach (w rejonach) i pozycjach opóźniania. Walkę z przeciwnikiem powietrznym prowadzą zwykle w ugrupowaniu bojowym, którego zmiany dokonuje podczas zajmowania kolejnych stanowisk ogniowych. Manewr ten powinien zapewnić utrzymanie ciągłości osłony wojsk na zasadniczych rubieżach opóźniania, osłonę najważniejszych elementów ugrupowania bojowego wojsk w podstawowych okresach walki, na głównych kierunkach (rubieżach) zagrożenia z powietrza.

W terenie utrudniającym lub kanalizującym ruch (manewr) wojsk, pułk (dywizjon) przeciwlotniczy może wcześniej rozwinąć część sił, w celu osłony wojsk podczas przekraczania przełęczy, ciałnin, mostów, przepraw, węzłów drogowych oraz innych rejonów szczególnie narażonych na uderzenia przeciwnika z powietrza.

Po zerwaniu przez osłaniane wojska kontaktu bojowego z przeciwnikiem i oderwanie się od niego na odległość umożliwiającą sformowanie kolumn marszowych, pułk (dywizjon) przeciwlotniczy osłania siły główne metodą towarzyszenia i przemieszcza się (w kolumnach osłanianego obiektu lub samodzielnie) do wyznaczonego rejonu.

Wojska inżynieryjne wspierają działania opóźniające, przede wszystkim poprzez budowę zapór, w tym pól minowych i wykonywanie niszczeń. Zapory

minowe w powiązaniu z systemem ognia są czynnikiem decydującym o obniżeniu tempa działań przeciwnika. Z kolei zapory inżynieryjne wykonuje się na znacznej głębokości ugrupowania wojsk własnych, z zachowaniem luk i przerw umożliwiających wycofanie. Budowa zapór inżynieryjnych musi być ściśle zaplanowana, a informacje o nich muszą być przekazane zainteresowanym w celu poinformowania ich o miejscach założenia, sposobach wykorzystania oraz ochronie i zasadach zamykania przejść. Wszystkie siły prowadzące działania opóźniające muszą wiedzieć, które luki w zaporach i przejścia utrzymywane będą w stanie otwartym.

Część wojsk inżynieryjnych, wyposażonych w transportery opancerzone, podporządkowuje się wojskom będącym w styczności z przeciwnikiem w celu wykonywania niszczeń zaporowych i budowy zapór minowych na drogach odejścia. Do wykonywania niszczeń dróg i mostów stałych na kierunkach uderzenia przeciwnika organizuje się grupy minersko-niszczące.

Natomiast w ramach tworzenia warunków do manewru wojsk własnych przygotowuje się drogi wycofania, urządzają przeprawy przez przeszkody wodne oraz wykonują przejścia w narzutowych zaporach minowych ustawionych przez przeciwnika.

Wojska OT posiadają ograniczone możliwości do podjęcia działań opóźniających. Mogą natomiast podejmować skuteczną walkę z przeciwnikiem na zawczasu przygotowywanych pozycjach opóźniania lub w terenie dogodnym dla nich. W każdym przypadku zmuszając jego do rozwinięcia się, zanim wycofają się one na kolejną pozycję. Skuteczność ich działania wymagać będzie zwiększonej uwagi, co do odejścia lub przemieszczania się pomiędzy kolejnymi pozycjami, pod osłoną wsparcia ogniowego, przy maksymalnym wykorzystaniu terenu.

Do realizacji zadań powołane są siły obrony terytorialnej, w skład których wchodzi terytorialne organy dowodzenia, wojska obrony terytorialnej, formacje i organizacje pozamilitarnego układu obronnego, formacje paramilitarne oraz infrastruktura operacyjnego przygotowania obszaru kraju.

Jednostki obrony terytorialnej mogą wykonywać zadania w ugrupowaniu wojsk operacyjnych lub poza ich ugrupowaniem. W celu ułatwienia dowodzenia wojskami OT mogą zostać określone strefy (obszary) odpowiedzialności wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej. Przydział rejonów odpowiedzialności następować będzie z uwzględnieniem możliwości ogniowych i manewrowych wojsk OT i wojsk

operacyjnych. Wojska OT odpowiadać będą za obszary (kierunki), na których nie przewiduje się wykonania głównego uderzenia przeciwnika. Będą to obszary dogodne do organizowania obrony i prowadzenia walki z bliskiej odległości (działań nieregularnych). W ewentualnych operacjach na obszarze kraju przed wojskami obrony terytorialnej stoją następujące cele:

- przygotowanie i prowadzenie obrony rejonów i obiektów na obszarze kraju;
- tworzenie dogodnych warunków do rozwinięcia i działania wojsk operacyjnych;
- podjęcie działań nieregularnych na obszarze zajęтым przez agresora oraz wspomaganie obrony cywilnej.

Powyższe cele mogą być osiągnięte poprzez realizację zadań o charakterze operacyjnym, zabezpieczającym i ratowniczym.

Wojska obrony terytorialnej składają się z jednostek mobilnych i stacjonarnych. Jednostki mobilne to: brygady OT, pułki saperów, pułki pontonowe, bataliony rozbudowy fortyfikacyjnej, bataliony obrony przeciwchemicznej. Mogą one realizować zadania zarówno w składzie wojsk operacyjnych, jak i samodzielnie. Są to jednostki samowystarczalne z zapasami z reguły na 2-3 dni walki.

Z kolei jednostki stacjonarne (pułki OT, bataliony OT, pododdziały ochrony i obrony obiektów, kierowania ruchem wojsk, inżynierijno - techniczne, forteczne) przeznaczone są do realizacji zadań w obrębie województwa (regionu) lub konkretnego obiektu albo urządzenia infrastruktury obronnej. W swych strukturach posiadają niezbędne pododdziały logistyczne, zapewniające im możliwość samodzielnej realizacji zadań.

Natomiast ze względu na specyfikę realizowanych zadań wojska OT należy dzielić na jednostki ogólnego przeznaczenia oraz jednostki specjalistyczne. W wojskach lądowych do jednostek ogólnego przeznaczenia zalicza się brygady, pułki i bataliony OT, bataliony forteczne, bataliony ochrony i obrony obiektów oraz kompanie dowodzenia.

W podobny sposób problematyka działań opóźniających postrzegana jest w **armii niemieckiej**.⁴⁵ Przyjmuje się, że działania opóźniające stwarzają warunki do prowadzenia innych operacji, a jednocześnie podczas ich prowadzenia zakłada się

utrata terenu. Dlatego prowadzenie działań opóźniających wymaga znacznej głębokości obszaru, na którym są one prowadzone. Zakłada się również, iż słabsze zgrupowania przeciwnika powinny być w toku ich prowadzenia zatrzymane i rozbite. Wobec powyższego, w zależności od sytuacji i zamiaru działania prowadzone są one w celu:

- zyskania czasu;
- skierowania przeciwnika w określonym kierunku;
- osłabienia sił przeciwnika;
- wyprowadzenia wojsk w wypadku zagrożenia zniszczeniem przez przeważającego przeciwnika.

Ekspozuje się również to, że działania opóźniające stanowią duże obciążenie dla wojsk i wymagają od dowódców wszystkich szczebli samodzielności, stanowczości i szczególnie elastycznego dowodzenia w gwałtownie zmieniającej się sytuacji. Długotrwałe prowadzenie działań opóźniających stanowi nie tylko fizyczne i materialne obciążenie dla wojsk, ale również obciążenie psychiczne, zwłaszcza jeżeli oddaje się przeciwnikowi teren własnego kraju. Dowódca musi więc umiejętnie wykorzystywać lokalne sukcesy dla wzmocnienia morale wojsk.

Rozpatrując działania opóźniające w Bundeswehrze akcentuje się to, że wprawdzie nie przynoszą one rozstrzygnięcia, lecz dążyć należy do zadawania dużych strat przeciwnikowi i zachowania własnej zdolności bojowej. Działania opóźniające mogą być zamierzone lub też wymuszone rozwojem sytuacji, lecz do ich prowadzenia zaangażować można mniej sił niż do prowadzenia obrony w takich samych warunkach.

Gwałtowne zmiany sytuacji i terenu wymagają częstych zmian rodzaju działań bojowych. Podczas prowadzenia działań opóźniających wojska oddziałują na przeciwnika kombinacją oporu i uderzeń, połączonych z ogniem i wykorzystaniem zapór inżynierskich. Powinny być one realizowane w zaskakujący sposób, a po ich wykonaniu wojska powinny szybko oderwać się od przeciwnika.

Opór to przede wszystkim dążenie do powstrzymania natarcia przeważającego przeciwnika oraz osłabienie jego sił. Wojska przeciwnika powinny być atakowane przede wszystkim ze skrzydeł i zmuszane do ciągłego rozwijania się w różnych kierunkach. Przyczyni się to do ukrycia własnych zamiarów, zmuszenia

---

⁴⁵ Niniejsze treści oparte zostały na ustaleniach „Regulaminu walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv

przeciwnika do zmiany kierunku natarcia, osłabienia jego sił i ograniczenia swobody działania. Jeżeli teren i stosunek sił na to pozwala, wojska przechodzą czasowo do obrony, zatrzymują przeciwnika i zadają mu straty. Wojska muszą przejść do obrony, jeżeli tylko w ten sposób zagwarantować można spójność operacji. Walkę ogniową z przeciwnikiem korzystnie jest prowadzić z pozycji ryglowych. Stwarza to zagrożenie dla jego skrzydeł i zmusza go do zmiany kierunku natarcia.

Natomiast uderzenia to przede wszystkim ciągle nękanie i wybijanie z rytmu przeciwnika zdecydowanymi kontratakami. Wojska wykonują zwrot zaczepny, jeżeli możliwe jest rozbicie w ten sposób części sił przeciwnika kosztem nieznacznych strat własnych. Jest to możliwe wówczas, gdy wojska przeciwnika są rozproszone lub istnieje sposobność uzyskania zaskoczenia. Uderzenia mogą być również prowadzone w celu umożliwienia oderwania się innych sił zagrożonych okrążeniem lub rozbiciem.

Na podkreślenie zasługuje to, iż część sił może otrzymać zadanie pozostania i prowadzenia działań nękających na terenie zajmowanym przez przeciwnika. Powinny one później przebić się do sił głównych. Jest to podejście podobne w swej istocie do problematyki działań nieregularnych, szeroko rozpatrywanej w naszej teorii sztuki wojennej.

Podczas działań opóźniających, aby opóźnić podchodzenie i osłabić siłę uderzenia przeciwnika, prowadzące je wojska powinna zwalczać go ogniem wszystkich środków już na duże odległości. Należy przy tym, wykonując ześrodkowanie ognia, pozorować obronę znacznych sił. Przeciwnik najczęściej działań będzie na szerokim froncie i trudno będzie ustalić jego punkt ciężkości. Jeżeli uda mu się wykryć luki i słabe miejsca w ugrupowaniu, przystąpi wydzielonymi siłami do uderzenia, aby w ten sposób stworzyć sobie możliwość przejścia do natarcia sił głównych. Wszystkie uderzenia przeciwnika będą wspierane silnymi uderzeniami ogniowymi artylerii i lotnictwa. Przeciwnik prowadzi może również ogniowe przygotowanie natarcia. Przy pomocy działań desantowych dążył będzie do uchwycenia ciałnin i przepraw znajdujących się na tyłach sił prowadzących działania opóźniające.

Teren sprzyja prowadzeniu działań opóźniających, jeżeli utrudnia przeciwnikowi przemieszczanie się, a własnym wojskom ułatwia zmianę rodzaju działań bojowych oraz ustawianie zapór. W terenie odkrytym i słabo pociętym

działania opóźniające prowadzić powinny przede wszystkim zgrupowania pancerne i zmechanizowane. Teren zakryty i pocięty umożliwia prowadzenie działań opóźniających przez piechotę. Musi ona jednak dysponować dużą siłą ognia i możliwością ustawiania zapór oraz odpowiednią ruchliwością.

Zgodnie z poglądami teoretyków niemieckich dowódca tworzy punkt ciężkości przy pomocy ognia i zapór tam, gdzie opóźniane powinno być główne uderzenie zgrupowań pancernych przeciwnika. Zmienny przebieg walki i często zmieniające się warunki terenowe powodować mogą konieczność przesuwania punktu ciężkości. Prowadząc działania opóźniające wojska opóźniają przesuwanie się przeciwnika przede wszystkim wzdłuż dróg. Wykorzystując dogodne warunki terenowe zmuszają przeciwnika do ciągłego rozwijania się, oddziałują na niego ogniem ześrodkowanym i wykorzystują sprzyjające okoliczności do niespodziewanych uderzeń i zasadzek. Odrywając się we właściwym czasie od przeciwnika wojska nie dopuszczają do okrążenia. W zależności od działania przeciwnika, własnych zamiarów, terenu, warunków widoczności i rodzaju walczących wojsk odrywają się one od przeciwnika wycofując się skrycie na kolejne rubieże opóźniania lub odchodzą prowadząc walkę.

Analizując możliwości bojowe poszczególnych rodzajów wojsk specjaliści niemieccy konstatują, iż do prowadzenia działań opóźniających szczególnie predysponowane są wojska pancerne i zmechanizowane, dysponujące dużą siłą ognia i ruchliwością. Mogą one zwalczać przeciwnika na duże odległości i opóźniać jego przesuwanie się prowadząc obronę na kolejnych rubieżach opóźniania. W sprzyjających sytuacjach wykorzystują swą siłę uderzeniową do prowadzenia niespodziewanych kontrataków. W terenie zakrytym w miarę możliwości większość sił stanowić powinny jednostki zmechanizowane.

Z kolei piechota zmotoryzowana może prowadzić działania opóźniające w terenie zakrytym i trudnodostępnym, utrudniającym działanie czołgów przeciwnika. Wykorzystując ogień środków przeciwpancernych i zapory zmusza przeciwnika do ciągłego rozwijania się i przechodzenia do natarcia. W miarę możliwości odrywa się niepostrzeżenie od przeciwnika – najczęściej pod osłoną ciemności – aby przejść do obrony na kolejnej rubieży. W tym celu przygotować należy odpowiednią ilość środków transportowych. Prowadząc działania opóźniające przeciwko przeciwnikowi walczącemu w szyku pieszym, w terenie zakrytym, zabudowanym lub górzystym piechota zmotoryzowana może wycofywać się na kolejne rubieże stawiając ciągły

opór, a w sprzyjających sytuacjach wykonywać nagłe kontrataki. Jej działania powinny być wspierane przez pododdziały czołgów. Jako zasadę przyjmuje się, że dowódca utrzymuje swoje pododdziały czołgów i zmechanizowane w odwodzie tylko wówczas, gdy zamierza użyć ich do kontrataku lub osłony wycofania innych sił.

Odwody wykorzystywane są z reguły do utrzymania spójności działań, zwłaszcza gdy przeciwnikowi uda się wedrzeć w luki lub otwarte skrzydła. Każdą sposobność należy wykorzystać do wykonania kontrataków. Odwody mają często za zadanie osłonić wyjście pozostałych wojsk z walki. Im szerszy jest pas działania i im większe są luki, tym ważniejsze stają się odwody i możliwość reagowania nimi. Dlatego ciągle należy odtwarzać odwody, nawet z rozbitych pododdziałów. Znaczna szerokość pasa działania zmusza do tworzenia większej liczby lokalnych odwodów.

Pododdziały lotnictwa wojsk lądowych, a zwłaszcza śmigłowców przeciwpancernych powinny wspierać walczące wojska już od początku działań. Do ich podstawowych zadań należy zaliczyć:

- wzmacnianie obrony przeciwpancernej na kierunku głównego wysiłku prowadzonych działań;
- osłonę luk lub odkrytych skrzydeł;
- powstrzymywanie włamujących się sił przeciwnika;
- osłonę wycofania i oderwania się od przeciwnika;
- wsparcie wojsk wykonujących kontratak;
- wzmacnianie wojsk osłaniających wycofanie się sił prowadzących działania opóźniające.

Artyleria z reguły zwalcza nacierające zgrupowania przeciwnika już na podejściach, obniżając w ten sposób jego potencjał bojowy, obezwładniając artylerię i inne systemy uzbrojenia oraz utrudniając procesy wsparcia logistycznego. Czołowe zgrupowania przeciwnika powinny być rozbijane ogniem na wprost, natomiast kolejne siły odcinane narzutowymi polami minowymi. Artyleria powinna być tak ugrupowana i podzielona, aby mogła skutecznie wspierać wojska przez cały okres prowadzenia działań opóźniających. Zmiana stanowisk nie może spowodować przerw w wsparciu ogniowym. W miarę możliwości należy wzmocnić artylerię wojsk prowadzących działania opóźniające.

Rozstrzygające znaczenie dla rezultatu działań opóźniających może mieć wsparcie sił powietrznych. Wyniki rozpoznania lotniczego przyczyniają się do

wczesnego ustalenia częstych i gwałtownych zmian położenia. Działania własnych sił mogą być skutecznie wspierane przez izolację pola walki, a szczególnie oddziaływanie na przeciwnika w ciałninach, przeprawach i w lukach między własnymi wojskami. Bezpośrednie wsparcie lotnicze ułatwia wycofanie się zgrupowań silnie naciskanych przez przeciwnika.

Pododdziały obrony przeciwlotniczej osłaniają zgrupowania prowadzące działania opóźniające w punkcie ciężkości. Siły te potrzebują wzmożonej osłony przeciwlotniczej również podczas przekraczania ciałnin i przeprowiania się przez przeszkody wodne. Wzmożonej osłony przeciwlotniczej wymaga również przekraczanie przedniego skraju obrony po zakończeniu działań opóźniających.

Wojska inżynieryjne wspierają siły prowadzące działania opóźniające przede wszystkim poprzez ustawianie zapór minowych oraz budowę zapór fortyfikacyjnych. Trudny teren powodować może również konieczność realizacji przedsięwzięć mających na celu utrzymanie swobody ruchu własnych wojsk. Wojskom prowadzącym działania opóźniające przydziela się oddziały zaporowe. W działaniach opóźniających należy dokładnie ustalić przejęcie, ubezpieczenie, zamykanie lub uaktywnianie zapór. Jednoznacznie musi zostać określony dowódca odpowiedzialny za zamknięcie bądź uaktywnienie zapor. Wszystkie pododdziały muszą wiedzieć, które drogi i przejścia w zaporach są dla nich przeznaczone.

Pododdziały przeciwchemiczne powinny wspierać wojska prowadzące działania opóźniające. W sytuacji gdy pododdziały opóźniające działać muszą samodzielnie, celowo jest przydzielić im części pododdziałów obrony przeciwchemicznej. Ich większość utrzymywana być powinna w odwodzie, aby dowódca miał możliwość ich skutecznego użycia w sytuacjach krytycznych.

Prowadzenie działań opóźniających wymaga dokładnego przygotowania i elastycznego kierowania wsparciem logistycznym. Wysiętek zaopatrywania materiałowego powinien być skoncentrowany przede wszystkim na pokrywaniu zapotrzebowania na materiały pędne i amunicję. Amunicja, tam gdzie jest to konieczne, powinna znajdować się na środkach transportu. Materiały pędne, w miarę możliwości powinny być uzupełniane z lokalnych składów i stacji benzynowych. Również walczące wojska powinny posiadać zwiększone zapasy, nawet jeżeli grozi to ich utratą. Zbędne urządzenia logistyczne muszą być wcześniej ewakuowane. Uszkodzone pojazdy powinny być prowizorycznie naprawiane, jeżeli się to nie uda, należy przy pomocy wszystkich dostępnych środków holowniczych nie dopuścić do

przechwycenia ich przez przeciwnika. Materiał i sprzęt, których nie można ewakuować należy pozbawić cech używalności lub zniszczyć.

Zadaniem służb medycznych jest przygotowanie rannych do ewakuacji i szybkie dostarczenie ich do tyłowych obiektów sanitarnych. W tym celu trzeba wykorzystywać wszelkie możliwe środki transportu, zwłaszcza śmigłowce. Zagrożone obiekty sanitarne muszą być ewakuowane.

Szczególne znaczenie ma bezawaryjna łączność pomiędzy sąsiednimi pododdziałami, prowadzącymi działania opóźniające. Do dowodzenia w działaniach opóźniających wykorzystuje się przede wszystkim łączność radiową. Dążyć należy również do wykorzystania łączności przewodowej, radioliniowej i stałych sieci miejscowych. W pobliżu miejsc przecinania się rubieży opóźniania z granicami strefy przesłaniania przygotowuje się wcześniej punkty kontaktowe.

Częsta zmiana stanowisk ogranicza możliwości środków walki radioelektronicznej. Powinny one więc być tak rozmieszczane, aby możliwie najdłużej mogły oddziaływać na przeciwnika. Do głównych zadań walki elektronicznej podczas działań opóźniających zalicza się:

- ustalenie kierunku skupienia głównego wysiłku natarcia przeciwnika;
- wprowadzanie przeciwnika w błąd co do zamiaru i siły wojsk, szczególnie podczas odrywania się od niego;
- zakłócanie systemu łączności elementów rozpoznawczych i zgrupowań uderzeniowych przeciwnika;
- wykrywanie i zakłócanie pracy systemów wykrywania celów i systemów kierowania ogniem przeciwnika.

Wojskowi z Bundeswehry uważają, że w działaniach opóźniających szczególne znaczenia posiada ugrupowanie wojsk i struktura strefy przesłaniania. Z reguły obszar znajdujący się przed przednim skrajem obrony, na którym prowadzi się działania opóźniające, nazywa się strefą przesłaniania. Wojskom prowadzącym działania opóźniające przydziela się pas przesłaniania.

Szerokość pasa przesłaniania uzależniona jest od rodzaju i składu sił prowadzących działania opóźniające, zamiaru dowódcy, położenia przeciwnika i terenu.

W armii niemieckiej, jako orientacyjne szerokości pasa przesłaniania przyjmuje się następujące wielkości:⁴⁶

brygada:	25 km;	
bataliony	w ramach brygady lub jako oddział wydzielony	
bz/bcz	do 5 km;	do 6 km;
bp/bpg	do 3 km;	
bpd	do 3,5 km.	

Zwykle, dla ułatwienia koordynacji działań dowódca wyznacza linie (kolejne rubieże) opóźniania. Przy ich pomocy wpływa na przebieg operacji. Ustala się je na dogodnych rubieżach terenowych, ułatwiających wojskom zachowanie spójności działań i stawianie skutecznego oporu. Określają one także ramy czasowe przebiegu działań opóźniających. Podczas walki, w zależności od rozwoju sytuacji, ustala się jak długo poszczególne siły utrzymywać mają kolejne linie opóźniania.

Podkreśla się, że w celu skoordynowania działań własnych wojsk z działaniami sił powietrznych konieczne może być określenie czasu, w jakim wojsk muszą być wycofane za linię opóźniania, natomiast przebieg linii koordynacji wsparcia ogniowego powinien być uzgodniony z przebiegiem linii opóźniania.

Decydujący wpływ na ugrupowanie bojowe ma konieczność opóźniania przeciwnika na szerokim froncie. Dlatego też poszczególne elementy ugrupowania bojowego przyjmować muszą szerokie ugrupowanie, rezygnując w znacznym stopniu z jego głębokości. Umożliwia to jednoczesne oddziaływanie na przeciwnika wszystkimi środkami. Mimo znacznej szerokości ugrupowania nie wolno dopuścić do zbyt dużego rozrzedzenia sił. Niezbędne są więc luki między pododdziałami. Wszelkie luki i odkryte skrzydła powinny być ubezpieczone lub dozorowane. Konieczne jest również stałe utrzymanie styczności z przeciwnikiem.

Specjaliści amerykańscy postrzegają natomiast działania opóźniające jako część działań odwrotowych.⁴⁷ Działania odwrotowe traktowane są jako manewr do tyłu, powodujący oddalenie się od przeciwnika. Celem ogólnym wszystkich działań odwrotowych jest poprawienie bieżącej sytuacji lub zapobiegnięcie powstania sytuacji gorszej. Celami doraźnymi tych działań jest: zyskanie na czasie,

---

⁴⁶ Tamże, s. 273.

oszczędzenie sił, uniknięcie walki w niepożądanych warunkach lub wmanewrowanie przeciwnika w niekorzystne położenie. Działania odwrotowe mogą także ułatwiać przegrupowanie sił, skracać linie komunikacji lub pozwalać na wycofanie jednostki w celu zaangażowania jej w innym miejscu. Dowódcy stosują je także w celu nękania i wyczerpywania przeciwnika, stawiania oporu oraz opóźniania lub zniszczenia przeciwnika. Jakkolwiek wszystkie działania odwrotowe są trudne, opóźnianie i wycofanie postrzegane są jako szczególnie ryzykowne. Odniesienie w nich sukcesu wymaga bowiem wzorowej organizacji i takiegoż wykonania. Źle zorganizowane działania odwrotowe, szczególnie w konfrontacji z przeważającymi siłami przeciwnika prowadzą zwykle do katastrofy. Między innymi dlatego działania odwrotowe, zarówno wymuszone, jak i prowadzone samodzielnie, wymagają zatwierdzenia przez bezpośredniego przełożonego.

Wszystkie działania odwrotowe – podobnie jak inne działania - wymagają specyficznych form wsparcia logistycznego. Proces planowania wsparcia działań tego typu wymaga powiadomienia dowódców i ich sztabów o statusie, możliwościach i ograniczeniach logistycznego wsparcia odwrotu. Pomaga to w określeniu kolejności działań, a po sformułowaniu decyzji dowódcy dostosowania wsparcia działań bojowych do ich koncepcji. Dowódcy i oficerowie odpowiedzialni za wsparcie działań bojowych odgrywają kluczową rolę we wspomaganiu i przygotowaniu sił do działań odwrotowych.

W amerykańskiej klasyfikacji występują trzy rodzaje działań odwrotowych – opóźnienie, wycofanie i odejście. Wykonując opóźnienie, jednostki oddają teren aby zyskać na czasie, zachowując jednocześnie elastyczność i swobodę w zakresie zadawania przeciwnikowi maksymalnych strat. Wycofujące się jednostki, stanowiące całość lub część zaangażowanych wojsk, samodzielnie odrywają się od przeciwnika w celu zachowania sił lub uzyskania możliwości podjęcia nowego zadania. Podczas odejścia, wojska nie będące w styczności z przeciwnikiem, wykonują ruch wstecz – zwykle w formie taktycznego marszu po wyznaczonych drogach. We wszystkich typach działań odwrotowych warunkiem sukcesu jest ciągłe dowodzenie i kontrola nad elementami ugrupowania bojowego (operacyjnego).

W celu zwiększenia szans na uzyskanie powodzenia w działaniach tego typu, dowódcy kierujący działaniami odwrotowymi planują i koordynują różnorodne

---

⁴⁷ Niniejsze treści opracowano na podstawie opracowania „Podręcznik polowy 100-5. Działania wojsk

działania pośrednie. Wysiłki te powinny zmierzać w kierunku zmniejszenia potencjału bojowego sił przeciwnika, skoncentrowania wojsk w innym rejonie, przygotowania silniejszej obrony lub wmanewrowania przeciwnika w rejon, w którym jest on narażony na kontrataki. Dowódcy łączą różne formy odwrotu w jednoczesne lub kolejno następujące po sobie działania. Na przykład, wycofanie się jednej jednostki może poprzedzać odejście innej. Akcja opóźniająca innej jeszcze jednostki może osłaniać oba wymienione wyżej działania. Zsynchronizowanie tych działań wymaga szczegółowego planowania, ścisłej i ciągłej koordynacji oraz precyzyjnego wykonania.

Jednostki prowadzą opóźnianie wtedy, gdy nie posiada się wystarczających sił do ataku lub obrony lub gdy koncepcja działań wymaga wmanewrowania przeciwnika w rejon mającego nastąpić kontrataku (przeciwuderzenia). Opóźnianie przynosi zyski czasowe, które mogą być postrzegane w kontekście:

- odtworzenia obrony;
- osłony broniącej się lub wycofującej się jednostki;
- ochrony skrzydła jednostki wojsk własnych;
- udziału w wysiłkach na rzecz ekonomii sił.

Dowódcy przygotowujący się do prowadzenia opóźniania dokonują oceny sytuacji rozważając takie czynniki jak zadanie, przeciwnik, teren i pogodę, wojska własne oraz czas. Zadanie określa wymagania co do opóźniania sformułowane przez przełożonego, podaje koncepcję działań oraz wyszczególnia ograniczenia w czasie i w terenie. Jeżeli zamiarem dowódcy jest użycie sił opóźniających w kolejnych działaniach, musi on wyszczególnić najważniejsze parametry opóźniania – czas trwania, teren do utrzymania lub zabronienia wstępu oraz zakres strat jaki wojska własne mogą ponieść.

Siła, lokalizacja, taktyka, mobilność i inne możliwości przeciwnika mają bezpośredni wpływ na plan i organizację opóźniania przez dowódcę. Ważnymi aspektami są słabe strony przeciwnika, podatne na kontratak, zablokowanie, atak z powietrza oraz przeszkody. Dowódca bada także możliwości przeciwnika w zakresie przeprowadzenia ataku z powietrza przeciwko siłom opóźniającym, umieszczenia sił za jednostkami wojsk własnych oraz użycia broni masowej zagłady.

---

lądowych armii Stanów Zjednoczonych”, wydanego nakładem AON w 1994 roku, str. 287 i dalsze.

Teren ogranicza możliwości wyboru dowódcy przy planowaniu opóźniania. Prowadzenie opóźniania jest trudniejsze w otwartym, wolnym terenie. Choć sprzyja on użyciu przez siły opóźniające jednostek pancernych, zmechanizowanych i lotnictwa, wymaga jednak ogromnego wysiłku inżynierskiego, a wojska są podatne na atak z powietrza i dalekosiężny ogień obserwowany. Ciąsy lub pofałdowany teren generalnie spowalnia ruch przeciwnika lecz sprawia, że trudniejsze jest utrzymanie z nim styczności. Idealnymi siłami na opóźnianie w terenie zalesionym, bagnistym lub nierównym jest piechota. Pierwszoplanowym skutkiem pogody na opóźnianie jest ułatwienie lub utrudnienie ruchu terenowego, wsparcia lotniczego i budowy przeszkód. Ograniczona widoczność wymaga większej liczebności żołnierzy dla pokrycia danego sektora oraz wpływa na sposób w jaki wojska manewrują i walczą.

Według poglądów specjalistów amerykańskich rodzaj i wielkość sił, jakie ma do dyspozycji dowódca prowadzący działania opóźniające określają w dużym stopniu jego koncepcję działań. Z reguły, siły opóźniające powinny być co najmniej tak mobilne jak przeciwnik. Ponieważ opóźniający dowódca zwykle próbuje unikać rozstrzygającej walki, jego siły powinny być zdolne do budowy znaczących przeszkód i prowadzenia dokładnego, dalekosiężnego ognia. Organizacja i szkolenie jednostek rozpoznawczych sprawia, że są one niezwykle przydatne do prowadzenia opóźniania i zapewniania osłony innym wojskom opóźniającym. Kiedy jednostki piechoty są przetrzucane drogą powietrzną na pozycje w głębi, zapewniają one jednostce opóźniającej wielką elastyczność działania chociaż ich ograniczona mobilność sprawia, że oderwanie się od przeciwnika jest sprawą złożoną. Jeśli siły opóźniające mają prowadzić działania przez dłuższy czas, zależą one w dużym stopniu od znaczącego wsparcia artyleryjskiego i inżynierskiego. Jednostki rozpoznania wojskowego wspomagają siły opóźniające poprzez śledzenie ugrupowania przeciwnika i utrudnianie jego działań przez zrywanie łączności. Opóźnianie może przynieść najlepsze efekty gdy działania mylące dezorientują przeciwnika co do prawdziwego ugrupowania i zamiarów wojsk własnych. Mylenie może stać się zatem czynnikiem pomnożenia sił podczas prowadzenia działań opóźniających. Ponieważ swoboda ruchu jest bardzo istotna dla powodzenia opóźniania, w przypadku gdy wojska własne nie mogą osiągnąć przewagi w powietrzu, bardzo ważnym elementem jest rozmieszczenie środków obrony powietrznej wokół najważniejszych punktów.

Ostatnim ze wstępnych czynników rozważań dowódcy jest czas na przygotowanie i okres trwania opóźnienia. Musi on dostępny mu czas wykorzystać efektywnie aby zapewnić odpowiednią ilość czasu na planowanie i przygotowanie działań swoim podwładnym. Długość okresu trwania opóźnienia decyduje o zastosowanej taktyce i ryzyku, które trzeba podjąć.

Prowadząc opóźnienie, dowódcy zwykle rozwijają swoje siły manewrowe wprzód i rozśrodkowują jednostki wsparcia bojowego i wsparcia działań bojowych w kierunku do tyłu w celu zmniejszenia ich narażenia. Kierowanie ogniem artylerii, na ogół zdecentralizowane, powinno pozostawać w gotowości do wsparcia wszystkich opóźniających jednostek. Gdy jest to wykonalne, dowódcy wyznaczają odwody i używają ich do ułatwiania odrywania się zaangażowanych jednostek od przeciwnika i opóźniania postępu przeciwnika wprzód poprzez szturmowanie jego odsłoniętych sił.

Według poglądów amerykańskich opóźnienie może angażować całe korpusy lub dywizje. Korpus może prowadzić opóźnienie jako część wycofania operacyjnego. Dywizje mogą prowadzić opóźnienie jako część obrony korpusu lub jego awangarda, ubezpieczenie boczne albo ariergarda. Jeżeli opóźnienie ma trwać krótko, jednostki mogą walczyć o pojedynczy szereg pozycji lub opóźniać zajmując przemienne albo kolejne pozycje. Dowódcy poszczególnych jednostek organizują zwykle swoje opóźnianie w równoległych sektorach o znacznej głębokości stosując różnorodne kombinacje użycia mocy bojowej wojsk własnych. Właściwa kombinacja ataku, obrony i opóźniania z przemiennych lub kolejnych pozycji jest bardzo istotna dla tego rodzaju działań. Dla przykładu, dowódca opóźnia wstępnie z przemiennych pozycji wzdłuż najbardziej niebezpiecznej osi, opóźniając jednocześnie z kolejnych pozycji w mniej zagrożonych rejonach. W tym samym czasie ustanawia pozycje obronne w głębi, w szczególnie ważnym rejonie, w celu powstrzymywania przeciwnika. Podczas opóźniania należy stosować na przemian różne techniki w miarę rozwijania się działań i zmian w położeniu sił przeciwnika.

Podejmowanie prób wydarcia inicjatywy od przeciwnika pozwala siłom opóźniającym uniknąć pasywnego charakteru działań, który sprzyja atakującemu; dowódcy muszą przechwytywać inicjatywę kiedy tylko jest to możliwe. Szturmowanie posuwającego się naprzód przeciwnika wytrąca go z równowagi, dezorganizuje jego siły, przedłuża opóźnienie i myli go co do zamiarów sił opóźniających. Dowódcy prowadzący opóźnianie unikają decydujących walk.

Dowódcy planują i przygotowują pozycje w głębi w celu przerwania ruchu przeciwnika. Uporządkowane przegrupowanie wojsk opóźniających zależy od przygotowania pozycji sił własnych w głębi. Chociaż wysiłek inżynierski koncentruje się na przeciwdziałaniu ruchowi przeciwnika podczas całej operacji opóźniania, jest on także skierowany na poprawienie mobilności sił opóźniających i budowanie umocnionych pozycji. Działania inżynierskie podczas opóźniania muszą być elastyczne i zorientowane na siły przeciwnika. Dowódcy wszystkich szczebli powinni włączać do swoich planów opóźniania naturalne przeszkody i pokrywać je ogniem, zarówno pośrednim jak i bezpośrednim. Sprawne użycie mocy bojowej poprzez całą głębię i okres trwania opóźniania jest czynnikiem decydującym jako że opóźnianie często uzupełnia operacje ekonomii sił. Ze względu na płynny charakter opóźniania, najszybszymi środkami zmasowania ognia na przeciwniku jest ogień pośredni i prowadzony z powietrza. Ogień pośredni ochrania pozycje obronne, pokrywa przeszkody oraz dostarcza siłom manewrowym środków zaciemnienia i oświetlenia.

Opóźnianie kończy się gdy siły przeciwnika wstrzymują natarcie lub kiedy wojska opóźniające wypełniają swoje zadanie i przekraczają ugrupowanie innych wojsk własnych. Jeżeli siły przeciwnika zatrzymują się wskutek wyczerpania lub braku wsparcia logistycznego, dowódca opóźniających wojsk może albo utrzymać styczność, albo wycofać się w celu przyjęcia innego zadania, albo skorzystać ze sposobności i wykonać przeciwuderzenie odzyskując inicjatywę. Przeciwuderzenie większe niż ograniczony kontratak wymaga zwykle wsparcia ze strony dowódcy wyższego szczebla, być może łącznie z zaangażowaniem jego odwodu. Na przykład, jeżeli dowódca dywizji spostrzeży, że przeciwnik osiągnął punkt kulminacyjny swoich działań podczas opóźniania na szczeblu dywizji, może być to właściwy moment na zaangażowanie swojego odwodu lub zwrócenie się z prośbą o odwód korpusu. Wykorzystanie takich sposobności wymaga pełnego rozumienia zamiaru dwóch kolejnych wyższych dowódców. Podczas wycofania się, opóźniający dowódca pomaga przy przekraczaniu linii i dostarcza luzującym go wojskom informacji o przeciwniku i terenie. Gdy jest to możliwe, przekazanie walki następuje blisko przed nową linią obrony, ukrywając przejście jak również lokalizację i organizację obrony. Zwykle, korzystne dla jednostek opóźniających jest przejście do tyłu w tych sektorach, które nie są terenem bezpośredniego ataku. Dowódcy mogą tego dokonać tak manewrując siłami opóźniającymi aby oddalić się od przedniego skraju przeciwnika akurat przed dotarciem do głównej linii obrony wojsk własnych.

Wycofanie rozpoczyna się w warunkach zagrożenia interwencją ze strony przeciwnika. Dowódcy prowadzą wycofanie w celu wyrwania podległych jednostek z walki, dostosowania pozycji obronnych lub przemieszczenia całych sił. Bez względu na to czy mamy do czynienia z lokalnym czy generalnym wycofaniem, wojska samodzielnie odrywają się od przeciwnika i poruszają się do tyłu. Zwykle wycofanie odbywa się bez nacisku przeciwnika i najczęściej nie wymaga pomocy ze strony innych jednostek wojsk własnych. W przypadku większych sił i głębszych wycofań należy zorganizować siły osłonowe i siły główne. Niezależnie od ich wielkości, wycofujące się wojska przygotowują się tak starannie jak pozwala na to czas i bronią się jeśli przeciwnik przerywa operację.

Wycofanie jest samo w sobie niebezpieczne; stanowi ono przemieszczenie jednostek do tyłu i oddalenie się od zwykle silniejszego przeciwnika, który początkowo może nie zakłócać ruchu. W przypadku generalnego wycofania, dowódcy dużych jednostek organizują siły osłonowe i siły główne. Siły osłonowe zapobiegają skutecznemu pościgowi lub zakłóceniom wycofania sił głównych; siły główne formują się za siłami osłonowymi i poruszają się do tyłu. Chronione przez awangardę, ubezpieczenie boczne i ariergardę, przygotowują się do obrony. We wszystkich przypadkach wycofania, dowódca próbuje zmylić przeciwnika co do swojego zamiaru. Plan przewiduje mylenie zarówno przez siły osłonowe jak i główne. Obejmuje ono takie środki jak alternatywne drogi marszu, dodatkowe środki transportu, poprawianie dróg oraz koordynację planowania i kierowania ruchem wojsk.

Dla wsparcia generalnego wycofania są zwykle do dyspozycji odwody powietrzne i naziemne. Ponieważ wycofujące się siły są w najwyższym stopniu narażone na wykrycie i zablokowanie przez samoloty przeciwnika, rzeczą pożądaną jest silna obrona powietrzna i przewaga w powietrzu w rejonie operacji. Prowadzenie demonstracji w sąsiednich rejonach odwraca uwagę przeciwnika od wycofujących się wojsk. W miarę możliwości wycofanie odbywa się w nocy lub przy złej pogodzie aby zapobiec wykryciu przez przeciwnika. Dowódcy przewidujący wycofanie unikają sygnalizowania swoich zamiarów przez powstrzymanie się od jawnego przemieszczania wsparcia bojowego i urządzeń wsparcia działań bojowych, przedwczesnego instalowania przeszkód lub niszczenia dróg. Zakłócanie centrów dowodzenia i kierowania przeciwnika spowalnia jego reakcję na wycofanie gdy jest ono już w toku. Podstawą planów i rozkazów do wycofania jest zamiar dowódcy i

przyjęty przez niego schemat manewru. Plan określa także organizację walki, głównie i alternatywne drogi wycofywania się oraz harmonogramy marszu wycofujących się jednostek.

Prowadząc wycofanie się, dowódcy przewidują, że przeciwnik będzie zakłócał jego postęp za pomocą ognia, bezpośredniego nacisku i oskrzydlenia. Podczas wycofywania się pod naciskiem przeciwnika, siły osłonowe prowadzą opóźnianie pozwalające siłom głównym na wycofanie się. Jednostki sił głównych w razie konieczności wzmacniają siły osłonowe, a jeśli tym ostatnim nie uda się spowolnić przeciwnika, same przystępują do opóźniania lub obrony. Wycofanie jednostek zaangażowanych na przednim skraju jest wspierane przez wszystkie dostępne środki ogniowe, środki wojny elektronicznej i przeszkody. Dla złagodzenia nacisku na jednostki będące w styczności z przeciwnikiem, pożyteczne mogą być działania w głębi. Dowódcy muszą ściśle kierować ruchem do tyłu i utrzymać synchronizację w całym ugrupowaniu.

Jeżeli wycofanie zaczyna się bez nacisku przeciwnika, siły osłonowe mogą pozostać na swoich pozycjach aby przedłużyć mylenie przeciwnika. Jeżeli przeciwnik nie atakuje podczas wycofania, siły osłonowe i ariergardy pozostają między przeciwnikiem a głównymi siłami; siły główne poruszają się jak najszybciej do tyłu. Po wycofaniu się sił głównych na bezpieczną odległość, siły osłonowe mogą przenieść się na pośrednie lub ostateczne pozycje. Każdy wycofujący się element sił musi być zdolny do obrony, przynajmniej czasowo, przeciwko atakowi naziemnemu. Meldunki o aktywności przeciwnika w rejonie tyłów muszą być przekazywane natychmiast. Gdy przeciwnik zablokuje ruch do tyłu, dowódca albo przechodzi na alternatywne drogi marszu obchodząc zablokowany rejon albo zmniejsza blokadę. Jeśli jednoczesne wycofanie wszystkich sił nie jest korzystne, dowódca określa kolejność wycofania. Wycofywanie najciężej zaangażowanych jednostek z obszaru największego rzeczywistego lub potencjalnego nacisku może spowodować, że przeciwnik podejmie próby okrążenia lub zniszczenia pozostałych jednostek. Z kolei wycofanie w pierwszej kolejności najlżej zaangażowanych jednostek może sprawić, że dowódca nie będzie zdolny do wycofania tych najbardziej obciążonych i zagrożonych. Dowódcy decydują, która droga postępowania pozwoli na największe oszczędzenie sił podczas wykonywania zadania.

Kiedy korpusy lub dywizje wycofują się, ich odwody pozostają w przodzie aby wspomóc inne jednostki ogniem lub atakiem naziemnym. Jeżeli na wycofujące się

jednostki wywierana jest presja, odwody wykonują ataki uprzedzające w celu zdeorganizowania i opóźnienia przeciwnika, Odwody mogą uwalniać okrążone lub ciężko zaangażowane siły.

Siły broniące się mogą zapewnić wycofującej się jednostce wsparcie ogniowe, wsparcie w zakresie wojny elektronicznej, obrony powietrznej i logistyki. Co jeszcze ważniejsze, przyjmują one odpowiedzialność za sektor z chwilą przekroczenia ich ugrupowania przez wycofujące się siły. Kiedy siły takie znajdują się na swoich pozycjach, jednostka wycofująca się możliwie wcześniej koordynuje wsparcie. Jednostka przeprowadza wycofanie w zwykły sposób aż do czasu gdy przejdzie za wspomagające ją siły. Kiedy znajdzie się już w rejonie bronionym, albo przyłącza się do obrony albo kontynuuje marsz do tyłu na wypoczynek.

Odejście jest to ruch do tyłu wykonywany przez jednostki nie będące w styczności. Zwykle, siły ubezpieczenia innej jednostki osłaniają je podczas wykonywania marszu taktycznego po drogach. Niezależnie od tego, nie mogą one zakładać absolutnej ochrony przed zdecydowanym przeciwnikiem. Odchodzące jednostki muszą być zorganizowane do walki, lecz prowadzą ją jedynie w obronie własnej. Mobilne siły przeciwnika, siły specjalne (grupy do działań specjalnych, partyzanci itp), uderzenia z powietrza, szturmowe z powietrza lub dalekosiężny ogień mogą zablokować odchodzącą jednostkę; dowódcy muszą mieć plany walki w takich przypadkach. Wcześniej zorganizowane ariergardy, osłona artylerii i lotnictwa, przeszkody inżynieryjne oraz zorganizowane dowodzenie są niezwykle istotne dla pomyślnego odejścia.

Dowódcy nie zatwierdzają odejścia z własnej inicjatywy tylko z powodu lokalnego niepowodzenia lub niepowodzenia jednostki sąsiedniej. Uzasadnieniem odejścia jest odebranie kompetentnego rozkazu lub, przy braku takiego rozkazu, sytuacja, w której nie ma żadnej możliwości wykonania postawionego zadania, a jego kontynuowanie może doprowadzić do nadmiernych strat lub decydującej porażki. Teren, w kierunku którego następuje odejście powinien wspierać zadanie dowództwa i celu ruchu. Jego wybór powinien sprzyjać przyszłym działaniom dowództwa, w przypadku gdy podczas odejścia przydarzy się walka.

Bezpieczeństwo i szybkość są najważniejszymi warunkami prowadzenia odejścia. W miarę możliwości odchodzące jednostki poruszają się w nocy. Wykonują one marsz w dzień tylko wtedy gdy wymaga tego wykonywane zadanie lub jeśli przeciwnik nie jest w stanie interweniować. Kiedy przeciwnik panuje w powietrzu lub

może w inny sposób zablokować marsz wojsk własnych w głębi, odchodzące siły poruszają się poprzez przenikanie. Dowódcy prowadzący jakiegokolwiek działania odwrotowe muszą położyć nacisk na operacyjne bezpieczeństwo w całym okresie trwania ruchu.

W polskiej literaturze przedmiotu podkreśla się, że podczas **prowadzenia działań opóźniających** należy szeroko stosować fortel i podejmowanymi działaniami wprowadzić przeciwnika w błąd, co do zamiaru dalszego powstrzymywania jego natarcia. Czołowe oddziały przeciwnika należy zwalczać w miarę ich podchodzenia do przedniej pozycji opóźniania. W tym oddziaływaniu istotną rolę odgrywa rażenie ogniowo-elektroniczne.

W miarę przybliżania się przeciwnika do pierwszej pozycji opóźniania bronią jej organiczne siły i środki oraz środki przełożonego, przewidziane do działania na danym kierunku. Wspólnym wysiłkiem dążą do powstrzymania natarcia przeciwnika i uniemożliwienia mu pokonania z marszu przedniej pozycji. Aktywna działalność broniących się pododdziałów ma utwierdzić nacierającego w przekonaniu, iż napotkał dobrze rozbudowaną rubież obronną, której pokonanie wymagać będzie zaangażowania sił głównych oraz odpowiedniego przygotowania i zabezpieczenia mającego nastąpić ataku. Narastająca siła ognia wraz z zaporami inżynieryjnymi powinna potwierdzać napotkanie silnej pozycji obronnej i czasowo zatrzymać przeciwnika.

Dążąc do uzyskania dodatkowego czasu, można oprócz działalności ogniowej, elektronicznej i minerskiej, stosować inne formy oddziaływania na podchodzące się wojska przeciwnika. Skutecznym sposobem hamującym ruch mogą się okazać zasadzki. Podobny rezultat można również uzyskać przez zaskakujące uderzenia śmigłowców bojowych, działalność grup dywersyjno-rozpoznawczych i desantowoszturmowych, umiejętne stosowanie zapór inżynieryjnych. Temu też celowi można podporządkować działania pododdziałów, które na skutek dotychczasowej walki znalazły się przed przednią pozycją opóźniania.

Z chwilą rozpoczęcia przez przeciwnika natarcia wojska broniące przedniej pozycji opóźniania odpierają atak oddziałów czołowych. Przez skupienie ognia artylerii i środków przeciwpancernych na wybranych kierunkach zatrzymują pancerno-zmechanizowane zgrupowania przeciwnika.

Ważnym jest, aby samemu nie stać się obiektem ataku, nie zdekonspirować posiadanego potencjału bojowego i nie zdradzić miejsc (rejonów) stanowisk ogniowych i przyjętego zamiaru walki. Dlatego artyleria wykonuje swe zadania z tymczasowych lub zapasowych stanowisk ogniowych, ciągle manewrując. W podobny sposób wykorzystuje się inne środki, dążąc do dezorganizowania poczynañ przeciwnika.

Z chwilą powstrzymania natarcia wojsk przeciwnika na określonym kierunku, należy liczyć się z jego wznowieniem na innym. Dlatego trzeba być przygotowanym na taką ewentualność i posiadać możliwości reagowania na szybką zmianę sytuacji.

Pododdziały broniące pozycji opóźniania wycofują się w sposób skryty, po wcześniej rozpoznanych, a w warunkach ograniczonej widoczności oznakowanych drogach. Czynią to tak, aby przeciwnik nie zorientował się w wykonywanym manewrze i nie rozszyfrował sposobu prowadzenia działań. W dotychczas bronionych rejonach pozostają wydzielone niewielkie pododdziały z ograniczoną liczbą środków ogniowych. Wzmoczoną aktywnością zabezpieczają wyjście z walki sił głównych, a jeśli są możliwości, to również zabezpieczają zorganizowanie kolejnej pozycji opóźniania.

Pododdziały, które wyjdą z walki, będą kontynuować działania w ramach opóźniania natarcia przeciwnika. W zależności od przyjętej metody (przemiennej lub ciągłej) prowadzenia działań opóźniających przechodzą do odvodu, organizując kolejną pozycję opóźniania lub wyczekują na realizację zadań wynikłych w toku działań bojowych.

Z chwilą, gdy czołowe oddziały przeciwnika znajdują się w zasięgu ognia kolejnej pozycji opóźniania, przejmuje ona główny ciężar walki, nie dopuszczając do pokonania z marszu bronionych przez siebie rejonów. I w tym wypadku sposób (mechanizm) opóźniania oraz możliwości bojowe wojsk ściśle zależą od umiejętnego wykorzystania terenu, oddziaływania ogniowo-elektronicznego i zapór inżynierskich.

Oddziały i pododdziały prowadzące działania opóźniające, bez względu na miejsce w ugrupowaniu bojowym, muszą być w stałej gotowości do podjęcia walki, w każdych warunkach. W dynamicznie prowadzonych działaniach powstrzymywanie natarcia przeciwnika opierać się będzie na uporczywej obronie określonych punktów i rejonów obrony oraz szerokim stosowaniu manewru ogniem, siłami i środkami oraz zaporami inżynierskimi. Śmiało stosując manewr, trzeba

tworzyć w wybranych miejscach przewagę niezbędną do skutecznego powstrzymania natarcia przeciwnika i dezorganizowania jego poczynąń. Ciągłym i różnorodnym oddziaływaniem należy dążyć do stopniowego wyczerpywania sił, hamowania tempa jego natarcia.

Powietrzno-lądowy charakter natarcia przeciwnika nakazuje, aby od samego początku działań być przygotowanym na ewentualność podjęcia walki z desantem (desantami) powietrznym przeciwnika. W niektórych sytuacjach realne może być jedynie blokowanie wysadzonych pododdziałów. Nie należy wykluczać i takiej sytuacji, kiedy do likwidacji desantu zostaną skierowane dodatkowe siły i środki z pierwszorzutowego oddziału lub związku taktycznego znajdującego się w obronie. W razie braku możliwości rozbicia wysadzonych pododdziałów należy zmierzać do zmiany planu działania przeciwnika na tym kierunku lub maksymalnie opóźnić czas połączenia się jego wojsk z desantem.

Trzeba też dostrzegać możliwość walki z wojskami przeciwnika, które przeniknęły w głąb pasa opóźniania. Niejednokrotnie trzeba będzie podjąć ryzyko, które odpowiednio skalkulowane, powinno gwarantować odniesienie zwycięstwa. I w tym przypadku również partnerem wojsk operacyjnych mogą być siły obrony terytorialnej. One najlepiej znają teren prowadzonych działań i z racji swego uzbrojenia są predysponowane do walki z niewielkiej odległości.

Podobnie zasady prowadzenia działań opóźniających postrzegają specjaliści niemieccy. Podkreślają oni, że działania opóźniające powinny cechować się aktywnością, pomysłowością, elastycznością i stosowaniem forteli. W miarę możliwości dążyć należy do zaskakiwania i wprowadzania przeciwnika w błąd.

Zakres przygotowań do prowadzenia działań opóźniających zależy przede wszystkim od czasu będącego w dyspozycji. Ma on szczególny wpływ na ustawienie zapór. Nie zawsze będzie można zakończyć przygotowania na całej głębokości strefy przesłaniania jeszcze przed rozpoczęciem działań opóźniających. Często będą one mogły być zrealizowane tylko na czas pierwszego etapu działań opóźniających. Dlatego też podczas walki należy je kontynuować i dostosowywać do rozwoju sytuacji.

Ocena terenu pozwala na określenie możliwych kierunków podejścia, działania zgrupowań pancernych oraz prawdopodobnych miejsc wysadzenia desantów przeciwnika. Na tej podstawie dowódca ustala sposób prowadzenia działań na całej głębokości strefy przesłaniania. Musi on przy tym uwzględnić gdzie

teren nadaje się do prowadzenia przejściowej obrony pozycyjnej, a gdzie obrony ruchowej.

Na działanie wojsk, oprócz terenu i przewidywanego zamiaru przeciwnika, wpływać będzie stosunek sił i rodzaj wojsk prowadzących działania opóźniające oraz możliwości oddziaływania ogniowego, zwłaszcza przeciwpancernego, wykorzystania zapór i wykonywania zwrotów zaczepnych. Bataliony (oddziały wydzielone) powinny działać na kierunkach, na których teren sprzyja ich działaniom na całej głębokości strefy przesłaniania, gdyż zmiany ugrupowania, zwłaszcza piechoty, podczas prowadzenia działań opóźniających są bardzo utrudnione.

Rozpoznanie, do czasu rozpoczęcia działań przez przeciwnika, powinno dostarczyć informacji umożliwiających prowadzenie skutecznego przeciwdziałania w pierwszym etapie operacji. Wymaga to użycia wszelkich dostępnych sił i środków rozpoznania. Siły i środki rozpoznania nie zawsze będą w stanie nadzorować wszystkie luki w ugrupowaniu. Dlatego w celu utrzymania łączności z sąsiadami i przeciwdziałania przenikaniu sił przeciwnika należy używać dodatkowych sił, zwłaszcza ze składu rozpoznawczego batalionu pancernego.

Specjaliści niemieccy podkreślają również, że po przeanalizowaniu wyników rekonesansu i rozpoznania oraz wszelkich dostępnych informacji dowódca powinien uzupełnić planowanie, a następnie ustalić plan działań opóźniających. Zwykle określa się w nim:

- gdzie i w jaki sposób należy rozpocząć prowadzenie działań opóźniających;
- etapy działań i linie opóźniania;
- współdziałanie wszystkich sił, zwłaszcza ustawianie zapór i wsparcie ogniowe;
- punkt ciężkości;
- podporządkowanie wojsk i ugrupowanie bojowe;
- odwody i ich zadania;
- sposób ubezpieczenia lub osłony luk i skrzydeł.

Plan operacji ustala tylko ramy ogólne, ponieważ przeciwnik dysponując przewagą zmusza dowódcę do ciągłego precyzowania decyzji. Zadania powinny pozostawić podporządkowanym dowódcom dużą swobodę działania. Jest ona

jednak ograniczona koniecznością skoordynowania ich działań z działaniami sąsiadów i wojsk wspierających.

Brygady i dywizje prowadzą działania opóźniające w zasadzie nie zmieniając swoich struktur organizacyjnych. Dywizja przydziela niekiedy brygadam część swoich jednostek dywizyjnych, musi jednak zachować możliwość tworzenia punktów ciężkości rozpoznania i walki ogniowej.

Zakryty teren, znaczna szerokość strefy przesłaniania i przeszkody terenowe przebiegające równoległe do kierunku działań spowodować mogą konieczność utworzenia oddziałów opóźniających (oddziałów wydzielonych) składających się z pododdziałów różnych rodzajów wojsk. Przydzielić im należy obserwatorów artyleryjskich, a w miarę możliwości również grupy dowodzenia lotnictwem taktycznym. Niezbędne może być także przydzielenie saperów, artylerii i innych pododdziałów wsparcia. Zasadą jest przydzielenie części kompanii zaopatrzenia. Oddziały opóźniania (oddziały wydzielone) dysponować powinny dużą samodzielnością.

Jeżeli działania opóźniające prowadzone są na całej szerokości pasa obrony korpusu, to wówczas korpus kieruje działaniami dywizji w strefie przesłaniania. Podporządkowuje on dywizjom śmigłowce przeciwpancerne, część oddziałów obrony przeciwlotniczej i saperów. Ponadto tworzy silne odwody pancerne i powietrznomanewrowe, przy pomocy których, we współdziałaniu z siłami powietrznymi, wspiera walkę dywizji, zwłaszcza w punkcie ciężkości.

Jeżeli przed rozpoczęciem działań opóźniających wojska nie mają styczności z przeciwnikiem, elementy rozpoznawcze działając na szerokim froncie próbują ustalić położenie przeciwnika. Powinny one przeciwdziałać rozpoznaniu przeciwnika i ustalić kierunek jego przemieszczania się. Artyleria i siły powietrzne zwalczają przeciwnika już na podejściach. Po wycofaniu się elementów rozpoznawczych i zamknięciu przejść w zaporach lub uaktywnieniu zapór na przedpolu, wojska rozpoczynają prowadzenie przejściowej obrony w oparciu o pierwszą linię opóźniania. Prowadząc intensywny ogień należy pozorować obronę znacznych sił.

Najpóźniej jak to jest możliwe, wojska powinny przerwać obronę i przejść do działań opóźniających pod osłoną ognia prowadzonego z taką samą jak do tej pory aktywnością. Wykorzystać należy również pozorowanie elektroniczne.

Prowadząc walkę w strefie przesłaniania wojska przechodzą często od działań opóźniających do przejściowej obrony a w sprzyjających sytuacjach do zwrotów

zaczepnych. Wycofanie powinno być osłaniane przynajmniej przez część artylerii. Wieloprowadnicowe wyrzutnie raketowe i saperskie miotacze min powinny być w gotowości do ustawienia pól minowych, aby uniemożliwić przeciwnikowi przejście do pościgu.

Wojska przechodzące czasowo do obrony, aby zyskać czas potrzebny na przygotowanie się do niej muszą często oderwać się od przeciwnika. Wycofanie zabezpieczają pododdziały osłonowe.

Przejście do zwrotu zaczepnego powinno odbywać się zdecydowanie, w zaskakujący dla przeciwnika sposób i przy silnym wsparciu ogniowym. Jeszcze przed przejściem do natarcia należy określić działania wojsk po osiągnięciu jego celu.

Ograniczona widoczność sprzyja organizowaniu zasadzek i oderwaniu się od przeciwnika. Zwłaszcza piechota tylko w takich warunkach może opuścić zajmowane pozycje i zająć nowe położone w głębi. Utrudnioną obserwację można częściowo zniwelować zwiększając liczbę sił i środków rozpoznania oraz stosując noktowizory.

Dowódca powinien tak kierować działaniami, aby utrzymać spójność działań i zapobiec przerwaniu się przeciwnika. W tym celu będzie musiał używać odwodów. Musi on dążyć ponadto do zachowania swobody przemieszczania się w głąb strefy przestaniania.

Tam, gdzie nacisk przeciwnika jest nieznaczny i obrona może być skuteczna, nie należy odchodzić do tyłu jeżeli jest to zgodne z własnym zamiarem i nie naruszy spójności działań. Jeżeli przeciwnik naciera z przeważającymi siłami lub powstaje zagrożenie utraty swobody działania, dowódca musi nakazać wycofanie się wojsk. W celu zachowania ciągłości działań celowe może być wycofanie części sił już przy nieznacznym nacisku przeciwnika.

Jeżeli jakiś pododdział zostanie odcięty, jego przełożony dążyć musi do odblokowania go. Jeżeli nie ma na to sił i środków, nakazuje okrążonym wojskom przebicie się z okrążenia. Pomocne mogą być przy tym uderzenia odciążające.

Przy oddawaniu terenu własnego kraju przeciwnikowi dowódca musi uwzględnić przemieszczanie się ludności cywilnej. Czasami konieczne może być prowadzenie obrony aż do momentu zakończenia ewakuacji ludności.

Podczas prowadzenia działań opóźniających na szerokim froncie, szczególnie ważne staje się wyraźne określenie punktu ciężkości. Należy skoncentrować w nim wojska pancerne i zmechanizowane, aby przynajmniej w jednym miejscu rozbić silne zgrupowanie przeciwnika. Siły te po wykonaniu zadania muszą być wyprowadzone z

walki i przygotować się do realizacji innych zadań. Na niektórych kierunkach, na których zakłada się wciąganie przeciwnika w głąb, nieznaczne siły i oddziały zaporowe nie dopuszczają do zbyt szybkiego przesuwania się przeciwnika. Siły powietrzne powinny wspierać działania w punkcie ciężkości lub też patrolować inne rejony i wspierać znajdujące się tam wojska.

Działania opóźniające kończy się zgodnie z planem lub też na rozkaz dowódcy, który nakazał ich prowadzenie, po przekroczeniu przedniego skraju obrony przez wszystkie siły walczące w strefie przesłaniania.

Specjaliści niemieccy podczas prowadzenia działań opóźniających bardzo dużo uwagi przywiązują do wykorzystania terenu. Obszary leśne, obszary zabudowane, teren górzysty i ciaśniny ułatwiają prowadzenie działań opóźniających. Im bardziej zróżnicowany jest teren, tym skuteczniej wojska mogą wpływać na działania przeciwnika. Zróżnicowany teren stwarza dogodnie możliwości do prowadzenia obrony i ustalenia zapór i hamowania w ten sposób ruchu przeciwnika. Umożliwia wciąganie przeciwnika w zasadzki i niespodziewane uderzenie ogniowe z różnych kierunków. Ułatwia wycofanie i oderwanie się od przeciwnika oraz zajęcie nowych pozycji. Często sprzyja również wykonywaniu kontrataków. W terenie takim rzadko jednak można prowadzić ogień na duże odległości.

Przeciwnik w czasie zbliżania się do takich obszarów, aby szybko wdrzeć się w ich głąb będzie koncentrował swoje siły na kierunku dogodnych przejść. Jeżeli natrafi na opór lub będzie dążył do uzyskania zaskoczenia, wykorzysta teren między przejściami. Z powodu ograniczonych możliwości przemieszczania się i prowadzenia obserwacji oraz z powodu zmniejszonego zasięgu środków łączności radiowej wzrasta zapotrzebowanie na siły i środki dalekiego rozpoznania. Zróżnicowany teren ułatwia wybór punktu ciężkości, utrudnia jednak jego przesunięcie.

Większość sił prowadzących działania opóźniające koncentruje się na kierunkach, na których teren sprzyja przesuwaniu się przeciwnika. Przyczynia się to jednak do powstawania dużych luk w ugrupowaniu. W obszarach leśnych i zabudowanych luki te muszą być ubezpieczone i patrolowane.

W terenie górzystym można ograniczyć się tylko do ich obserwacji. W celu zachowania spójności operacji, ustala się mniejsze niż w normalnych warunkach odległości między kolejnymi liniami opóźniania.

W obszarach zabudowanych, leśnych, terenie górzystym i w ciałninach skuteczne działania opóźniające prowadzi może również piechota. Musi ona jednak prowadzić działania manewrowe i otrzymać wsparcie wojsk zmechanizowanych i pancernych. Czołgi podczas działań w lesie i gęsto zabudowanym terenie, a także w terenie górzystym powinny być osłaniane przez piechotę.

Zróznicowany teren zmusza najczęściej do tworzenia wielu oddziałów opóźniających (oddziałów wydzielonych), które w zasadzie muszą samodzielnie prowadzić walkę. Oddział takie może być słabszy niż oddział tworzony w terenie odkrytym i płaskim.

Z reguły tworzy się tylko odwody lokalne i utrzymuje je bezpośrednio za walczącymi wojskami. Większy odwód można tworzyć jeżeli teren pozwala na szybkie przemieszczenie odwodu na zagrożone kierunki lub wykonanie kontrataku.

Oddziaływanie artylerii na przeciwnika w obszarach leśnych i w terenie górzystym jest szczególnie skuteczne, jeżeli jego ruch odbywa się po istniejącej sieci dróg lub ograniczony jest ciałninami. Natomiast wojska inżynieryjne mogą stosunkowo niewielkim nakładem sił i środków ustawiać skuteczne zapory, koncentrując się przy tym na ciałninach. Z kolei siły powietrzne powinny zwalczać przeciwnika już na podejściach. Bezpośrednie wsparcie lotnicze, z powodu trudnego do ustalenia przebiegu linii styczności wojsk, jest utrudnione.

Właściwości terenu utrudniają dowódcy oddziaływanie na przebieg działań opóźniających. Aby utrzymać spójność działań musi więc żądać częstszych meldunków od podległych wojsk i częściej informować je o rozwoju sytuacji. Szczególnie dokładnie skoordynować musi współdziałanie z sąsiadami, zwłaszcza tam gdzie przecinają się drogi, przesieki lub doliny, oraz tam gdzie przechodzą one na obszar zajmowany przez sąsiada.

Z powodu utrudnionej obserwacji wojska często mogą otwierać ogień do przeciwnika tylko na małe odległości. Powinny one wykorzystać wszelkie możliwości zaskoczenia przeciwnika ogniem, zaporami i kontratakami oraz zmuszać go do prowadzenia czasochłonnych przygotowań do natarcia.

Szybkie wycofanie się przed przeważającymi siłami pozwala na skierowanie uderzenia przeciwnika w próżnię. Pozycje ryglowe umożliwiają natomiast wykonanie uderzeń na jego skrzydła.

Ciałniny terenowe należy wykorzystać do prowadzenia przejściowej obrony. Jeżeli wojska własne muszą wycofywać się przez ciałninę, nie wolno dopuścić do jej

wcześniejszego uchwycenia przez przeciwnika. Wojska prowadzące działania opóźniające wykorzystują zróżnicowanie terenu i jego znajomość do wprowadzania przeciwnika w błąd co do własnej siły i zamiarów oraz opóźniania jego przesuwania się przy pomocy różnorodnych forteli.

Przeszkody wodne ułatwiają wojskom prowadzącym działania opóźniające zatrzymanie przeciwnika. Muszą więc one być przejściowo bronione. Zmusza to przeciwnika do czasochłonnego przygotowania przepraw.

Wycofanie się przez przeszkody wodne jest utrudnione. Dlatego też wcześniej należy rozpoznać najdogodniejsze przeprawy i ustalić działania środków przeprawowych. Dla każdego batalionu przewiduje się w miarę możliwości kilka przepraw. W pierwszej kolejności należy wykorzystywać stałe mosty i promy, gdyż wojskowy sprzęt przeprawowy wobec silnego nacisku przeciwnika trudno będzie odzyskać.

Należy zauważyć, że przeciwnik próbował będzie uchwycić wcześniej przeprawy przy pomocy oddziałów wydzielonych i desantów taktycznych. Przeprawy muszą być więc ubezpieczane, a przez prowadzenie rozpoznania w lukach i na skrzydłach zapobiegać należy niespodziewanemu przedostaniu się przeciwnika do przeszkody wodnej.

Wojska inżynieryjne powinny wspierać pozostałe siły zarówno podczas przeprawiania się, jak i walki o utrzymanie przeszkody wodnej. Jeżeli jest to konieczne, wzmacniają mosty i urządzają przeprawy. Przygotowują również przeprawy zapasowe. Po wykorzystaniu przepraw należy je zaminować lub zniszczyć.

W miarę zbliżania się przeciwnika do przeszkody wodnej należy wycofywać za nią wszelkie siły nie broniące już bezpośrednio udziału w walce. Dowódca powinien zapewnić zorganizowane przesuwanie się wojsk do przeszkody i jej przekroczenie. Niekiedy istnieje potrzeba czasowego utrzymywania przyczółków lub pozostawienia grup osłonowych.

Czasy podejścia i przeprawa przez przeszkodę muszą być dokładnie ustalone w planie operacji i ściśle przestrzegane. Dowódca wzmacnia ochronę przepraw i ustala w jaki sposób i w jakiej kolejności poszczególne bataliony odrywają się od przeciwnika, przeprawiają przez przeszkodę i następnie przechodzą do obrony na drugim brzegu. Nie wolno dopuścić do przedostania się przeciwnika na drugi brzeg między przeprawami.

Przed przekroczeniem przeszkody większość sił odrywa się od przeciwnika, najlepiej po uzyskaniu powodzenia i w warunkach ograniczonej widoczności. Wycofują się one za przeszkodę i przygotowują się do obrony.

Wojska pozostawione do osłony powstrzymują napierającego przeciwnika dopóki nie przeprawiają się wszystkie inne związki i pododdziały, nie zostaną ściągnięte środki przeprawowe i zakończone przygotowania do zniszczenia przepraw. Pododdziały osłonowe pokonują przeszkodę własnymi siłami lub przez mosty przygotowane do wysadzenia. Przeciwnikowi nie wolno pozostawić żadnej przeprawy w stanie umożliwiającym jej natychmiastowe wykorzystanie.

Jeżeli pododdziały czołgów mogą przeprawić się tylko po moście pontonowym, piechota musi ubezpieczać przeprawę aż do momentu zwinięcia mostu. Do przeprowadzenia piechoty należy następnie wykorzystać lekkie środki przeprawowe lub śmigłowce. Przeprowadzanie się piechoty powinno być osłaniane ogniem z przeciwległego brzegu.

Artyleria zmieniając stanowiska bateriami przeprawia się przez przesłone wodną w ten sposób, aby mogła przez cały czas skutecznie wspierać ogniem wycofywanie się sił głównych i walkę pododdziałów osłonowych. W tym celu odpowiednio wcześniej należy zorganizować możliwie ciągłą obserwację wzdłuż przeszkody wodnej. Artyleria powinna również rozbić ogniem czołowe siły przeciwnika próbujące pokonać przeszkodę wodną w ślad za wycofującymi się wojskami.

Mimo znacznej szerokości, na jakiej prowadzona ma być przejściowa obrona przeszkody wodnej, należy skupić większość sił na kierunku, na którym przeciwnik będzie najprawdopodobniej próbował uchwycić przeprawę. W miejscu tym i na drogach dojazdowych do niego przygotować należy ześrodkowania ognia.

W celu zwiększenia trudności pokonania przeszkody wodnej przez przeciwnika należy ustawić zapory na jej brzegu i w wodzie. Obserwatorzy i patrole rozpoznawcze zapobiegać mają skrytemu przeprowadzeniu się przeciwnika przez przeszkodę wodną i przeniknięciu przez luki w ugrupowaniu.

Oddziały (pododdziały) przeciwnika, którym udało się pokonać przeszkodę wodną, należy zatrzymać, a następnie rozbić i zmusić do wycofania się. Jeżeli się to nie uda, należy powstrzymywać przeciwnika do czasu wykonania kontrataku odwodami dowódcy (brygady, dywizji, korpusu). W razie konieczności przerwania obrony przeszkody wodnej i odejścia na kolejną linię opóźniania, zapory i sama

przeszkoda ułatwiają oderwanie się od przeciwnika. Przy pomocy ognia ześrodkowanego wykonywanego na przeprawy przeciwnika należy możliwie najdłużej utrudniać mu przejście do pościgu.

3.3. Prowadzenie operacji opóźniających

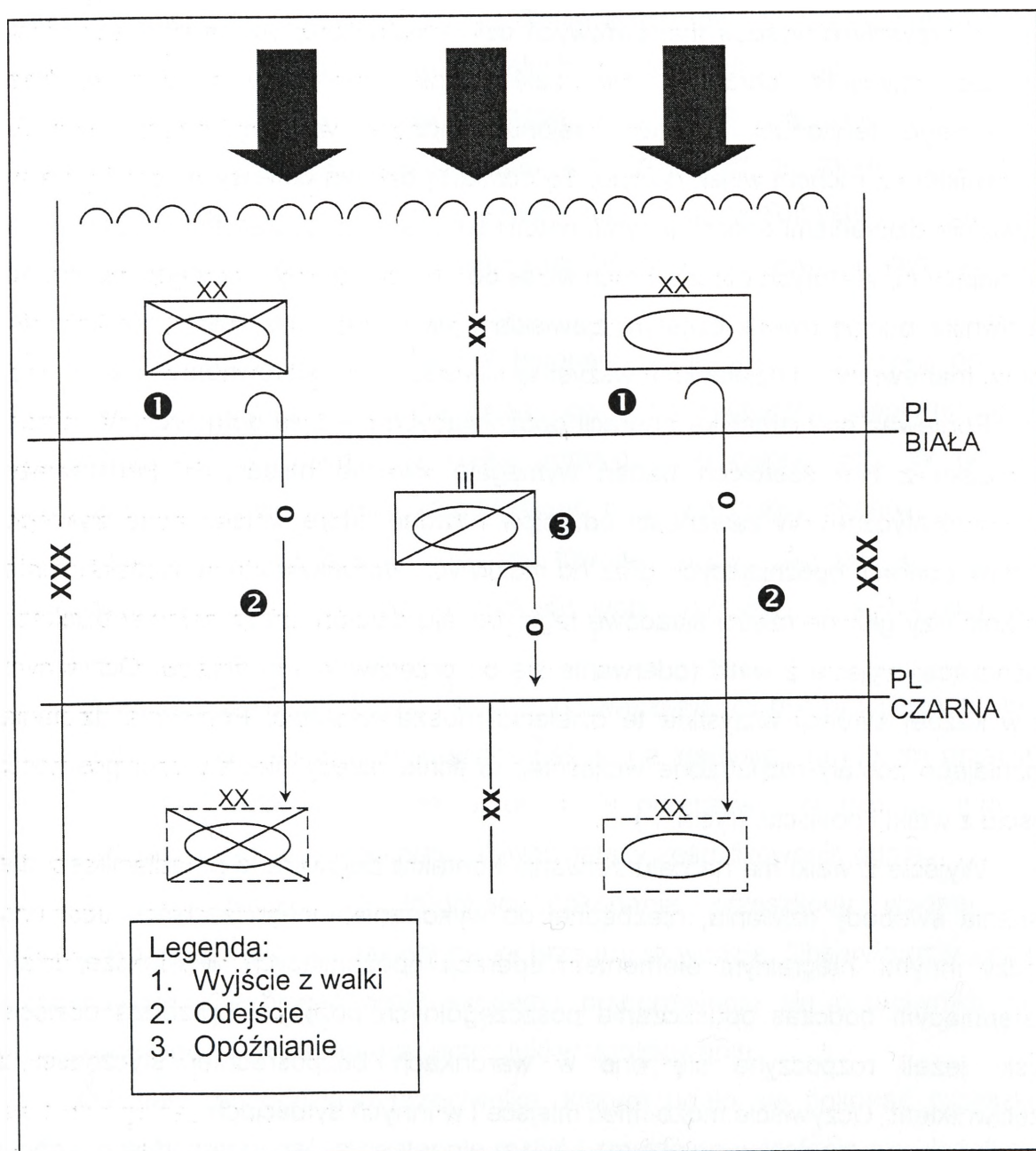
W przyszłych wysoce manewrowych działaniach zbrojnych istotną rolę będą odgrywać działania obronne, nie zakładające uporczywego utrzymywania zajmowanego terytorium (obszaru, rejonu), łączące w swej treści walkę z przeciwnikiem z ruchem wojsk do tyłu. Tę odmianę działań defensywnych w taktyce nazywa się działaniami opóźniającymi, natomiast w sztuce operacyjnej – operacjami opóźniającymi, w których obrona i ruch wojsk do tyłu połączony z odstępowaniem od przeciwnika będzie równie częstym zjawiskiem jak marsz zbliżania i uderzenia. W wysoce manewrowych działaniach wszystkie kierunki ruchu są równoprawne.

Ponieważ problematyka operacji opóźniających nie była dotąd rozpatrywana, w związku z tym szerokich badań wymagają kwestie najbardziej podstawowe (ogólnoteoretyczne). W zależności od celów i zadań, które wojska mają wykonać podczas operacji opóźniających oraz od możliwych warunków ich realizacji, można wyróżnić trzy główne części składowe tego rodzaju działań, a mianowicie: działania opóźniające, wyjście z walki (oderwanie się od przeciwnika) i odejście. Oczywiście nie w każdej sytuacji wszystkie te działania muszą wystąpić. Ponieważ działania opóźniające zostały rozpatrzone wcześniej, obecnie należy nieco uwagi poświęcić wyjściu z walki i odejściu. (rys.4.1.)

Wyjście z walki ma na celu zerwanie kontaktu bojowego z przeciwnikiem dla zyskania swobody działania, niezbędnej do wykonania innego zadania. Jest ono między innymi integralnym elementem operacji opóźniających w większej skali, występującym podczas opuszczania poszczególnych pozycji. Poprzedza odejście wojsk, jeżeli rozpoczyna się ono w warunkach bezpośredniej styczności z przeciwnikiem. Oczywiście może mieć miejsce i w innych sytuacjach.

Wyjście z walki polega na (w miarę możliwości) skrytym opuszczeniu zajmowanych pozycji w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem i oddaleniu się od niego na odległość umożliwiającą przyjęcie ugrupowania marszowego. Kończy się

zazwyczaj z chwilą, gdy siły główne przejdą z ugrupowania bojowe w marszowe. Ponieważ wychodzenie z walki jest swego rodzaju zwierciadlanym odbiciem wchodzenia do walki, odległości formowania kolumn marszowych mogą być analogiczne do odległości rozwijania się wojsk z tychże kolumn podczas wchodzenia do walki.

Rys.3.7. Wybrane elementy operacji opóźniających

Aby maksymalnie ukryć przed przeciwnikiem moment wychodzenia z walki, dąży się do rozpoczynania go nocą lub przy ograniczonej widoczności. Wyjście z walki może odbywać się samodzielnie lub być osłaniane przez przełożonego. W drugim wypadku rola wychodzących z walki wojsk sprowadzi się tylko do jak najsprawniejszego odskoku do tyłu w chwili stworzenia ku temu odpowiednich warunków przez siły i środki przełożonego (np. uderzenia ogniowe, kontratak).

O wiele bardziej złożone i trudne jest samodzielne wychodzenie z walki. Jeżeli przeciwnik zachowuje się biernie (nie atakuje na danym kierunku), najważniejsze jest skryte, umożliwiające kolejne (małymi grupami i pododdziałami) wyprowadzenie bez walki sił głównych na odległość, pozwalającą na formowanie kolumn marszowych. W styczności z przeciwnikiem pozostają pododdziały osłonowe, które wycofują się w ostatniej kolejności.

Najtrudniejsze jest wychodzenie z walki w warunkach nacisku ze strony nacierającego przeciwnika. Wówczas konieczne jest uprzednie wykonanie kontrataku w celu zatrzymania atakującego zgrupowania. Pododdziały osłonowe muszą być silniejsze. Trudniej jest w takiej sytuacji liczyć na ukrycie przed przeciwnikiem wychodzenia z walki. Niewielką skrytość działań należy rekompensować wtedy nagłością ich rozpoczęcia i szybkością jednoczesnego wyprowadzenia całości sił głównych poza zasięg bezpośredniego oddziaływania przeciwnika. Wydzielone do ubezpieczenia tej akcji pododdziały osłonowe muszą prowadzić aktywne działania. Ważne jest oddziaływanie na przeciwnika silnym ogniem i zakłóceniami radioelektronicznymi, a także podejmowanie różnych zabiegów maskujących, mających wprowadzić go w błąd co do rzeczywistości działań.

Uproszczony mechanizm wyjścia z walki może wyglądać następująco. W pierwszej kolejności wyprowadza się oddziały logistyczne. W razie braku naporu ze strony przeciwnika w następnej kolejności odchodzą do tyłu oddziały i pododdziały (odwodowe). Wyjście z walki wojsk znajdujących się w bezpośredniej styczności ubezpieczają pododdziały osłonowe, wydzielone z pierwszorzutowych kompanii i batalionów. Pozostałe siły, po wycofaniu się pod ich osłoną poza zasięg ognia na wprost, zwijają się w kolumny kompanijne, te zaś po wyjściu poza strefę ognia przeciwpancerne formują kolumny batalionowe, które wreszcie po oddaleniu się poza zasięg ognia podstawowej masy artylerii mogą wchodzić na jedną drogę marszu (odejścia) oddziału. Pododdziały osłonowe zazwyczaj rozpoczynają

wycofanie po przyjęciu przez ich macierzystą kompanię (batalion) ugrupowania marszowego. Na szczeblu związku taktycznego (oddziału) do osłony wyjścia z walki sił głównych organizuje się z wojsk odwodowych ariergardy. Zajmują one zawczasu pozycję obronną w głębi i po przepuszczeniu wycofujących się sił głównych oraz pododdziałów osłonowych powstrzymują ścigające ich wojska przeciwnika, prowadząc w razie konieczności działania opóźniające.

Odejście jest to manewr wykonywany po zerwaniu kontrataku bojowego z przeciwnikiem i przeprowadzany w celu przegrupowania wojsk w inny obszar (rejon) dla przygotowania ich do wykonywania nowego zadania. Podstawową cechą takiego manewru jest oddalanie się od przeciwnika w miarę możliwości bez zatrzymywania sił głównych na rubieżach pośrednich, na których tylko w uzasadnionych wypadkach rozwija się ariergardy, aby powstrzymać i opóźnić ewentualny pościg przeciwnika.

Odejście jest w swej istocie ubezpieczonym marszem odfrontowym. Obowiązują więc w nim zasady dotyczące marszu, z uwzględnieniem specyfiki wynikającej z oddalania się od przeciwnika. Specyfika ta uwidacznia się przede wszystkim w tworzonym w tej sytuacji ugrupowaniu oraz zadaniach i sposobach działania jego poszczególnych elementów. Na ogół ugrupowanie wojsk podczas odejścia jest odwrotne niż podczas podchodzenia (zbliżania się) do przeciwnika (marszu dofrontowego). W związku z tym na przedzie maszerują oddziały (pododdziały) tyłowe, a za nimi podążają jednostki bojowe. Główną rolę spełniają ubezpieczenia tylne, które powinny uniemożliwić przeciwnikowi oddziaływanie na pozostałe siły. W tym celu, stosownie do sytuacji, wycofujący się związek taktyczny może organizować ariergardę, oddział zaś (jeżeli nie jest ubezpieczony ariergardą związku taktycznego), ariergardę lub szpicę tylną. Ariergardy z kolei ubezpieczają się szpicami, te zaś – patrolami tylnymi. Duże znaczenie podczas tego rodzaju marszu mają również ubezpieczenia boczne, które powinny nie dopuścić do wychodzenia przeciwnika na skrzydła odchodzących wojsk. W zależności od potrzeb, zwłaszcza wtedy, gdy istnieje groźba, że przeciwnik może uprzedzić odchodzące wojska w zajęciu nakazanego rejonu (rubieży) – organizowany może być także i wysyłany w głąb własnego terytorium oddział wydzielony.

Ubezpieczenia powinny być zdolne do samodzielnego działania. Dotyczy to szczególnie ubezpieczeń tylnych. W starciu na danej rubieży (pozycji) nie mogą one bowiem liczyć na pomoc sił głównych, które oddalają się, a nie zbliżają. Ariergardy i

szpice tylne muszą przy tym nie tylko nie dać się pokonać przeciwnikowi, ale muszą być zdolne do powstrzymywania go i opóźniania jego działań na kolejnych rubieżach.

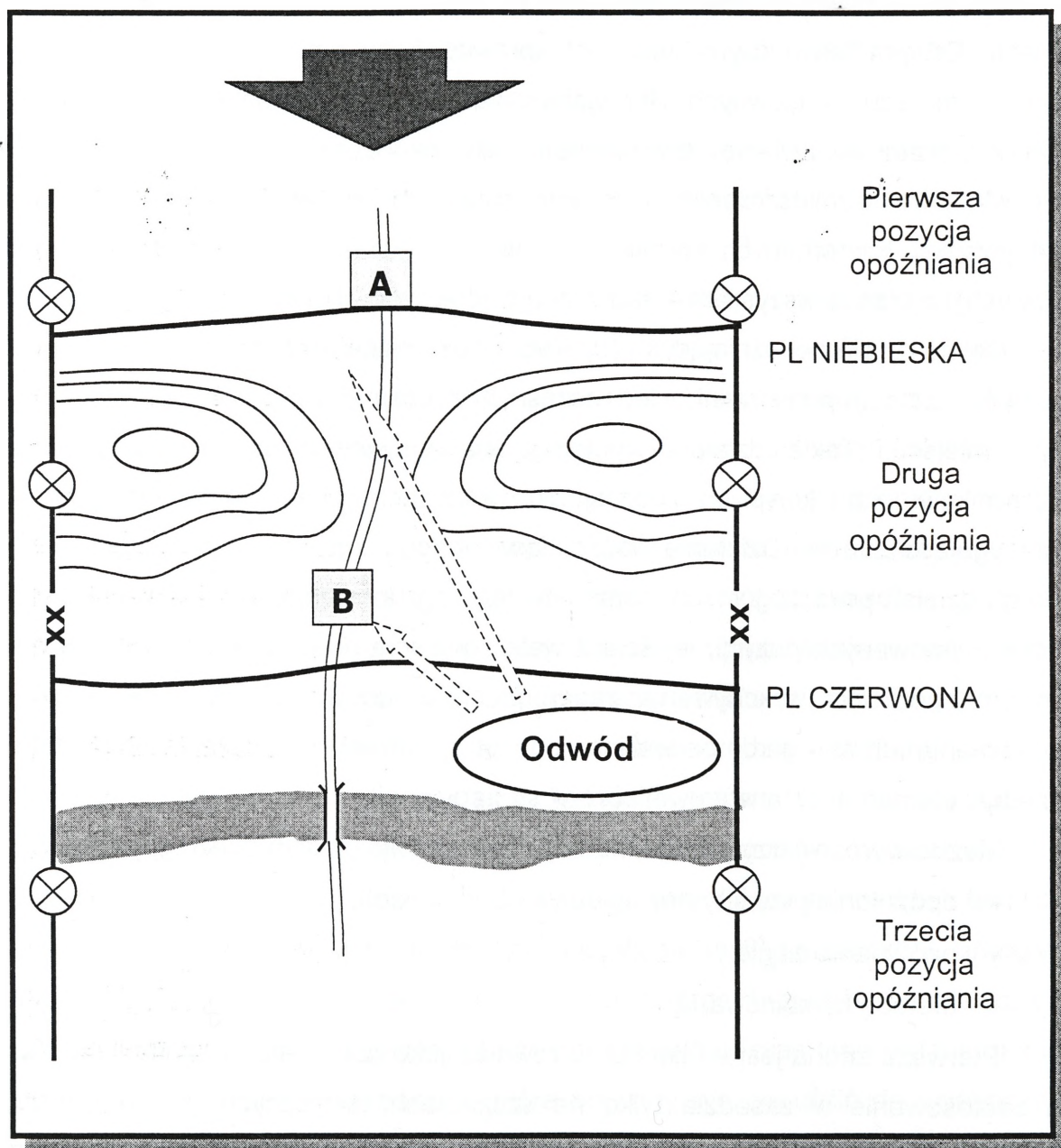
Skuteczność działania ubezpieczeń tylnych i bocznych jest jednym z ważniejszych czynników decydujących o pomyślnym przeprowadzeniu manewru odejścia. Drugim takim czynnikiem jest sprawność (w tym zwłaszcza szybkość) działania (marszu) sił głównych. Sprzyjające warunki do wykonania odejścia można wytworzyć przez wydzielenie i zwolnienie na kierunku działania odpowiedniej liczby dróg, właściwe rozmieszczenie kolumn sił głównych, zapewnienie im możliwości pokonywania różnorodnych przeszkód (w tym zwłaszcza narzutowych pól minowych), a przede wszystkim – skuteczną osłonę z powietrza.

Celem działań opóźniających (operacji opóźniającej) jest najczęściej zyskanie na czasie, kosztem przestrzeni, z jednoczesnym zaoszczędzeniem sił potrzebnych w innym miejscu. Takie działania polegają na stawianiu oporu nacierającemu przeciwnikowi na kolejnych pozycjach (rubieżach) bez wdawania się w rozstrzygające starcie. Działania opóźniające danego zgrupowania składają się z szeregu działań poszczególnych elementów tego zgrupowania, takich zwłaszcza jak obrona zajmowanych pozycji, wyjście z walki, odejście na kolejne pozycje. Są one typowym sposobem wykonywania zadań przez zgrupowania działające w pasie przesłaniania lub ariergardy osłaniające odwrót sił głównych. Operacja opóźniająca może być elementem manewrowej obrony strategicznej.

Można wyróżnić trzy główne metody prowadzenia działań opóźniających:

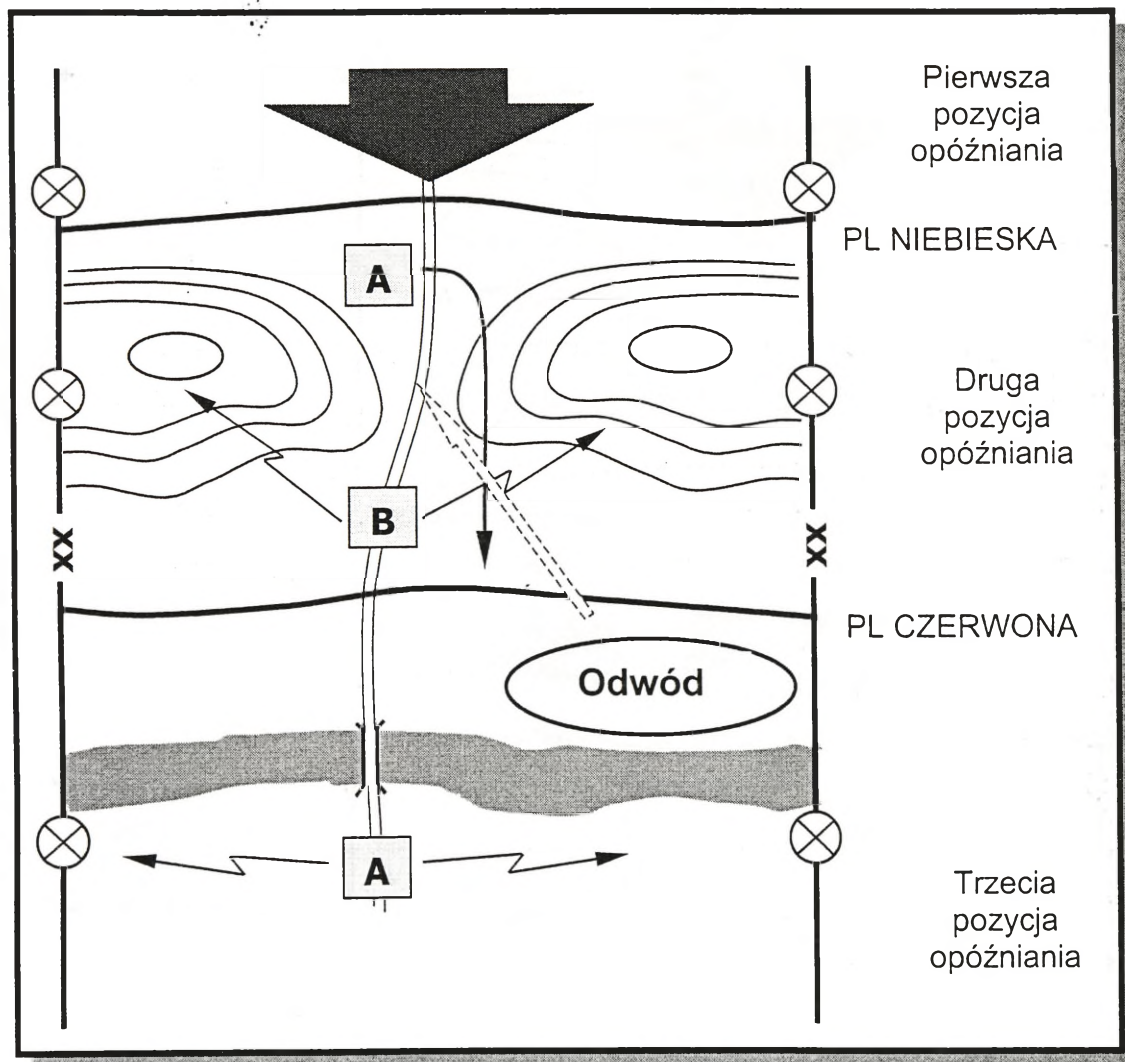
- opóźnianie przemienne;
- opóźnianie ciągłe;
- metodę kombinowaną.

Pierwsza znana jest w literaturze również jako tzw. metoda szufladkowania i ma zastosowanie w zasadzie tylko na szczeblach taktycznych (w opóźnianiu). Polega na tym, że całość sił wyznaczonych do prowadzenia opóźniania na danym kierunku dzieli się na dwa (zazwyczaj mniej więcej równe) zgrupowania, które organizują kolejno położone w głębi rubieże (pozycje) opóźniania. Zgrupowanie broniące się na pierwszej rubieży (pozycji) wycofując się przekracza następną rubież (pozycję), bronią ją już przez drugie zgrupowanie, i obsadza kolejną, trzecią rubież (pozycję) w głębi. Przykładowy mechanizm prowadzenia działań opóźniających przez dywizję przedstawiono na schematach 4.1., 4.2. i 4.3.

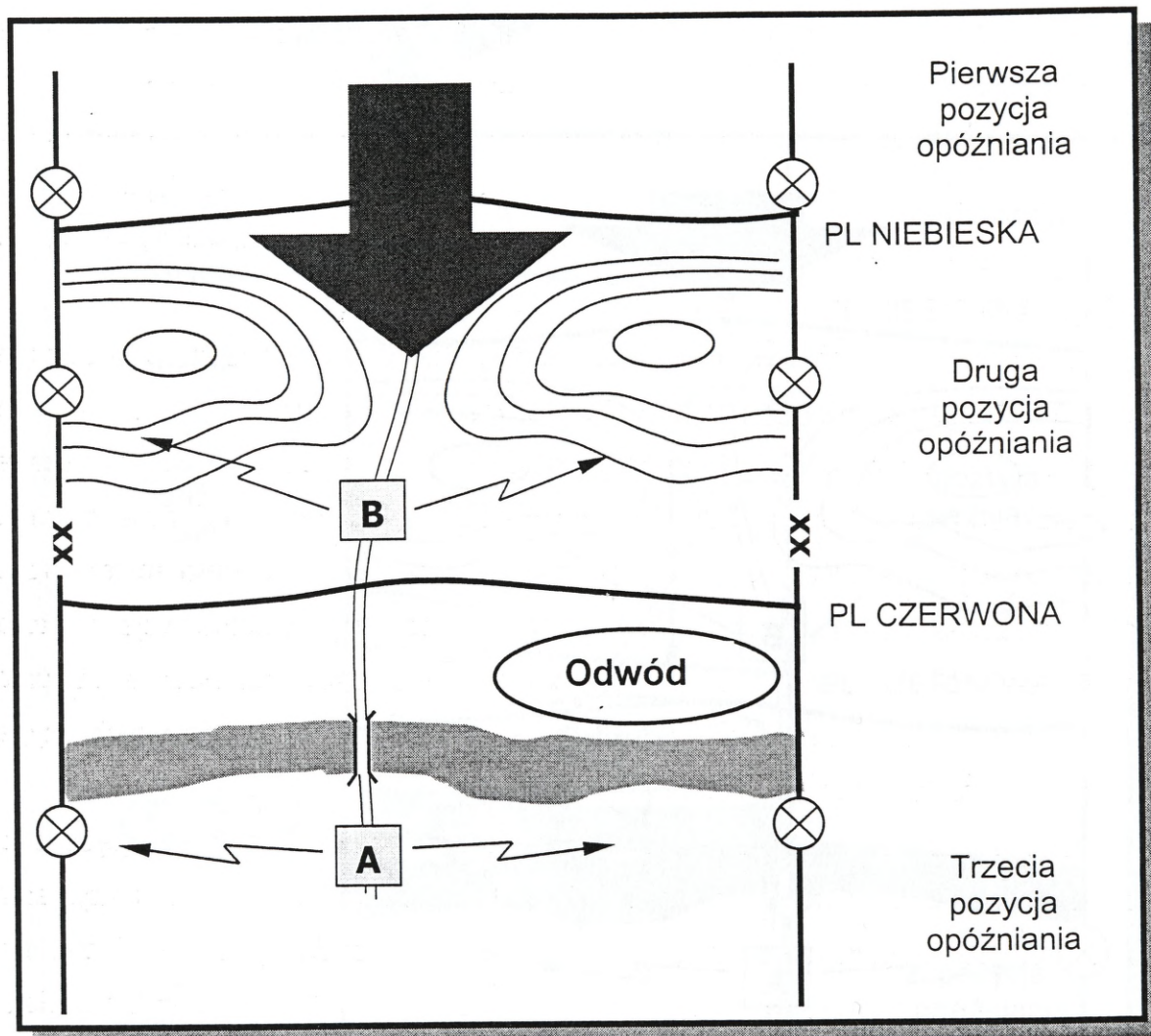
Schemat 4.1.

Brygady organizują i obsadzają pierwszą i drugą pozycję opóźniania. Odwód dywizji pozostaje w gotowości do wsparcia ich działań, szczególnie w czasie wyjścia z walki. Może być również użyty do wykonania kontrataku w celu zatrzymania natarcia przeciwnika.

Schemat 4.2.

Brygada z pierwszej pozycji opóźniania przechodzi przez drugą pozycję, a następnie organizuje i obsadza trzecią pozycję. Ciężar walki bierze na siebie brygada na drugiej pozycji. Odwód dywizji pozostaje w gotowości do wsparcia ich działań, szczególnie wykonania kontrataku w celu zatrzymania natarcia przeciwnika.

Schemat 4.3.

Brygada na drugiej pozycji prowadzi działania opóźniające. Brygada na trzeciej pozycji osiąga gotowość do działania.

Opóźnianie ciągłe – typowe dla szczebli operacyjnych – polega na tym, że dane zgrupowanie wojsk znajduje się cały czas w styczności z nacierającym przeciwnikiem, prowadzi z nim ciągłą walkę, wykorzystując do powstrzymywania go kolejne, leżące bezpośrednio za sobą pozycje opóźniania. W metodzie kombinowanej dane zgrupowanie prowadzi działania opóźniające na jednym kierunku pierwszą, a na innym – drugą metodą. Ponieważ opóźnianie przemienne jest działaniem silniejszym, powinno się je stosować na kierunku głównego wysiłku.

Zorganizowane prowadzenie działań opóźniających wymaga wyznaczenia wojskom pasów lub rejonów opóźniania (gdy działania są prowadzone samodzielnie, może to być tylko kierunek) oraz rubieży i pozycji opóźniania (pierwszej, pośrednich i końcowej) z określeniem czasu ich utrzymywania.

Doświadczenia bojowe i ćwiczebne wykazują, że wojska prowadzące działania opóźniające mogą skutecznie przeciwstawiać się 1,5-2 razy liczniejszym siłom przeciwnika niż ma to miejsce w obronie. Stąd też tylokrotnie większa może być szerokość pasów (rejonów) działań opóźniających niż pasów (rejonów) obrony. Dotyczy to oczywiście związków taktycznych i oddziałów w pełnym składzie. Ponieważ jednak działania opóźniające będą najczęściej prowadzić wojska, które poniosły już znaczne straty, w rzeczywistości szerokość pasów (rejonów) opóźniania może w przybliżeniu odpowiadać górnej granicy norm przewidywanych dla obrony, a w korzystnych sytuacjach nieco je przewyższać.

Liczba rubieży opóźniania i czas ich utrzymywania zależą od głębokości opóźniania, terenu, ilości posiadanych sił oraz nakazanego terminu utrzymania rubieży końcowej. Rubieże powinno się wyznaczać w takiej odległości od siebie, aby nacierający – chcąc atakować kolejną rubież – zmuszony był zmienić stanowiska ogniowe artylerii i od nowa organizować natarcie.

Szczególnie ważne w działaniach opóźniających jest umiejętne wykorzystanie terenu, zwłaszcza przy wyborze rubieży i pozycji opóźniania. Powinny one zapewniać: jak najdalszy wgląd w głąb ugrupowania przeciwnika, możliwość prowadzenia ognia na wprost na maksymalną odległość, ukrycie własnych wojsk oraz skryte drogi odejścia na kolejną pozycję w głębi. Niezbędne jest również wykorzystywanie do powstrzymywania przeciwnika różnych obiektów terenowych leżących między pozycjami.

Reasumując należy skonstatować, iż definicja operacji opóźniających powinna uwzględniać takie treści i elementy, które pozwolą na sklasyfikowanie jej jako kategorii operacyjnej. Powinna zatem obejmować swym zasięgiem wybrane aspekty operacji połączonych i operacji początkowego okresu wojny oraz te komponenty Sił Zbrojnych, które będą je realizować. Powyższe konstatacje sugerują, że operacje opóźniające można definiować jako szereg skoordynowanych czasowo i przestrzennie starć zbrojnych z przeciwnikiem, prowadzonych na lądzie i w powietrzu, w różnym miejscu i czasie, w formie połączonych działań obronnych i zaczepnych. Istota operacji opóźniającej polega na dążeniu do pozbawienia przeciwnika przewagi ogólnej (osłabienia jego zgrupowań uderzeniowych) poprzez uchylenie się od rozstrzygającej bitwy, kosztem czasowej utraty określonego obszaru. Celem operacji opóźniającej jest przejęcie inicjatywy strategicznej poprzez zyskanie czasu na rozwinięcie sił głównych (operacyjnych zgrupowań narodowych i sojuszniczych) do operacji obronnej lub stworzenie warunków do przygotowania i wykonania przeciwuderzenia strategicznego. Operacje opóźniające prowadzone będą zwykle w początkowym okresie wojny przez siły reagowania (natychmiastowego i szybkiego) i inne siły, wydzielone ze składu wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej.

4. Operacje opóźniające na obszarze kraju

4.1. Uwarunkowania prowadzenia operacji opóźniających

Czynnikiem, który w decydujący sposób zmienił naszą sytuację polityczno-militarną, a tym samym wpłynął na zmianę założeń strategii bezpieczeństwa państwa było przyjęcie Polski do Sojuszu NATO. Nastąpiła bowiem zmiana uwarunkowań geopolitycznego położenia naszego państwa, a co za tym idzie - zmiana zadań operacyjnych sił zbrojnych RP. Polska stała się państwem granicznym NATO, a to z kolei nakłada na nas odpowiedzialność za osłonę obszaru traktatowego, stanowiącego zarazem obszar naszego terytorium. Oznacza to, iż powinniśmy posiadać siły i środki gotowe i zdolne do przeciwstawienia się agresji z zaskoczenia. Chodzi tu o zaskoczenie w wymiarze wynikającym z agresji dokonanej siłami z miejsc ich stałej dyslokacji, bez widocznych przygotowań. Uważa się bowiem, że przygotowanie agresji na dużą skalę wymagać będzie dużo czasu i przygotowań, które trudno będzie ukryć

W sytuacji ewentualnej agresji z zaskoczenia, strategia obrony Polski, postrzeganej jako państwo „granicznego ujmowane w skali NATO”, powinna opierać się na defensywie operacyjnej, przy jednoczesnym przyjęciu i wykorzystaniu wsparcia sił NATO. Takie działanie umożliwi przejęcie inicjatywy strategicznej i osiągnięcie w ofensywie planowanych celów militarnych.

Innym typem ataku może być agresja dokonana, w wymiarze wojny powszechnej, na państwo członkowskie NATO ze strony państwa z otoczenia NATO, w sytuacji gdy, inne państwa Sojuszu nie będą obiektem agresji. Jednakże na mocy art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego państwa członkowskie zobowiązane będą do udzielenia pomocy militarnej zaatakowanemu państwu. W wypadku tego rodzaju zagrożenia wojennego Polski ograniczoną agresją konwencjonalną państwa z otoczenia NATO, będzie to wówczas wojna - *konflikt lokalny* (przygraniczny).

Jakkolwiek w latach dziewięćdziesiątych naszego stulecia coraz mniej prawdopodobne staje się zagrożenie wybuchem wojny o zasięgu światowym, tym nie mniej jednak całkowicie wykluczyć takiego zjawiska nie można. Natomiast coraz powszechniejsze staje się zagrożenie wszelkimi konfliktami lokalnymi. Problemy zagrożenia bezpieczeństwa państwa, stanowią przedmiot zainteresowania

obronności państwa, która jest dziedziną bezpieczeństwa obejmującą wykorzystanie całego potencjału państwa (tak militarnego, jak i niemilitarnego) do przeciwdziałania szczególnie rodzajom zagrożeń, jakimi są zewnętrzne zagrożenia polityczno-militarne, w tym kryzysowe i wojenne. Stąd też jedną z podstawowych części składowych strategii bezpieczeństwa RP jest strategia obronności. Określa ona źródła i charakter zewnętrznych wyzwań i zagrożeń militarnych dla bezpieczeństwa państwa, formułuje koncepcje przeciwstawienia się tym zagrożeniom w czasie pokoju (strategia prewencyjno-stabilizacyjna), kryzysu (strategia reagowania kryzysowego) i wojny (strategia wojenna) oraz ustala siły i środki, jakie państwo winno wydzielić do realizacji owych koncepcji, czyli ustanawia elementy, strukturę i zasady utrzymywania systemu obronności RP.⁴⁸

W celu realizacji strategicznych zadań prewencyjno-stabilizujących, kryzysowych i obronnych Polska utrzymuje i systematycznie modernizuje system obronności RP. Podstawowym, wyspecjalizowanym elementem systemu obronności państwa oraz głównym - obok dyplomacji - instrumentem realizacji *Strategii bezpieczeństwa RP* są Siły Zbrojne. Siły te działając w narodowym systemie obronności i systemie sojuszniczym NATO - są gotowe do wykonywania trzech rodzajów zadań strategicznych: zadań obronnych w razie wojny (odparcie bezpośredniej agresji na terytorium Polski lub udział w odparciu agresji na inne państwo sojusznicze), zadań reagowania kryzysowego (także w ramach misji organizacji międzynarodowych) oraz zadań stabilizacyjnych i prewencyjnych w czasie pokoju.

Powyższe zadania będą wykonywać Siły Zbrojne, na które składają się wojska lądowe, wojska lotnicze i obrony powietrznej oraz marynarka wojenna. We wszystkich rodzajach sił zbrojnych występują wojska operacyjne i wojska obrony terytorialnej.

Wojska operacyjne są przygotowywane przede wszystkim do działania w ramach sojuszniczych, wielonarodowych formacji wojskowych. Ich wielkość, stopień gotowości, zdolność do przegrupowania i prowadzenia długotrwałych operacji oraz minimalizowania strat własnych będą odpowiadać zobowiązaniom do wspólnej obrony sojuszniczej i prowadzenia operacji reagowania kryzysowego, w tym poza terytorium RP. Wojska operacyjne powinny cechować się nowoczesnością,

---

⁴⁸ *Strategia*, wyd. cyt. s.14

mobilnością oraz znaczną uniwersalnością w zakresie możliwości wykonywania zadań.

Z kolei wojska obrony terytorialnej przeznaczone są do wspierania i zapewniania swobody działania wojsk operacyjnych oraz wykonywania lokalnych zadań obronnych w ścisłym współdziałaniu z niemilitarnymi ogniwami struktury państwowej. Skład i struktura wojsk obrony terytorialnej oraz system kierowania nimi są dostosowane do ustroju i podziału terytorialnego państwa oraz lokalnych potrzeb i warunków.

4.2. Charakter możliwych zagrożeń militarnych

Obecne warunki otoczenia strategicznego Polski i Sojuszu, a także w bliższej, kilkuletniej perspektywie jego rozwoju, nie dają uzasadnionych podstaw opracowywania szczegółowych scenariuszy działań wojennych, zakładających planową agresję zbrojną ze strony jakiegokolwiek państwa. Jednakże sytuacja strategiczna w Europie i poza nią cechuje się w swym rozwoju dużą dynamiką, powodowaną burzliwymi przemianami cywilizacyjnymi, niosącymi dla poszczególnych regionów europejskich i pozaeuropejskich niestabilność strategiczną i podatność na konflikty. Dlatego też niezbędne jest prowadzenie systematycznych studiów, mających na celu przygotowanie danych do planowania obronnego i wojskowego, ukierunkowanego na utrzymanie przez państwo (Sojusz) zdolności do właściwej reakcji na ewentualne zagrożenia i wyzwania militarne.

Zmiany dokonujące się w środowisku strategicznym i pozytywny rozwój sytuacji międzynarodowej spowodowały, że agresja sił konwencjonalnych przeciwko Sojuszowi na dużą skalę jest wysoce nieprawdopodobna. Tym nie mniej, możliwości takiego zagrożenia istnieją jeżeli rozpatruje się je w dłuższej perspektywie. Wynika stąd, że bezpieczeństwo Sojuszu należy rozpatrywać w szerokim spektrum zagrożeń zarówno militarnych, jak i pozamilitarnych.

W ostatnich latach w wyniku zawartych wielu uzgodnień międzynarodowych, w Europie zdecydowanie obniżono potencjały bojowe wojsk. Proces ten trwa nadal, choć nie zawsze i nie we wszystkich państwach jest on związany z rzeczywistym obniżeniem potencjału militarnego. Wycofane zostały z Europy Środkowej główne

zgrupowania, które przez wiele lat były zdolne do podjęcia natychmiastowych działań na szerokim froncie. Także wycofane zostało wiele taktycznych i operacyjno-taktycznych środków przenoszenia broni jądrowej oraz lotnictwo uderzeniowe. Prawie wszystkie państwa w tej części Europy znacznie zredukowały liczebność swoich wojsk..

Na tej podstawie możemy współcześnie prognozować, iż w Europie możliwe są dwa podstawowe rodzaje konfliktów zbrojnych, a mianowicie:

- konflikt na dużą skalę;
- lokalny konflikt zbrojny.

Konflikt międzynarodowy o dużej skali w Europie jest dziś mało prawdopodobny, bowiem przyjmuje się założenie, że obniżona w wyniku traktatów rozbrojeniowych liczebność sił zbrojnych w wielu państwach europejskich, a zwłaszcza w Europie Środkowej, nie pozwoli żadnemu potencjalnemu agresorowi prowadzić skutecznych i szybkich działań zaczepnych na szerokim froncie. Potencjalny agresor będzie musiał skoncentrować siły lądowe w celu wykonania uderzeń na jednym lub dwóch głównych kierunkach i zapewnić im silne wsparcie z powietrza. Tych przygotowań nie można dziś ukryć biorąc pod uwagę współczesne środki rozpoznania. Nie wyklucza to jednak zagrożenia ważnych elementów systemu obronnego państwa w głębi terytorium, które mogą być narażone na uderzenia środków rakietowych i lotniczych, a także na oddziaływanie sił dywersyjnych, desantowych i powietrzno-szturmowych.

Konflikt taki swym zasięgiem może objąć znaczną część kontynentu i angażować potencjał wielu państw, niekiedy także z innych kontynentów. Biorąc pod uwagę sojusznicze ustalenia, konflikt taki mógłby szybko przerodzić się w konflikt o zasięgu światowym.

Lokalne konflikty militarne o ograniczonym zasięgu i niewielkiej intensywności, jak wykazują analizy i oceny prowadzone przez wielu badaczy, będą tymi na które narażona będzie Europa. Konflikty te mogą mieć podłoże nacjonalistyczne, religijne lub ekonomiczne. Mogą występować na obszarze jednego lub kilku krajów. Nie izolowane, będą miały tendencję do rozprzestrzeniania się i mogą być początkiem konfliktu militarnego na dużą skalę.

W szczególności nowym zagrożeniem bezpieczeństwa międzynarodowego jest dokonywanie czystek etnicznych lub ludobójstwa w imię bezwzględnego poszanowania suwerenności państwa. Należy podkreślić, że kryzysy i konflikty

lokalne, szczególnie w naszym sąsiedztwie, mogą oddziaływać na bezpieczeństwo naszego państwa i jego obywateli. Dlatego wskazane jest, aby nasz kraj reagował, w ramach NATO, a także w ramach wysiłków wspólnoty międzynarodowej, a jeśli okaże się to niezbędne samodzielnie, na te wyzwania i ewentualne zagrożenia, które mogłyby przekształcić się w poważne kryzysy lub prowadzić do wybuchu konfliktu lokalnego. Zagrożenia te dotyczą zarówno obszaru traktatowego, jak i w jego obrębie, a wyrażają się w możliwości powstania kryzysów lokalnych poza obszarem traktatowym, które mogą przybierać gwałtowny charakter. Tłem tych konfliktów może być to, iż niektóre kraje w obszarze euroatlantyckim, oraz wokół niego borykają się z poważnymi problemami politycznymi, społecznymi i ekonomicznymi. Rywalizacja etniczna i religijna, spory terytorialne, niewłaściwe lub źle przeprowadzone reformy, naruszanie praw człowieka oraz rozchwianie władzy państwowej mogą być przyczyną niestabilności na skalę lokalną lub nawet regionalną. Wynikające z nich napięcia mogą prowadzić do powstania sytuacji kryzysowych, cierpienia ludności i konfliktów zbrojnych. Konflikty takie mogą wpływać na bezpieczeństwo Sojuszu poprzez rozprzestrzenianie się na sąsiednie kraje, włącznie z członkami NATO, lub też w inny sposób. Mogą też mieć wpływ na bezpieczeństwo innych krajów.⁴⁹

W wyniku zawartych wielu uzgodnień międzynarodowych, w Europie zdecydowanie obniżono potencjały bojowe wojsk.. Prawie wszystkie państwa w tej części Europy znacznie zredukowały liczebność swoich wojsk i co jest ważne, proces ten trwa nadal, choć nie zawsze i nie we wszystkich państwach jest on związany z rzeczywistym obniżeniem potencjału militarnego. Wycofane zostały z Europy Środkowej główne zgrupowania, które były zdolne do podjęcia natychmiastowych działań na dużą skalę. Także wycofane zostało lotnictwo uderzeniowe.

Powyższe przesłanki pozwalają wnioskować, że konflikt międzynarodowy o dużej skali w Europie jest dziś mało prawdopodobny bez dłuższych przygotowań potencjalnego agresora. Niezbędna jest bowiem mobilizacja jego gospodarki i sił zbrojnych, a następnie ich przemieszczenie jako zgrupowań wojsk operacyjnych na kierunki uderzeń. Dlatego też uważna i bieżąca obserwacja rozwoju sytuacji polityczno-militarnej w świecie, pozwoli w porę wykryć ewentualne przygotowania potencjalnego agresora do wywołania konfliktu na dużą skalę. Konflikt taki swoim zasięgiem mógłby objąć znaczną część kontynentu i angażować potencjał wielu

---

⁴⁹ *Kompendium spraw bezpieczeństwa Nr Sf 700. Strategiczna koncepcja bezpieczeństwa Sojuszu*

państw, niekiedy także z innych kontynentów. Biorąc pod uwagę sojusznicze ustalenia, konflikt taki mógłby szybko przerodzić się w konflikt o zasięgu światowym. Wówczas, w zależności od rozwoju sytuacji i kierunków zagrożeń, Siły Zbrojne RP mogą być użyte w całości na obszarze kraju lub w części poza jego granicami. W tej sytuacji podstawowym zadaniem wojsk będzie wówczas obrona ważnych obszarów w skali strategicznej, poprzez prowadzenie operacji opóźniających i obronnych w celu powstrzymania działań zaczepnych agresora, przygotowania i wykonania przeciwuderzeń. Należy sądzić, że zadania te będą w pierwszej fazie konfliktu będą realizowane w układzie narodowym, a następnie w sojuszniczym. Prowadzenie działań w wymiarze narodowym odbywać się będzie przy zaangażowaniu sił terytorialnych i operacyjnych wszystkich rodzajów sił zbrojnych.

4.3. Operacja opóźniająca w kontekście agresji z zaskoczenia

Odpowiednio do zagrożeń militarnych wypracowana została strategiczna koncepcja (strategia) wojenna. Przyjmuje się w niej, że zbrojne działania wojenne na terytorium Polski - w zależności od skali - miałyby charakter jednej lub kilku koalicyjnych kampanii obronnych i zaczepnych, składających się z równoczesnych lub kolejnych operacji i bitew na lądzie, morzu i w powietrzu, z wykorzystaniem także koalicyjnych środków kosmicznych oraz sprzężonych z regularnymi i nieregularnymi działaniami narodowych sił obrony terytorialnej. W ramach tych działań realizowane byłyby następujące główne zadania strategiczne:

- zatrzymanie i osłabienie zgrupowania inwazyjnego przeciwnika umożliwiające przejęcie inicjatywy strategicznej - poprzez przeprowadzenie operacji opóźniającej i obronnych w początkowym okresie wojny;
- stworzenie przewagi strategicznej - poprzez strategiczne rozwinięcie sił głównych na teatrze wojny (mobilizacja i przegrupowanie sił narodowych oraz koalicyjnych odwołów strategicznych z głębi);

- rozbicie zgrupowania inwazyjnego i zniszczenie potencjału ofensywnego przeciwnika – poprzez zorganizowanie i wykonanie przeciwnatarcia strategicznego.

Należy mieć świadomość, że Siły Zbrojne RP będą zmuszone w pierwszym etapie konfliktu zbrojnego, prowadzić działania przede wszystkim w ramach operacji opóźniających i obronnych bez znaczącego wsparcia lądowego sił sojuszniczych. Operacje te będą ściśle sprzężone z działaniami sił obrony terytorialnej, które przygotowane są do wykonywania dwojakiego rodzaju zadań strategicznych:

- ochrona i zapewnienie bezpiecznego funkcjonowania różnych obiektów infrastruktury, ważnych z punktu widzenia swobody manewru i przepływu informacji oraz niezbędnych do logistycznego wsparcia i obsługi operacyjnych zgrupowań koalicyjnych;
- dezorganizowanie operacji przeciwnika poprzez przeprowadzenie zakrojonych na szeroką skalę różnorodnych działań nieregularnych na tyłach i w ugrupowaniu jego wojsk, w tym także w ramach funkcjonowania i walki czynnej struktur państwa podziemnego na terytoriach czasowo okupowanych przez agresora.

Z przeprowadzonych rozważań wynika, że jakkolwiek konflikt zbrojny na dużą skalę jest mało prawdopodobny, ale wcale to nie oznacza, że jest niemożliwy w dalszej perspektywie. Natomiast w wypadku konfliktu z zaskoczenia należy założyć, że potencjalny agresor może wykonać silne uderzenia powietrzno-lądowe, po których nastąpić mogą uderzenia zgrupowań wojsk lądowych. z miejsc stałej dyslokacji lub rejonów ćwiczeń.

W tej sytuacji, uwzględniając koncepcję obronną sojuszu, w pierwszym etapie konfliktu niezbędne będzie prowadzenie na obszarze Polski operacji opóźniających (obronnych) przy użyciu tylko sił narodowych.. Należy się jednak liczyć z możliwością prowadzenia operacji opóźniających przy wsparciu sił powietrznych własnych i sojuszniczych. Natomiast kolejne operacje (obronne i zaczepne w ramach przeciwuderzeń) mogą być już prowadzone wspólnie z siłami lądowymi innych państw sojuszniczych. Koncepcja ta zakłada, że w razie konfliktu zbrojnego na dużą skalę początkowe uderzenie sił lądowych agresora przejmują wojska będące w obszarze ataku i prowadzą działania obronno-opóźniające. W tym

czasie dokonywany będzie przerzut (przemieszczenie) sił głównych z terytorium innych państw w celu zorganizowania obrony na rubieży ostatecznego powstrzymania agresora oraz wykonania przeciwuderzeń.⁵⁰

W działaniach tych ze względu na użycie tylko sił narodowych, co należy mocno podkreślić, niezwykle ważną rolę spełniać będą siły obrony terytorialnej. Siły te mogą spełniać funkcję obronną i funkcję związaną z zabezpieczeniem efektywnego użycia wojsk operacyjnych. Obronne ich użycie uczyni obronę terytorium kraju przestrzenną i zdecydowanie trwalszą. Będzie to miało szczególne znaczenie zwłaszcza w pierwszym etapie ewentualnego konfliktu zbrojnego, gdy nie będzie można liczyć na szybkie lądowe wsparcie sił sojuszniczych. Wobec tego dużą uwagę należy przywiązać do umiejętnego współdziałania wojsk operacyjnych z siłami obrony terytorialnej i siłami powietrznymi, zarówno w układzie narodowym jak i sojuszniczym. Działania wojsk obrony terytorialnej łączą jednocześnie operacje zgrupowań koalicyjnych z obronnym funkcjonowaniem całej struktury pozamilitarnej państwa w czasie wojny

Warto w tym miejscu podkreślić to, że ta koncepcja operacji opóźniającej lub obronnej prowadzonej w skali sojuszu, jest wyjątkowo niekorzystna dla krajów ościennych, jakim jest Polska. Dopuszcza ona bowiem przynajmniej czasową utratę znacznej części terytorium państwa i zakłada rozegranie zarówno działań obronnych, jak i zaczepnych na jego terytorium. W poprzednim układzie geopolitycznym problem ten dostrzegali Niemcy, i będąc w sojuszu, poszukiwali własnych sposobów jego rozwiązania.

Biorąc pod uwagę niewielką liczebność wojsk operacyjnych, ich właściwości bojowe oraz prawdopodobny charakter ewentualnej agresji działania opóźniające i obronne tego komponentu wojsk lądowych, powinny być organizowane wyłącznie na kierunkach prawdopodobnych uderzeń zgrupowań lądowych agresora. Działania te muszą się charakteryzować wysoką manewrowością wojsk, zdolnością do skutecznego rażenia zgrupowań przeciwnika oraz odpornością na jego ogień. Oddziały i związki taktyczne wojsk operacyjnych w tej operacji powinny mieć zapewnione ciągłe wsparcie ogniowe ze strony lądowych i powietrznych środków wsparcia. Do ich głównych zadań w operacji należy zaliczyć:

---

⁵⁰ Burgener A., *Gedanken zur operatiwen Neuorientierung des Heeres, Trippenpraxis, 1991, nr 1.*

- organizowanie obrony na kolejnych rubieżach i pozycjach opóźnienia;
- utrzymanie ważnych obszarów (rubieży);
- systematyczne i skuteczne obniżanie potencjału bojowego zgrupowań przeciwnika;
- dezorganizowanie jego natarcia;
- izolowanie, wspólnie z lotnictwem, kierunków uderzeń przed napływem odwodów agresora.

Uogólniając, siły operacyjnych wojsk lądowych powinny być zdolne do podjęcia skutecznej działań opóźniających i obronnych z przeważającymi siłami agresora w dogodnym miejscu i czasie; w ścisłym współdziałaniu z obrony terytorialnej oraz siłami powietrznymi działającymi w tym samym obszarze.

Analizy dowodzą, że umiejętne współdziałanie wojsk operacyjnych z siłami obrony terytorialnej w działaniach opóźniająco-obronnych będzie decydowało o jej skuteczności i trwałości w wymiarze operacyjnym. Z tych względów niezwykle ważnym problemem będzie ustalenie właściwych sposobów dowodzenia wojskami operacyjnymi i terytorialnymi w strefie wspólnych działań. Wstępne analizy wskazują, że w takich sytuacjach dowodzenie powinni przejmować dowódcy wojsk operacyjnych. Jednakże w procesie podejmowania decyzji oraz podczas organizacji działań będą oni zmuszeni uwzględniać zadania sił obrony terytorialnej zaplanowane wcześniej w obszarze wspólnych działań.

Jednym z niezwykle ważnych zadań, zarówno sił obrony terytorialnej, jak i odwodów wojsk operacyjnych będzie zwalczanie desantów agresora wysadzanych w celu opanowania ważnych obiektów (rejonów) decydujących o powodzeniu natarcia i zachowaniu jego wysokiego tempa. Dotyczyć to będzie głównie obiektów w rejonie planowanej rubieży ostatecznego załamania natarcia. Do zwalczania desantów, zwłaszcza w tych rejonach powinny być organizowane specjalne odwody przeciwdesantowe.

Reasumując, należy przewidywać, że w pierwszym etapie agresji Siły Zbrojne RP będą zmuszone prowadzić działania opóźniające, a ich głębokość będzie uzależniona głównie od trzech czynników:

- skuteczności polskiego systemu obronnego w zakresie:
  - powstrzymywania tempa natarcia zgrupowań agresora na kierunkach uderzeń;
  - obniżania potencjału bojowego tych zgrupowań;
  - opóźniania podejścia odwodów agresora;
- zdolności własnych i sojuszniczych sił powietrznych do izolacji obszaru działań obronnych przed odwodami agresora i wsparcia działań opóźniających.

Skuteczną obroną trzeba będzie objąć wszystkie ważniejsze obiekty na obszarze całego kraju oraz kierunki potencjalnych uderzeń agresora. Uwzględniając powietrzno-lądowy charakter ewentualnej agresji, organizowana operacja opóźniająca musi mieć wymiar przestrzenny w skali operacyjnej. Niezwykle ważnym zadaniem w takiej obronie będzie zapewnienie warunków manewru wojsk operacyjnych (własnych i sojuszniczych) na kierunki zagrożeń.

Charakter powyższych zadań wskazuje, że działania większości sił obrony terytorialnej nie muszą się charakteryzować dużą manewrowością i dużą siłą ognia. Poprzez skuteczne działania w określonych rejonach siły te powinny zapewnić dogodne warunki użycia wojsk operacyjnych, wspierać je walką na skrzydłach i w strefie tyłowej, ochraniać ważne obiekty oraz organizować działania nieregularne na tyłach przeciwnika w przypadku jego wtargnięcia na obszar kraju. Jednocześnie zdolność sił OT do pomyślnego wykonania tych zadań uczyni obronę przestrzenną, zdolną do odpierania uderzeń w skali operacyjnej. Ponadto zapewni warunki efektywnego użycia wojsk operacyjnych na kierunkach uderzeń agresora.

Należy sądzić, iż w kolejnym etapie operacji opóźniającej, a więc wówczas gdy zostanie zmobilizowana i operacyjnie rozwinięta główna część sił Zbrojnych RP, wtedy podstawowym zadaniem będzie organizowanie obrony na rubieżach ostatecznego załamania natarcia agresora oraz udział w organizacji i wykonaniu przeciwuderzeń. Zadania te mogą być realizowane wspólnie ze związkami operacyjnymi i taktycznymi wojsk lądowych państw sojuszniczych przemieszczonymi do tego w rejon bitwy oraz przy intensywnym wsparciu ich sił powietrznych. Można także przypuszczać, że w tym okresie siły sojuszu będą posiadały już przewagę w powietrzu.

Należy przypuszczać, że w końcowym etapie operacji opóźniającej, może ona przerodzić się w operację obronną, w której główny wysiłek obrony lądowej i

powietrznej będą przejmowały wojska armii sojusznicych. To one powinny ostatecznie powstrzymać agresora, zdeorganizować jego zamiary, obniżyć potencjał bojowy jego zgrupowań i odzyskać czasowo utracony obszar. Cele te będą osiągane w ramach połączonych, sojusznicych operacji obronnych i zaczepnych organizowanych na kierunkach głównych uderzeń agresora. Uczestniczyć w nich będą odwody wojsk operacyjnych RP oraz związki taktyczne wycofujące się z działań prowadzonych w ramach działań opóźniających. Podstawowym zadaniem tych ostatnich, wspólnie z siłami obrony terytorialnej, będzie zapewnienie dogodnych warunków i dostatecznego czasu do zorganizowania trwałej obrony przez siły główne na rubieży ostatecznego załamania natarcia agresora.

Przypuszczać należy, że w działaniach opóźniających użycie wojsk charakteryzować będzie się dużą intensywnością i ciągłością działań, wysoką manewrowością. Operacje opóźniające będą prowadzone na dużej przestrzeni w wymiarze powietrzno-lądowym. Niezwykle ważną rolę w tych operacjach będą odgrywały środki ogniowe precyzyjnego rażenia oraz środki zdolne do rażenia obiektów w głębi ugrupowania przeciwnika. Równolegle z rażeniem ogniowym szeroko stosowane będą środki rażenia radioelektronicznego.

4.4. Specyfika operacji opóźniającej na obszarze kraju

W sytuacji, gdy przeciwnik rozpocznie agresję z zaskoczenia oznaczać to będzie, iż uzyskał on znaczną przewagę w czasie rozwinięcia mobilizacyjnego i operacyjnego swoich wojsk. Tym samym będzie on posiadał znaczną przewagę zarówno w siłach i środkach walki, jak i w wyborze kierunków natarcia. Z tego właśnie powodu należy wyjaśnić cel, istotę operacji opóźniającej i specyfikę jej prowadzenia.

Należy przyjąć, iż w tej sytuacji celem operacji opóźniającej będzie przejęcie inicjatywy strategicznej poprzez zyskanie czasu na rozwinięcie sił głównych (operacyjnych zgrupowań narodowych i sojusznicych) do operacji obronnej lub stworzenia warunków przygotowania i wykonania przeciwuderzenia strategicznego. W związku z tym cechą charakterystyczną tej operacji będzie przeprowadzenie szeregu skoordynowanych czasowo i przestrzennie starć zbrojnych z przeciwnikiem na lądzie i w powietrzu prowadzonych w różnym czasie i miejscu, w formie działań

obronnych i zaczepnych. Z kolei istota operacji opóźniającej polegać będzie na dążeniu do pozbawienia przeciwnika przewagi ogólnej (osłabienie jego zgrupowań uderzeniowych) poprzez uchylanie się od rozstrzygającej bitwy, kosztem czasowej utraty określonego obszaru. Jeśli natomiast chodzi o siły do jej prowadzenia, to należy przyjąć, że do ich prowadzenia wyznaczane będą zwykle siły reagowania (natychmiastowego i szybkiego) i inne siły, wydzielone ze składu wojsk operacyjnych i sił obrony terytorialnej, a także siły układu pozamilitarnego (straż graniczna, policja i inne).

Ponieważ agresor będzie miał przewagę, stąd specyfika działań opóźniających wyrażać będzie się w umiejętnej obronie niewielkich stosunkowo sił na znacznym obszarze. Chodzi o prowadzenie wysoce manewrowych działań obronnych w oparciu o maksymalne wykorzystanie warunków terenowych i infrastruktury obszaru operacji. Wysoka manewrowość działań ma na celu zapewnienie wojskom stawiania oporu na przygotowanych pozycjach opóźniania, powstrzymania natarcia przeciwnika na jakiś czas, a następnie oderwaniu się od niego po to, by przejść do obrony na kolejnej pozycji opóźniania. Tym samym wojska nie wdając się w rozstrzygające starcia, oddając stopniowo teren, zyskują czas na mobilizacyjne i operacyjne rozwinięcie zasadniczej części sił zbrojnych.

Należy założyć, iż w początkowej fazie agresji przeciwnikowi z uwagi na uzyskane zaskoczenie, uda się odciąć i okrążyć część pododdziałów i oddziałów. Będą one zmuszone do prowadzenia walki samodzielnie, angażując część sił przeciwnika, kanalizując ruch jego wojsk itp. A zatem, aby mogły podołać tym zadaniom powinny być do tego odpowiednio przygotowane, ale jednocześnie należy je zaopatrywać w sprzęt i środki materiałowe. Na ogół jedyną drogą dotarcia do okrążonych wojsk będzie transport powietrzny, który jak wykazały doświadczenia w Wietnamie i w Czeczenii, okazał się bardzo przydatny, chodzi zwłaszcza o śmigłowce wielozadaniowe, zdolne zarówno do walki z czołgami i bojowymi wozami przeciwnika, ale także do realizacji zadań przerzutu powietrznego.

Analiza możliwych zagrożeń i sposobu prowadzenia agresji wskazuje na wzrastającą rolę wymiaru powietrznego. Należy sądzić, że wymiar powietrzny, jakkolwiek sam nie prowadzi bezpośrednio do osiągnięcia celu operacji, to jednak tworzy dogodne warunki jego osiągnięcia przez wojska lądowe. Oznacza to, że wojska prowadzące operację opóźniającą będą zagrożone nie tylko uderzeniami lotnictwa

wspierającymi nacierające zgrupowania, ale także desantami taktycznymi, które będą stosowane na szeroką skalę.

Desanty te będą realizowały zadania związane z uchwyceniem ważnych obiektów terenowych, węzłów drogowych uniemożliwiając tym manewr naszych wojsk i terminowe wyjście ich na rubieże opóźniania lub obronne. W związku z tym ważnym zadaniem wojsk lądowych staje się walka z desantami powietrznymi przeciwnika. W tym względzie możliwe są dwa rozwiązania. Pierwsze - polegające na użyciu do walki z desantami sił obrony terytorialnej, co pozwoliłoby na użycie wojsk operacyjnych przeciwko głównym zgrupowaniom przeciwnika. Rozwiązanie drugie - to zaangażowanie do tego zadania sił obrony terytorialnej oraz części sił wojsk operacyjnych będących w rejonie desantu. Ważnym środkiem walki z desantami przeciwnika mogą stać się śmigłowce, niszcząc desant w czasie lądowania lub po wylądowaniu.

Wojska operacyjne wydzielone do prowadzenia działań opóźniających mogą przygotować pas przesłaniania. Stanowi on podstawową część strefy osłony, której głębokość w zależności od warunków terenowych i rozmieszczenia obiektów w tej strefie, może wynosić ok. 30-50 km. Natomiast głębokość pasa przesłaniania, w zależności od sił doń wydzielonych może wynosić ok. 20-40 km. Natomiast do prowadzenia działań w tym pasie można wyznaczyć siły od związku taktycznego do brygady. Zależy to głównie od tego, w jakim czasie główne siły mogą przygotować pozycje opóźniania w głębi, a zatem jak długo należy prowadzić działania opóźniające w tym pasie.

Główny cel działań w pasie przesłaniania polega na opóźnieniu podejścia przeciwnika do czasu osiągnięcia przez siły operacyjne gotowości do prowadzenia operacji opóźniającej. Realizacja tego celu powinna jednocześnie zmuszać przeciwnika do kanalizowania działań na kierunkach, na których przygotowuje się obronę. A ponadto – należy rozpoznać się kierunek jego głównego uderzenia i użyte do działań siły przeciwnika.

Pas przesłaniania stanowi sobą system punktów oporu i pozycji obronnych uzupełnionych systemem zapór inżynierskich, niszczeń oraz ufortyfikowanych obiektów naturalnych i sztucznych. Do prowadzenia działań w tym pasie wydziela się wojska operacyjne, pododdziały OT oraz siły układu pozamilitarnego znajdujące się w pasie. Wielkość tych sił jest różna, zależy od stopnia zagrożenia danego kierunku i możliwości wydzielenia własnych wojsk.

Do działań w pasie przesłaniania wydziela się z wojsk operacyjnych brygady i bataliony z wojsk związku operacyjnego w obszarze odpowiedzialności, którego następuje przejście do operacji opóźniającej. Będą tu użyte przede wszystkim siły reagowania (natychmiastowego i szybkiego), a więc określone oddziały i pododdziały wojsk zmechanizowanych i pancernych. oraz posiadające dużą mobilność jak np.: jednostki kawalerii powietrznej, desantowoszturmowe itp.

Podstawowym sposobem walki podczas działań opóźniających są działania prowadzone w oparciu o system samodzielnych punktów oporu rozbudowanych na kilku, urzutowanych w głąb, pozycjach opóźniania. Pod naporem przeciwnika pododdziały wycofują się na kolejne pozycje, zadając mu maksymalne straty, kanalizując ruch jego wojsk i opóźniając jego ruch do przodu.

Na szczególną uwagę w operacjach opóźniających zasługują działania wojsk obrony terytorialnej. Wojska te przewidziane są do prowadzenia regularnych i nieregularnych działań bojowych na ogólnych zasadach prowadzenia walki. Posiadają one jednak inne niż wojska operacyjne możliwości ogniowe i manewrowe.

Z tego też powodu w ich wykorzystaniu należy kierować się następującymi zasadami:

- maksymalne wykorzystanie atutu obrony własnego terytorium;
- wykonywanie zadań na korzyść wojsk operacyjnych oraz podejmowanie działań humanitarnych na rzecz ludności w rejonie działań;
- ścisłe współdziałanie ze sferą pozamilitarną;
- autonomiczność podejmowania działań zbrojnych w rejonach odpowiedzialności;
- głównie wykonuje zadania w wyznaczonym rejonie odpowiedzialności, niekiedy - w rejonie doń przyległym;
- dowodzenie za pośrednictwem terytorialnych organów dowodzenia;
- działanie z wojskami operacyjnymi na zasadzie wspólnego uzgodnienia działań zbrojnych zgodnie z przeznaczeniem obrony terytorialnej;
- przygotowanie zawczasu i utrzymanie w sprawności obiektów fortyfikacyjnych i zapór inżynierskich w rejonach odpowiedzialności.

Zakończenie

Dokonujące się zmiany geopolitycznego położenia Polski, a przede wszystkim członkostwo Polski w Sojuszu NATO, są tymi czynnikami, które decydująco wpływają na założenia strategii bezpieczeństwa państwa, a tym samym na możliwe operacje wojsk lądowych.. Z tych właśnie względów problematyka działań operacyjnych wymaga ciągłych badań i weryfikowania istniejących rozwiązań.

W związku z wstąpieniem Polski do NATO nastąpiła zasadnicza zmiana zadań operacyjnych wojsk, zmieniły się bowiem w istotny sposób uwarunkowania położenia geopolitycznego Polski, a zatem i warunki obronności, wskazujące na potrzebę prowadzenie działań w układzie sojuszniczym. Większość tych zadań będzie realizowana na obszarze kraju, jednakże niektóre z nich takie jak na przykład w ramach misji pokojowych czy zobowiązań sojuszniczych, będą realizowane poza granicami. Niewątpliwie jednak zadaniem pierwszoplanowym sił zbrojnych pozostanie przygotowanie się do odparcia agresji zbrojnej na nasz kraj lub inne państwa w ramach Sojuszu NATO.

Prezentowane w niniejszej pracy treści są odzwierciedleniem wstępnych badań problematyki działań operacyjnych wojsk lądowych i dlatego mogą stanowić punkt wyjścia do prowadzenia dalszych badań. W tym rozumieniu niniejsza praca może okazać się przydatna, bowiem ukazuje „bilans” bieżących dokonań badawczych, odnoszących się do problematyki operacji opóźniających.

The following information is provided for your information and is not intended to constitute an offer or recommendation of any securities or investment services. It is provided for informational purposes only and should not be relied upon as a basis for any investment decision. The information is based on publicly available information and is subject to change without notice. The information is not intended to be used for any purpose other than that for which it was provided. The information is not intended to be used for any purpose other than that for which it was provided. The information is not intended to be used for any purpose other than that for which it was provided.

Wykaz literatury

- AJP - 1(A) – Doktryna operacyjna wielonarodowych połączonych Sił Sojuszu, wyd. Military Agency For Standardization (MAS), NATO, September 1997.
- Bi-MNC Directive for NATO Doctrine for Peace Support Operations, NATO, 1998.
- Boutros-Ghali B., Program dla pokoju, Warszawa 1995.
- Broch J., Sztuka operacyjna jako część składowa sztuki wojennej, Warszawa 1976.
- Burgener A., Gedanken zur operatiwen Neuorientierung des Heeres, Trippenpraxis 1991.
- Chocha B., Rozważania o sztuce operacyjnej, Warszawa 1984.
- Clausevitz C., O wojnie, Warszawa 1958.
- Doktryna taktyczna sił lądowych ATP-35(B).
- Field Manual FM 100-5, „Operations”, Washington 1993.
- Fm 100-23 Peace Operations, Hedquarters Department of the Army, December 1994.
- Gagor F., Paszkowski K., Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP, Warszawa 1998.
- Gerty C., Terrorism, Warszawa 1998
- Grabau R., Sześć wymiarów wojny – walka o spektrum elektromagnetyczne, Wojskowy Przegląd Zagraniczny 3/1987.
- Heisbourg F., Wojny, Warszawa 1998.
- Herman H., Operacja w sztuce wojennej, AON Warszawa 1992.
- Hofeditz K. M., Zasady prowadzenia operacji, Myśl Wojskowa 5/1998.
- Holder L..D., A New Day for Operational Art., Army marzec 1985.
- Huzarski M., Zagadnienia taktyki wojsk lądowych, Toruń 1999.
- Jomini H., Zarys sztuki wojennej, Warszawa 1966.
- Kaczmarek W., Natarcie związku taktycznego. Rozprawa habilitacyjna, AON Warszawa 1997.
- Kaczmarek W., Powietrzno-lądowy charakter walki w ujęciu systemowym, AON Warszawa 1998.
- Kaczmarek W., Struktura organizacyjna związków operacyjnych adekwatna do przewidywanych zadań, AON Warszawa 1999.
- Kompendium spraw bezpieczeństwa Nr Sf 700. Strategiczna koncepcja bezpieczeństwa Sojuszu NATO z dnia 24.04.1999.
- Kotarbiński T., Z zagadnień ogólnej teorii walki, Warszawa 1938.
- Koziej S., Struktura i ewolucja sztuki wojennej, Myśl Wojskowa 1/1994.
- Koziej S., Teoria sztuki wojennej, Warszawa 1993.
- Mossor S., Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Warszawa 1986.
- Nożko K., Zagadnienia współczesnej sztuki wojennej, Warszawa 1973.
- Ogólne zasady działań operacyjnych wojsk lądowych, Warszawa 1997.
- Piekarski H., Zarys historii rozwoju sztuki operacyjnej, AON, 1985.
- Pieter J., Z zagadnień pracy naukowej, Wrocław 1974.

Podręcznik polowy FM 100 – 5. Działania wojsk lądowych armii Stanów Zjednoczonych, AON Warszawa 1994.

Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999.

Skibiński F., Rozważania o sztuce wojennej, Warszawa 1990.

Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2000.

Szulc B., Dylematy epistemologiczne i metodologiczne teorii sztuki wojennej, w: Sztuka wojenna. Konteksty teoretyczne i praktyczne, Toruń 2000.

Ścibiorek Z., Kierunki przeobrażeń w sztuce operacyjnej i taktyce wojsk lądowych, Myśl Wojskowa 3/1997.

Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. „O zasadach użycia oraz pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa”, Dziennik Ustaw nr 162 z 1998 r.

Wiatr M., Charakterystyka współczesnych operacji wojsk lądowych, Myśl Wojskowa 5/1998.

Wiatr M., Sztuka operacyjna państw NATO, Warszawa 1998.

Wojska lądowe w nowych uwarunkowaniach polityczno-militarnych Europy. Perspektywiczny model wojsk lądowych (Tezy do seminarium), AON Warszawa 1999.

Zieliński J., Zarys teorii sztuki operacyjnej Wojsk Lądowych Rzeczypospolitej Polskiej, Toruń 1998.

Zieliński J., Przygotowanie i prowadzenie operacji obronnej, Warszawa 1995.

